

Møte mandag den 22. mai 2017 kl. 10

President: Kenneth Svendsen

Dagsorden (nr. 82):

1. Innstilling fra Stortingets presidentskap om oppnevning av ny leder i Personvernemnda (Innst. 287 S (2016–2017))
2. Interpellasjon fra representanten Torstein Tvedt Solberg til arbeids- og sosialministeren:
«Høyre- og Fremskrittsparti-regjeringen har tidligere uttrykt at det er fullt mulig å redusere kostnadene på norsk sokkel uten at det går ut over helse, miljø og sikkerhet. Etter flere år med kostnadskutt slår Petroleumstilsynet (Ptil) nå alarm om sikkerheten på norsk sokkel. Direktør i Ptil, Anne Myhrvold, har ropt et varsko og uttalt at det er behov for å gjøre noe nå. I 2015 var det flere hendelser som kunne ført til storulykker, og tall fra 2016 viser at utviklingen fortsetter i feil retning. Det er samtidig en betydelig økning i antall ansatte som mener at sikkerheten blir nedprioritert. Oljenæringen er av flere utfordret til å ta grep før det skjer en ulykke, men ansvaret hviler ikke på næringen alene.
Hva er statsrådets beskjed til de ansatte som nå føler utrygghet, og hvilke konkrete grep vil regjeringen ta for å bidra til å snu trenden i nærmeste fremtid?»
3. Interpellasjon fra representanten Kjersti Toppe til kunnskapsministeren:
«Mange barn i Norge går på offentlige skoler som ikke er inneklimagodkjente. Mange steder er det et stort etterslep på vedlikehold og rehabilitering av både skoler og svømmeanlegg. Rentekompensasjon for skolebygg og svømmeanlegg har hatt som formål å bidra til at kommunene og fylkeskommunene kan ta opp rentefrie lån til rehabilitering og nybygg av skoler og svømmeanlegg. Kommuner/fylkeskommuner har fått en individuell investeringsramme som er fastsatt av Kunnskapsdepartementet. Fra og med statsbudsjettet for 2017 har regjeringen besluttet å utfase rentekompensasjonsordningen for skolebygg og svømmeanlegg. Helsedirektoratet oppga i august 2015 at de antok at omlag 230 000 norske barn ikke går på inneklimagodkjente skoler. Det fører til en rekke helseplager som hodepine, trøtthet og konsentrasjonsvansker.
Tar regjeringen denne utfordringen på alvor, og hvorfor skal rentekompensasjonsordningen avvikes?»
4. Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i opplæringslova (oppstart av grunnskoleopplæring og rett til vidaregåande opplæring) (Innst. 304 L (2016–2017), jf. Prop. 79 L (2016–2017))
5. Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i opplæringslova og friskolelova (skolemiljø) (Innst. 302 L (2016–2017), jf. Prop. 57 L (2016–2017))
6. Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anders Tyvand, Kjell Ingolf Ropstad, Olaug V. Bollestad og Hans Fredrik Grøvan om å innføre fylkesvis eller regionale mobbeombud

- (Innst. 289 S (2016–2017), jf. Dokument 8:55 S (2016–2017))
7. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av fregattvåpenets operative evne (Innst. 290 S (2016–2017), jf. Dokument 3:13 (2015–2016))
8. Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Ombudsmannsnemnda for Forsvaret sin innberetning om virksomheten i tiden 1. januar–31. desember 2016 (Innst. 295 S (2016–2017), jf. Dokument 5 (2016–2017))
9. Stortingets vedtak til lov om endringer i markedsføringsloven (unntak fra rett til innsyn i dagligvareportals prisopplysninger) (Lovvedtak 79 (2016–2017), jf. Innst. 284 L (2016–2017) og Prop. 53 L (2016–2017))
10. Stortingets vedtak til lov om endringer i markedsføringsloven (telefonmarkedsføring mv.) (Lovvedtak 80 (2016–2017), jf. Innst. 268 L (2016–2017) og Prop. 43 L (2016–2017))
11. Referat

Presidenten: Representantene Ingeborg Amanda Godskesen, Jenny Klinge, Eirik Sivertsen og Trond Giske, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Følgende innkalte vararepresentanter tar nå sete:

For Akershus fylke: Are *Helseth*

For Hedmark fylke: Lasse *Juliussen*, Rangdi *Krogstad* og Hege *Jensen*

For Rogaland fylke: Marie Ljones *Brekke*

For Sogn og Fjordane fylke: Gunhild Berge *Stang*

For Troms fylke: Regina *Alexandrova*

For Østfold fylke: Wenche *Olsen*

Det foreligger to permisjonssøknader:

- fra representanten Heikki Eidsvoll Holmås om permisjon i tiden fra og med 22. mai til og med 24. mai for å delta i møte i Den felles EØS-parlamentarikerkomiteen i Reykjavik
- fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Knut Storberget fra og med 22. mai og inntil videre.
Disse søknadene foreslås behandlet straks og innvilget.
- Det anses vedtatt.

Fra første vararepresentant for Oslo, Ingunn *Gjerstad*, foreligger søknad om fritak for å møte i Stortinget under representanten Heikki Eidsvoll Holmås' permisjon, av velferdsgrunner.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknaden behandles straks og innvilges.
2. Vararepresentantene, for Hedmark fylke Thor *Lillehovde* og for Oslo Olivia Corso *Salles*, innkalles for å møte i permisjonstiden.

Presidenten: Thor Lillehovde og Olivia Corso Salles er til stede og vil ta sete.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten opplyse om at møtet i dag om nødvendig fortsetter utover kl. 16.

Sak nr. 1 [10:01:42]

Innstilling fra Stortingets presidentskap om oppnevning av ny leder i Personvernemnda (Innst. 287 S (2016–2017))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet.

Sak nr. 2 [10:01:55]

Interpellasjon fra representanten Torstein Tvedt Solberg til arbeids- og sosialministeren:

«Høyre- og Fremskrittsparti-regjeringen har tidligere uttrykt at det er fullt mulig å redusere kostnadene på norsk sokkel uten at det går ut over helse, miljø og sikkerhet. Etter flere år med kostnadskutt slår Petroleumstilsynet (Ptil) nå alarm om sikkerheten på norsk sokkel. Direktør i Ptil, Anne Myhrvold, har ropt et varsko og uttalt at det er behov for å gjøre noe nå. I 2015 var det flere hendelser som kunne ført til storulykker, og tall fra 2016 viser at utviklingen fortsetter i feil retning. Det er samtidig en betydelig økning i antall ansatte som mener at sikkerheten blir nedprioritert. Oljenæringen er av flere utfordret til å ta grep før det skjer en ulykke, men ansvaret hviler ikke på næringen alene.

Hva er statsrådets beskjed til de ansatte som nå føler utrygghet, og hvilke konkrete grep vil regjeringen ta for å bidra til å snu trenden i nærmeste fremtid?»

Torstein Tvedt Solberg (A) [10:03:08]: Jeg er en ekte oljeunge, vokst opp i Stavanger midt i den gylne oljealderen, der vi alle kjente noen som jobbet i oljen. Da jeg vokste opp på 1990-tallet, hadde arbeidet med sikkerheten kommet så langt at frykten for at far din ikke kom hjem fra arbeid, var blitt minimal.

Norge har en flott oljehistorie gjennom 50 lange år, og det er liten tvil om at det er et høyt nivå på sikkerheten på norsk sokkel i dag. Vi har mye å være stolt over og gode resultater å vise til, der kompetanse og trepartssamarbeidet har vært nøkkelen til suksessen, der vi har klart å møte de nye utfordringene som har kommet, der vi hele tiden har blitt bedre, og det har blitt sikrere.

I 2016 markerte vi at det var 50 år siden vi fant oljen. I 2017 markerer vi at det er 50 år siden vi fikk sikkerhetsforskriften som ble utarbeidet av oljerådet i Industridepartementet. Forskriften inneholdt bl.a. de mest grunnleggende kravene til beredskapsutstyr og beredskapsorganisasjon under leteboring. Oljehistorien vår har vist at vi har tatt grep når det er nødvendig, for det var liten tvil om at sikkerhetsutfordringene knyttet til den første lete- og utbyggingssfasen på norsk sokkel var store. Mellom 1965 og 1978 omkom hele 82 arbeidere i tilknytning til aktivitetene på norsk sokkel. Bare under utbyggingen av Ekofisk-feltet fra 1971 til 1977 omkom 45 arbeidere og 16 av dem i helikopteruhavari. Den ulykken som kanskje fikk størst internasjonal oppmerksomhet på den tiden, var den ukontrollerte utblåsing fra Bravo-plattformen på Ekofisk. Bravo-ulykken førte ikke til noen alvorlige personskader, men et oljeutslipp på 22 500 tonn olje.

Det ble sagt at de amerikanske oljeselskapene som kom til Norge, tok med seg litt av cowboykulturen sin til Norge, der fagforeninger var fyord, hierarkiet i selskapene var

strengt og inntjeningen sto i høysetet. Men arbeidet med å forbedre sikkerheten på norsk sokkel ga resultater. Fra Alexander Kielland-ulykken i 1980 og fram til 1990 omkom kun 13 mennesker i tilknytning til aktivitetene i Nordsjøen. I tida etter 1990 gikk det mange år uten et eneste dødsfall. I forhold til antall arbeidstimer er antall ulykker fortsatt bare en liten brøkdel av hva det var de første årene. Gode norske krav, høy kompetanse og partenes samarbeidsevne gjorde at den amerikanske cowboykulturen ble byttet med norsk – en sikkerhetskultur i verdenstoppen. Igjen: Vi har mye å være stolt over.

Men det er ikke denne forhistorien denne interpellasjonen først og fremst skal handle om, det er bekymringene vi i dag ser for utviklingen på sokkelen og ansvaret regjeringen har for å ta grep når det trengs, sammen med næringen og partene. Historien fram til nå har handlet om å bli bedre, sette nye rekorder for bedre sikkerhet og arbeidsmiljø. Nå, for første gang, handler det om å snu en trend der pilene går i feil retning, der det spesielt de siste to årene ikke har blitt bedre år for år, men verre. Som Petroleumstilsynet selv har formulert det: «Trenden skal snus».

Denne interpellasjonen er et resultat av de mange bekymrede samtalene jeg har hatt med ansatte, tillitsvalgte og ledere på sokkelen, som daglig ser hva utviklingen i denne statistikken betyr for deres arbeid på nært hold. Tallene fra Petroleumstilsynet, Ptil, bekrefter denne bekymringen. Rapporten «Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet (RNNP) 2016» viser en økning i alvorlige hydrokarbonlekkasjer og brønnkontrollhendelser. Dette bidrar til at storulykkeindikatoren for 2015 og 2016 er på et høyere nivå enn den var i 2013 og 2014. Det er bekymringsfullt. Ptil understreker selv at en i løpet av de siste par årene har hatt en rekke alvorlige hendelser i norsk petroleumsvirksomhet, og at flere av disse kunne under marginalt endrede omstendigheter ha utviklet seg til en storulykke.

Det er derfor på sin plass at Ptils hovedtema for 2017 er at trenden skal snus. En bekymret Ptil-direktør, Anne Myhrvold, begrunner deres valg av hovedtema sånn:

«De to siste årene har vært preget av sikkerhetsmessige utfordringer og alvorlige situasjoner. Vi har sett økende press mot grunnleggende deler av det norske sikkerhetsregimet. Målet med hovedtemaet er å snu denne utviklingen, og vi forventer konkrete resultater.»

Peter Alexander Hansen, som er hovedverneombud på norsk sokkel i Statoil, formulerte det også sånn på en Ptil-konferanse: Vi ser en gryende motløshet hos våre kolleger og operative ledere fordi de ikke blir lyttet til. Dere skal vite, sa han på konferansen, at alle er klare til å bidra, men de opplever at toppledelsen ikke lenger tar hensyn til gode forslag som blir fremmet, og det bekymrer dem veldig.

Det er også dette som bekymrer meg, at vi i for stor grad kanskje har lagt vurderingene om hva som skal og ikke skal gjøres, til selskapene alene. Derfor er min utfordring i dag til arbeidsministeren om hun er med på det som er Ptils hovedtema for 2017, å bidra til at trenden skal snus, for myndighetene har en nøkkelrolle å spille for at disse målene skal nås. Trepartssamarbeidet har tre parter der alle må være like aktive.

Igjen: Hovedverneombudet for norsk sokkel i Statoil beskrev det på en god måte: Vi er bekymret for at myndighetene i for stor grad har overlatt handlingsrommet som ligger i regelverket, til selskapenes tolkning. Vi ønsker oss et tilsyn som ikke er redd for å bruke virkemidlene de har

fått i rollen som vaktbikkje, og som ikke er redd for å treke i bremsene, heller en gang for mye enn en gang for lite.

Vi må ta den utviklingen som har vært, på alvor. Vi er urolige for at de endringene og innsparingene som nå gjøres, skal få konsekvenser på sikt. Effekten av valg vi gjør nå, ser vi kanskje først og fremst om noen år. Vi er ikke villige til å vente og se.

Det virker på meg som om trepartssamarbeidet på sokkelen er litt under press. Tallene viser også at antall varslinger nesten er doblet. Dette er en alvorlig konsekvens kanskje av at en nå ikke klarer å bruke de vanlige strukturene, men ender opp med å måtte varsle. Ptil sier selv at de kostnadskuttene som har vært de siste årene, har fått konsekvenser også for sikkerheten. Når jeg snakker med de ansatte og tillitsvalgte, sier de fleste til meg at de ønsker seg et petroleumstilsyn som er sterkere i klypa, og et arbeidsdepartement og en regjering som er villig til å ta grep. En ønsker seg kanskje at Petroleumstilsynet skal bli litt mer som Arbeidstilsynet, og bruke de verktøyene en har enda tydeligere.

Min utfordring til arbeidsministeren i dag er om hun er villig til å være med og ta grep nå på kort sikt når hun ser den utviklingen som har vært, og bli med på det som er Petroleumstilsynets hovedtema for 2017, at denne trenden må snus nå.

Statsråd Anniken Hauglie [10:10:49]: Aller først vil jeg takke interpellanten for å ta opp et særdeles viktig tema som engasjerer mange, og som også er viktig sett i lys av den utviklingen vi har sett den siste tiden.

Jeg ønsker å starte med å si at det er et høyt helse-, miljø- og sikkerhetsnivå i norsk petroleumsvirksomhet. Samtidig må vi erkjenne at petroleumsvirksomheten av natur har et potensial for storulykker. Det er bare et drøyt år siden 13 mennesker mistet livet i den tragiske helikopterstyrt ved Turøy. Tragedien minnet oss om at sikkerhet er ferskvare. Derfor kan vi ikke si oss fornøyd med dagens sikkerhetsnivå, eller at det er godt nok.

Regjeringens ambisjon er at norsk petroleumsvirksomhet skal være verdensledende på HMS. Denne ambisjonen står fast, også i nedgangstider. Den er et tydelig signal til petroleumsnæringen om at den, i det daglige arbeidet, må strekke seg langt for kontinuerlig å forbedre sikkerheten. Visjonen om å være verdensledende forplikter næringen til å arbeide forebyggende og langsiktig med helse-, miljø- og sikkerhet, og den forutsetter at næringen ikke tar et høyt sikkerhetsnivå for gitt, men jobber for en stadig forbedring.

Norsk petroleumsvirksomhet er preget av endringer, endringer i inntjening og i aktorbilde. For å sikre en bærekraftig utvikling av norsk sokkel er det nødvendig å videreutvikle sikkerhetsnivået, gjennomføre effektiviserings tiltak og redusere kostnadsnivået. Samtidig må det ikke gjennomføres kostnadsreduserende tiltak som har negativ effekt på sikkerhetsnivået. Petroleumstilsynet skal følge opp at næringen i forbindelse med effektiviseringstiltak fortsatt sikrer et høyt sikkerhetsnivå.

Fra arbeidstakersiden uttrykkes det bekymring for at kostnadsreduserende tiltak har negativ virkning på sikkerhetsnivået i næringen. Petroleumstilsynet har mottatt et økende antall bekymringsmeldinger og erfarer gjennom tilsyn bl.a. at partssamarbeidet er under press. Resultatene av næringens felles prosjekt Risikonivå i norsk petrole-

umsvirksomhet, RNNP, viste over lengre tid en positiv utvikling i sikkerhetsnivået, men i 2015 var det en svak, men systematisk negativ utvikling på en rekke indikatorer. I 2016 var det lyspunkter, som en positiv utvikling i barrierestyring, teknisk sikkerhet og alvorlige personskader, men også en økning i alvorlige hydrokarbonlekkasjer og brønnkontrollhendelser. Totalindikatoren for storulykker i RNNP 2016 er på samme nivå som i 2015 og fortsatt på et høyere nivå enn i 2013 og 2014.

På bakgrunn av disse utviklingstrekkene stilte Petroleumstilsynet gjennom 2016 spørsmålet om sikkerheten nå står ved et veiskille. RNNP består av historiske data som gir et bilde av utviklingen fram til i dag, men ikke av hvordan utviklingen vil bli framover. Petroleumstilsynet peker likevel på at det er nødvendig å ta signalene på alvor og snu en trend som over tid kan få negativ betydning for sikkerhetsnivået. Petroleumstilsynets direktør har uttrykt bekymring over utviklingen på viktige områder som hydrokarbonlekkasjer og brønnkontrollhendelser. Tilsynet har valgt «Trenden skal snus» som sitt hovedtema i 2017. I dette arbeidet konsentrerer Petroleumstilsynet seg om bedre oppfølging av tre grunnleggende sider ved det norske HMS-regimet: partssamarbeidet, utvikling og bruk av industristandarder og robuste løsninger som gir sikkerhetsmarginer i petroleumsvirksomheten. Dette er særlig viktige tema i en tid med usikkerhet, endrede forutsetninger og press på betingelser. Og det krever oppmerksomhet, prioritet og ressurser, særlig fra næringen selv, men også fra arbeidstakersiden og fra myndighetene.

Det er næringen selv som er ansvarlig for sikkerheten i petroleumsvirksomheten. Sikkerhetsmyndighetenes oppfølging bygger på ansvarliggjøring og forutsetter åpenhet, tillit og respekt mellom aktørene. «Trenden skal snus» må derfor ses på som et systematisk forbedringsarbeid med næringen selv som gjennomfører og med Petroleumstilsynet som pådriver. Jeg er kjent med at næringen bl.a. har pågående prosjekter om hydrokarbonlekkasjer og brønnkontroll, og det er bra at de er seg sitt ansvar bevisst.

Samtidig mener regjeringen at utviklingen de siste par årene gjør det nødvendig å sette HMS-situasjonen i petroleumsvirksomheten høyt på dagsordenen. Regjeringen har derfor startet arbeidet med en ny melding til Stortinget om dette temaet, som vi tar sikte på å legge fram vinteren 2018. Samarbeid og ansvarliggjøring i trepartssamarbeidet er viktige bærebjelker i det norske HMS-regimet. I diskusjonen om HMS-situasjonen og HMS-utviklingen er det derfor viktig å ta utgangspunkt i partenes og myndighetenes oppfatning av status, utfordringer og videre forbedring. Som et viktig grunnlag for meldingsarbeidet, har jeg derfor invitert berørte parter og myndigheter til en arbeidsgruppe hvor dette viktige temaet settes på dagsordenen. Arbeidsgruppen drøfter hva som ligger bak tallene: Hva er status? Hvilke utfordringer reiser seg? Hvordan er utviklingen? Hvordan kan man sikre kontinuerlig forbedring av sikkerhetsnivået samtidig med effektiv og økonomisk drift? Arbeidsgruppen skal også drøfte myndighetenes tilsynsoppfølging og innretning på gjeldende regelverk. Dette arbeidet vil være et viktig grunnlag for den kommende stortingsmeldingen og bør kunne danne grunnlag for at bransjen selv får et felles utgangspunkt for det videre forbedringsarbeidet som må skje i næringen.

Representanten Tvedt Solberg spør hvilken beskjed jeg har til de ansatte som føler usikkerhet. Til det vil jeg svare

at regjeringen tar sikkerhet i norsk petroleumsvirksomhet på stort alvor, og vi har satt i gang en grundig gjennomgang av saken sammen med Petroleumstilsynet og næringen selv. Kontinuerlig sikkerhetsarbeid og forbedring har høy prioritet, og vi forventer at næringen gjør dette i et konstruktivt samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene.

Torstein Tvedt Solberg (A) [10:17:32]: Jeg vil først av alt takke statsråden for svaret, og jeg er glad for at statsråden og regjeringa deler min, Petroleumstilsynets og oljearbeidernes bekymring for de siste årenes utvikling. Men jeg mener fortsatt vi må passe på at ambisjonen om sikkerhet i verdenstoppen ikke bare blir en festtale, og jeg savner i svaret fra statsråden hva regjeringa vil gjøre nå for å snu dette, mer enn bare å beskrive situasjonen som den er.

Jeg mener vi ikke må miste av syne hvorfor sikkerheten er så viktig. Vår viktigste jobb som ansvarlige myndigheter er at alle de som er ansatt på norsk sokkel, kan reise hjem like hele, like trygge og like sikre som da de dro på jobb. Kan de ikke det, spiller resten av dette liten rolle.

I en tid da det skal spares og effektiviseres, er det lett at sikkerheten blir prioritert ned. Da er det vår jobb, både på Stortinget og i regjeringa, å snu dette. Vi må spørre oss om de hendelsene som en har sett de siste årene, har en sammenheng med omstillingen og effektiviseringen i bransjen. Petroleumstilsynets vurdering er tydelig. De sier:

«I sum ser vi at utviklingen de to siste årene har vært preget av sikkerhetsmessige utfordringer og alvorlige situasjoner. Kostnadskuttene ser ut til å være en medvirkende årsak.»

Jeg vil utfordre statsråden på om en også ser dette, er enig og er villig til å være med på å ta grep, for vi kan ikke vente på en ny storulykke før vi tar grep. For eksempel har regningen for Deepwater Horizon-ulykken i Mexicogolfen kommet opp i over 50 mrd. dollar – altså 400 mrd. norske kroner – og taksameteret går fortsatt, siden erstatningsoppkjørene ennå ikke er i havn.

Det er klart det koster med sikkerhet, men spørsmålet er: Er ikke disse kostnadene akseptable, siden vi har klart å opprettholde et såpass høyt sikkerhetsnivå som vi tross alt har kunnet, og dermed unngått disse kostbare ulykkene og katastrofene? Det er denne tankegangen som har gjort at norsk sokkel ligger på verdenstoppen når det snakkes om sikkerhet.

Jeg synes det er urovekkende at vi nå ser at regjeringa, Høyre og Fremskrittspartiet, litt forlater denne typen tankegang. Vi ser det når vi diskuterer flerbruksfartøy. Da blir kostnaden med å innføre arbeidsmiljølova for disse oljearbeiderne det avgjørende argumentet for å si nei. Det er en debatt vi skal ta i morgen, men det viser en farlig politisk utvikling som er ny på norsk sokkel: at prisen for sikkerhet for oljearbeiderne er for høy for noen.

Når statsråden sier seg enig i at partssamarbeidet er under press, mener jeg det må tas grep nå. En stortingsmelding er bra, men dette skal leveres til Stortinget kanskje først i 2018, med virkning kanskje først fra 2019. Det betyr to nye tapte år før en klarer å gjøre noe.

Det er mange forslag på bordet om grep som en kan ta nå for å snu denne trenden, så jeg vil igjen utfordre statsråden: Vil hun gjøre noe mer enn å legge fram en stortingsmelding? Er en villig til å være med og ta grep fra regjeringas side nå?

Statsråd Anniken Hauglie [10:20:46]: Jeg er helt enig med representanten i at ambisjonen om at Norge skal være verdensledende innen helse, miljø og sikkerhet, må være noe mer enn bare ord i en festtale. Det forplikter oss mye å ha den høye ambisjonen. Mitt klare budskap til næringen har hele tiden vært at man aldri må la kostnadskutt gå ut over sikkerhet. Sikkerhet kan man aldri kompromisere med. Vi skal være helt sikre på at dem vi sender ut på plattform, også skal komme helskinnet hjem igjen.

Representanten Tvedt Solberg ser ut til å ha som premiss at enhver krone spart er en potensiell sikkerhetsrisiko. Det tror jeg er feilaktig – både påstand og konklusjon. Det er fullt mulig å kutte kostnader uten at det skal ramme sikkerheten, men næringen selv må ta riktige vurderinger og passe på at det ikke går ut over sikkerheten.

Vi sitter ikke og venter til stortingsmeldingen kommer i 2018. Tvert imot er dette et kontinuerlig arbeid vi jobber med. Vi har styrket Petroleumstilsynets budsjett i denne perioden. Øvrige budsjetttiltak får man eventuelt komme tilbake til i budsjetttrunden til høsten. Vi har tett dialog med Petroleumstilsynet om rammer – ikke bare de økonomiske, men også andre rammer de jobber under. Det kan være hjemler, regelverk og andre rammebetingelser som de må jobbe under for å styrke sikkerheten.

Selv har jeg hatt møte med næringen. Utfordringen er at det er stor uenighet mellom arbeidstaker- og arbeidsgiversiden om hva som er status. Hva som er virkelighetsforståelsen, er svært ulik på sokkelen, og det er en utfordring. Det er også bakgrunnen for at jeg nå har satt ned en arbeidsgruppe med partene for å se om man kan komme til en felles forståelse av hva som er ufordringsbildet. Hva er det som er et sikkerhetsspørsmål, og hva er det som er lønns- og tariffspørsmål?

Ekspertutvalget som jeg viste til i mitt hovedinnlegg, jobber også nå for å se på ulike rammebetingelser, og annet. Det skal Stortinget få anledning til å diskutere i 2018. Men vi har en løpende dialog med Petroleumstilsynet, nettopp for å se om det er noe som må gjøres med lovverk, hjemler og annet for å både bedre tilsynet og sørge for økt sikkerhet. Dette er viktig. Vi skal være helt sikre på at de som jobber i vår viktigste næring, og som jobber i en sektor som i sin natur er sikkerhetsutsatt, også skal føle trygghet for at når de reiser ut, skal de også komme trygt tilbake.

Kirsti Bergstø (SV) [10:23:41]: Jeg vil takke representanten for å ta opp et viktig tema til debatt – sikkerheten på sokkelen.

Situasjonen er urovekkende. Vi ser at det har vært nødvendig å spare store summer på svært kort tid, og i den innsparingen har tillitsvalgte kommet med andre rapporter enn det statsråden forteller i dag, både når det gjelder vurderinger av innkjøp av utstyr, og når det gjelder behandling av folk. Utrygghet i arbeidslivet er i seg selv skadelig fordi det kan bringe med seg en fryktkultur, fordi redselen for å miste jobben er stor. Et trygt arbeidsliv med skikkelig vern og med seriøse forhold er det beste utgangspunktet for faglighet, for tillit, for trygghet, for å våge å melde fra om noe er som det ikke skal.

Det er stor uenighet mellom partiene om denne tryggheten er tilstrekkelig. Det er også en del av grunnlaget for forslaget om at arbeidsfolk på flerbruksfartøy må omfattes og beskyttes av arbeidsmiljøloven. Men det skal vi diskutere inngående ved en annen anledning.

SV ønsker et annet oljeutvinningstempo. Vi ønsker skjerming av sårbare områder, av iskanten, og vi ønsker også en styrt omstilling der den industrielle kompetansen ivaretas og bevares, fordi det er helt nødvendig om vi skal lykkes med et grønt skifte. Det grønne skiftet er rødt. Det er avhengig av aktive grep, av en styrt politisk omstilling. Det er stor forskjell på en styrt omstilling og den situasjonen som er nå, når usikkerhet og nedgang overlates til markedet alene med de konsekvenser det har for de folkene det gjelder. Tross uenigheter om retningen for petroleumspolitikken er det én ting som er sikkert, og det er at SV er ufravikelig i kravet om at industrien skal være tuftet på trygghet for arbeidsfolk og en god beredskap. Det er et politisk ansvar, og det er en oppgave som forutsetter partsamarbeid, som forutsetter at tillitsvalgte tilbakemeldinger også når fram.

For litt siden traff jeg en jeg kjenner på en reise. Han hadde vært ute på sokkelen der han jobber, og han fortalte at nå var det andre gangen han hadde vært på arbeid med mennesker som hadde fått beskjed om at de mistet jobben, enten rett før de dro ut eller mens de var der. Det er klart at det preget arbeidsmiljøet. Det er tøft å trøste en arbeidskamerat og samtidig vite at det kan være deg neste gang. Men, sier han i løpet av samtalen vår, de kommer jo tilbake, for veldig mange av dem som har mistet jobben, kommer tilbake som innleid arbeidskraft, ifølge ham. Da er det nødvendig å spørre statsråden hvordan hun vurderer den utviklingen og hva det har å si for sikkerheten på sokkelen.

Sikkerheten er en nasjonal ambisjon. Den er nedfelt i lovverk og i HMS-arbeid. Men sikkerhet er også trygghet. Det handler om å ha en trygghet i arbeidslivet, en fast jobb og å våge å si ifra når en ser at noe ikke er som det skal, uten å være redd for at en ikke får komme på jobb igjen. Derfor er trygge arbeidsforhold grunnleggende for den tryggheten vi trenger på sokkelen, fordi sikkerhet handler om å ta de arbeidsfolkene som skaper verdiene, på alvor.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [10:28:12]: Jeg vil også takke interpellanten for diskusjonen. Samtidig er det umulig å diskutere interpellasjonen uten også å se den i sammenheng med det som blir diskusjonen i morgen om forslaget som ligger der.

Det er sjølsagt et dilemma mellom sikkerhet og kostnader – mellom sikkerhet for jobb og miljø og de kostnadene som en pådrar seg i forhold til den internasjonale konkurransen. Det var en kostnadsvekst for oljesektoren før oljeprisfallet som var dramatisk. Årsaken var at myndighetene stimulerte til en oljeaktivitet som var langt utover det som det var kapasitet til. Dermed ga det en ekstra kostnad. Det er et tema som den rød-grønne regjeringa burde ta sjølkritikk på, for den var gjennom sitt omfang medansvarlig for den betydelige kostnadsveksten, noe som førte til en svært vanskelig situasjon da oljeprisene falt.

Statsråden sa at Norge skulle være verdensledende på sikkerhet i olje- og gassektoren, når det gjelder både det forebyggende og det langsiktige, og at det var næringa sjøl som var ansvarlig for sikkerheten. Ja, sjølsagt er enhver næringsutøvende ansvarlig for sikkerheten innenfor det regelverk som gjelder. Den som er hovedaktøren her, er Petroleumstilsynet, som skal påse at lover og forskrifter vedtas. Det er en krevende diskusjon om og grensegang mellom hva som er petroleumrelatert arbeid, og hva som ikke er det. En kommer inn på typer av aktiviteter, en kommer

inn på innretninger, en kommer inn på fartøyer, en kommer inn på teknologiske forhold som ligger langt utenfor min kunnskapsbase, men jeg forstår at det er veldig komplisert og krevende å sette skillelinjer, for teknologien endrer seg så raskt. Og det er bra at teknologien endrer seg, sånn at vi kan få en produktivitetsvekst og en billigere høsting av de enorme oljeressursene våre.

Det er en politisk beslutning hvilke regelverk som skal gjelde, og det er Petroleumstilsynet som gjennomfører Stortingets vilje, og Petroleumstilsynet har i høring med komiteen vært opptatt av ryddige og trygge forhold, og det setter vi veldig pris på.

Det som egentlig er kjernen i denne interpellasjonen, er det som er forslaget i morgen, nemlig spørsmålet om arbeidsmiljølova skal gjøres gjeldende for petroleumrelaterte aktiviteter på norsk sokkel. Det var fem representanter fra Arbeiderpartiet, to fra Senterpartiet og to fra SV – representanten Bergstø og SVs parlamentariske leder og partileder Lysbakken – som fremmet forslaget. Det som er spesielt i innstillinga fra komiteen, som vi skal diskutere nærmere i morgen, er at flertallet i komiteen – Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre – lyttet til Norsk Industri og Norsk olje og gass, og ikke til de klare ønskene og meningene, og de grundig forklarte meningene, som kom fra Industri Energi og Norsk Sjømannsforbund. Det var ganske sterkt å oppleve hvor opptatt næringsorganisasjonene på arbeidsgiversida, for å si det på den måten, var av å trekke fram at forslaget gjennomføring ville pådra norsk olje- og gassektor kostnader i størrelsesordenen 50–100 mrd. kr. Jeg må si det var skremselspropaganda som kom fram der, og det står i en ganske sterk kontrast til hva de samme firmaene sier om hvilket varemerke norsk olje- og gassektor skal ha når det gjelder trygghet.

Men den merkvordige situasjonen vi nå har kommet opp i, er at når en da legger fram innstillinga for komiteen i morgen, erfarer vi at Senterpartiet står alene om forslaget som de ni representantene står for. Det er ganske spesielt at Arbeiderpartiet og SV ikke følger opp standpunktet som ligger i forslaget, men lytter til høringsinnspillene fra Norsk Industri og Norsk olje og gass. For Senterpartiet er det helt opplagt at det er sikkerheten som skal komme først. Det gjelder på utstyrssida og ikke minst på bemanningssida. Uansett hvilke firmaer som personalet og fagfolka er ansatt i, uansett hvilken nasjonalitet de har, skal de inn under norsk lov når de kommer inn under den virksomheten som er presist beskrevet i forslaget og kommentert videre i statsrådens brev.

Derfor er det viktig å ha diskusjonen om dette temaet og arbeidsmiljølovas funksjonsområde framover, for når en får alle disse virksomhetene inn der, vil en få en part å forholde seg til, en får trepartssamarbeidet, og arbeidsmiljølova omfatter alle parter uansett hvem det gjelder.

Bente Stein Mathisen (H) [10:33:35]: Jeg vil også takke interpellanten for å ha tatt opp et veldig viktig tema. Sikkerhet er utrolig viktig, og sikkerheten skal være høyt på agendaen på norsk sokkel. Vi har alvorlige hendelser i minne som ikke må skje igjen. Regjeringens ambisjon er at norsk petroleumsvirksomhet skal være verdensledende innen helse, miljø og sikkerhet.

Det er urovekkende at Petroleumstilsynet har uttrykt bekymring for en tendens til negativ utvikling i risikonivået, men jeg er glad for at Petroleumstilsynet nå i 2017 skal

vie stor oppmerksomhet til dette, på den grunnleggende sikkerheten på norsk sokkel, og at den tendensen man ser, skal snus. Det skal spesielt legges vekt på disse tre områdene i HMS-arbeidet: Det er partssamarbeidet, som er utrolig viktig, det er utvikling og bruk av industristandarder og robuste løsninger som gir sikkerhetsmarginer i petroleumsvirksomheten. Dette er særlig viktige tema i en tid med usikkerhet, endrede forutsetninger og press på betingelsene, og det krever både oppmerksomhet, ressurser og mye fra næringen selv, fra arbeidstakerorganisasjoner og ikke minst også fra myndighetenes side.

Som statsråden sa i sitt innlegg: «Regjeringens ambisjon er at norsk petroleumsvirksomhet skal være verdensledende på HMS.» Selv om næringen står i en krevende omstilling, skal denne bransjen leve opp til regelverkets krav om at sikkerheten stadig skal forbedres. Regjeringen har i 2017 besluttet å styrke tilsynet med 14 mill. kr. Regjeringen har nedsatt en eksternt ledet arbeidsgruppe med parter fra næringslivet som skal vurdere utviklingen i HMS-tilstanden i næringen. Dette arbeidet skal være grunnlag for en melding til Stortinget om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten.

La det ikke være noen tvil: Regjeringen tar sikkerheten på norsk sokkel på høyeste alvor.

Torstein Tvedt Solberg (A) [10:35:51]: Først av alt vil jeg takke for debatten, takke dem som deltok. Det er en travel tid på Stortinget, men jeg hadde håpet at flere partier syntes dette temaet var så viktig at de ville deltatt.

Statsråden utfordret i sitt innlegg mitt premiss for hele debatten. Selvsagt er det mulig å kutte i kostnader uten at det går på bekostning av sikkerheten. Det tror jeg alle i denne salen er helt enige om, men situasjonen nå er jo en helt annen. Når Petroleumsstilsynet, myndighetene og statsrådets eget organ, så tydelig sier at kostnadskuttene går på bekostning av sikkerheten, mener jeg at det er statsrådets ansvar å ta grep, ta grep nå, mer enn med en stortingsmelding om to–tre år.

Jeg må innrømme at jeg ikke blir beroliget når jeg hører statsrådets svar. Når beskjeden fra tilsynet, fra dem som jobber i bransjen, er så alvorlig, synes jeg det er synd at svaret fra regjeringa, fra Høyre og Fremskrittspartiet, er så avvisende. Her er det mye beskrivelse av situasjonen, mye prat. Jeg mener en nå burde ha kommet til bordet med mer handling. Bare det at statsråden sier at trepartssamarbeidet er svekket, bør jo bero på en større bekymring, en bekymring som en må møte med tydelige grep med én gang, for å passe på at det trepartssamarbeidet som har vært bærebjelken, fortsatt er det.

Jeg kan love at vi fra Arbeiderpartiet skal fortsette å løfte denne saken, kreve at det blir mer handling nå, at vi tar på alvor den bekymringen og den utryggheten som de som jobber på sokkelen, opplever, og fortsette å utfordre regjeringa på at en ikke kan vente med handling, men gjør det nå.

Statsråd Anniken Hauglie [10:37:59]: Bare et par kommentarer. Til representanten Lundteigen er det viktig å presisere at alle installasjoner som har brønnkontroll, er omfattet av arbeidsmiljøloven, også dykkeoperasjoner og floteller. Dette skal vi diskutere mer i morgen, men det er ikke et lovtomt rom, slik man kunne få inntrykk av.

Til representanten Bergstø, som var innom det som går på oppsigelser i olje- og gasssektoren og innleie: For en sektor som nå har opplevd at 50 000 arbeidsplasser har forsvunnet siden 2014, er det formidabelt, og det er åpenbart at det medfører stor usikkerhet og uro blant de ansatte at så mange har mistet jobben på så kort tid. Mitt standpunkt her, som for andre næringer, er at faste ansettelser bør være hovedregelen. Det er klart at her vil også sikkerhetsaspektet være en del av diskusjonen. Men denne regjeringen ønsker fortsatt olje- og gassutvinning og tildeler også konsesjoner for det. Det er grunn til å tro at utvinningstakten vil ta seg opp, og at flere vil kunne få tilbake jobben, selv om olje- og gassnæringen selv sier at mange av dem som har mistet jobben, ikke kan regne med å få den tilbake fordi man må klare seg med mindre utgifter.

Men vi mener også at næringen skal være verdensledende på HMS. Det er vår ambisjon å være verdensledende på HMS, men også verdensledende på teknologiutvikling. Dette henger også sammen. Her har Norge et stort konkurransefortrinn, mener jeg, nettopp fordi vi ligger såpass i front.

Men til slutt, og som jeg sa i stad, er mitt signal til næringen at vi må være verdensledende, man skal ikke kompromisere på sikkerhet. Er man i tvil om kostnadskutt kan medføre en sikkerhetsrisiko, skal det ikke gjennomføres. Det har jeg sagt i flere møter og ved flere anledninger til næringen selv, og det kommer jeg til å stå fast på. Vi kan ikke kompromisere på det.

Igen vil jeg takke interpellanten for at han har satt dette temaet på dagsordenen i denne salen. Selv er jeg svært opptatt av det, og det er også bakgrunnen for at vi nettopp har satt ned både et ekspertutvalg og en arbeidsgruppe med partene med tanke på at vi kan diskutere dette enda bredere i Stortinget i løpet av 2018. Dette er et viktig tema og en stor og viktig næring, og det fortjener også stor oppmerksomhet.

Presidenten: Debatten i sak nr. 2 er dermed avsluttet.

Sak nr. 3 [10:40:29]

Interpellasjon fra representanten Kjersti Toppe til kunnskapsministeren:

«Mange barn i Norge går på offentlige skoler som ikke er inneklimagodkjente. Mange steder er det et stort etterlep på vedlikehold og rehabilitering av både skoler og svømmeanlegg. Rentekompensasjon for skolebygg og svømmeanlegg har hatt som formål å bidra til at kommunene og fylkeskommunene kan ta opp rentefrie lån til rehabilitering og nybygg av skoler og svømmeanlegg. Kommuner/fylkeskommuner har fått en individuell investeringsramme som er fastsatt av Kunnskapsdepartementet. Fra og med statsbudsjettet for 2017 har regjeringen besluttet å utfase rentekompensasjonsordningen for skolebygg og svømmeanlegg. Helsedirektoratet oppga i august 2015 at de antok at omlag 230 000 norske barn ikke går på inneklimagodkjente skoler. Det fører til en rekke helseplager som hodepine, trøtthet og konsentrasjonsvansker.

Tar regjeringen denne utfordringen på alvor, og hvorfor skal rentekompensasjonsordningen avvikles?»

Presidenten: Det ser ikke ut til at statsråden er kommet, og vi må derfor ta en liten pause.

Etter en liten pause, uttalte

presidenten: Da er statsråden på plass, og vi kan gå videre i sak nr. 3.

Presidenten vil først gjøre oppmerksom på at også statsråder har plikt til å møte opp når en sak er til behandling i salen.

Kjersti Toppe (Sp) [10:47:03]: I Meld. St. 19 for 2014–2015, Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter, slår regjeringa fast at manglande vedlikehald av skular og barnehagar er eit folkehelseproblem. Meldinga trekk fram at barn og unge har rett til eit godt arbeidsmiljø. Sidan det er undervisningsplikt i Noreg og dei aller fleste barn går i barnehage, har myndigheitene eit spesielt ansvar for å sikra eit godt fysisk og psykososialt miljø i barnehagar og skular.

Vi veit frå fleire landsomfattande undersøkingar at eit betydeleg tal skular og barnehagar ikkje har den godkjenninga som forskrift om miljøretta helsevern krev. Miljøet ved mange skular tilfredsstiller ikkje det som alle elevar har ein lovbestemt rett til. Generelt er det også svært mangelfulle tilsyn ved skulane. Ifølgje ei kartlegging som Helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet gjorde i 2015, var det meir enn 230 000 elevar som gjekk på skular som ikkje er godkjende. Det bør vera ei sjølvfølgje at ingen barn skal verta sjuke av å gå på skule eller i barnehage, men vi veit at det skjer.

Dårleg inneklimate kan føra til ei rekkje helseplager, som hovudpine, trøttheit og konsentrasjonsvanskar. Det kan gi nedsett trivsel, f.eks. på grunn av høg temperatur, mykje støv på grunn av manglande reinhald, luktplager og tung luft med høgt CO₂-innhald. Det er påvist samanheng mellom det å opphalda seg regelmessig i hus med høg fuktighet, fuktskade eller mugg og auka førekomst av luftvegsplager som astma, allergi og luftvegsinfeksjonar.

I dag er folk om lag 90 pst. av tida innandørs. Barn og unge er spesielt sårbare og utsette for påverknader i innemiljøet. Astma og allergi er i dag svært utbreidd. Astma er den hyppigaste årsaka til kronisk sjukdom blant barn i Noreg. Undersøkingar viser at 10–20 pst. av alle tiåringane har eller har hatt astma. Folkehelselova og forskrift om miljøretta helsevern i barnehagar og skular stiller krav om at barnehagar og skular skal planleggjast, byggjast, tilretteleggjast og drivast slik at krava til fysisk og psykososialt arbeidsmiljø vert oppfylte. Alle barnehagar og skular skal vera godkjende, og for å få godkjenning skal krava i forskrifta vera oppfylte.

Opplæringslova kapittel 9a gir elevane i grunnskulen og vidaregåande skule rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring. Opplæringslova § 9a-2 stiller krav til at det fysiske miljøet skal vera i samsvar med dei faglege normene som fagmyndigheitene til kvar tid anbefalar. Føresegna inneheld dei same kvalitative krava til det fysiske miljøet som forskrift om miljøretta helsevern i barnehagar og skular.

Arbeidsmiljølova regulerer arbeidsmiljøet til dei tilsette. I Folkehelsemeldinga varsla regjeringa at ein ville «foreta en gjennomgang og oppdatering av regelverket for fysisk og psykososialt miljø i barnehager og skoler. Gjennomgangen skal ha som mål å etablere et helhetlig

regelverk som tydeliggjør ansvar og krav til barnas arbeidsmiljø, sikrer barnas rettigheter og samordner tilsynsordninger».

I dag ser eg at Stortinget skal behandla ein proposisjon frå regjeringa som føreslår omfattande endringar i opplæringslovas reglar om skulemiljø, jf. anbefalingane frå Djupedal-utvalet i NOU 2015:2. Men endringane gjeld berre det psykososiale miljøet. Regjeringa skriv i proposisjonen at dei under lovarbeidet ikkje har gjennomgått krava til det fysiske skulemiljøet, «og det foreslås ikke endringer i disse kravene nå». Det er uforståeleg. Det vert berre vist til at reglane om det fysiske skulemiljøet vil verta gjennomgått som oppfølging av folkehelsemeldinga. Men det har alle-reie gått tre år, og når vil dette koma?

Når regjeringa samtidig kuttar ut rentekompensasjonsordninga for skulebygg og svømmeanlegg, som har til formål å bidra til at kommunar og fylkeskommunar kan ta opp rentefrie lån til rehabilitering og nybygg av skular og svømmeanlegg, er det grunn til å stilla spørsmål ved om regjeringa tar det fysiske skulemiljøet til barna på alvor.

Frå og med statsbudsjettet for 2017 har regjeringa avgjort å utfasa rentekompensasjonsordninga for skulebygg og svømmeanlegg. I Bergen vil avviklinga av ordninga med rentefrie lån føra til at rehabiliteringa av svømmeanlegg i slitte skular i Bergen kan verta utsett. Her vel regjeringa bevisst å prioritera skatteuttak framfor velferda til barn og unge. Ho fjernar moglegheita for ein kommune til å søkja om dekking av renteutgifter. «Hvis vi mister denne anledningen må vi vurdere å redusere tempoet i oppussingen av skulebyggene,» uttalte skulebyråd Pål Hafstad Thorsen til Bergens Tidende 27. januar. Han fortsette: «For oss er dette veldig alvorlig. Renteutgifter er en stor belastning, og det er betyr mindre penger til oppussing og vedlikehold.» ?

Skuleforfallet i Bergen er som kjent svært omfattande. Dei siste ti åra har kommunen fått dekt 200 mill. kr i renteutgifter. Etter 2018 er det altså ingen fleire pengar å få, og det er nok mange kommunar i ein tilsvarande situasjon.

Det er klart at systematisk dårleg vedlikehald over tid har skapt skuleforfallet i Bergen, òg i andre kommunar, og løysinga er – heilt rett – å prioritera fortløpande vedlikehald. Men når vi har eit etterslep, uansett grunn, og når det går ut over elevane si helse, kvifor skal vi da ta vekk rentekompensasjonsordninga, som verkar, utan at ein kjem inn med ei tilsvarande ordning? Regjeringa har brukt som argument at det er viktig at ikkje staten bidreg med ulike ordningar som løner kommunar som ikkje driv eit jamt vedlikehald.

Men dette er ein tynn argumentasjon. Er det eit problem for regjeringa at fleire barn og unge med denne rentekompensasjonsordninga får oppleva å gå på inneklimagodkjente skular, får oppleva å få sin lovbestemte rett til eit helsefremjande fysisk skulemiljø? Kor lenge må vi venta på at regjeringa skal gjera ein gjennomgang og oppdatering av regelverket for barn og unge sitt arbeidsmiljø i barnehage og skule, slik det var varsla i folkehelsemeldinga? Tar regjeringa elevane sitt fysiske skulemiljø på alvor? Vil vi få betre tilsynsordningar? I Bergen kommune var det ikkje elevane si tilsynsmyndigheit som stengte skular – det var Arbeidstilsynet som stengte skular fordi arbeidsmiljøet til lærarane var utrygt.

Så mitt spørsmål til statsråden er: I denne situasjonen, når vi framleis har opp mot 230 000 elevar som går på sku-

lar som ikkje er inneklimagodkjende, som er ein trussel mot deira helse og utvikling, kvifor tar vi da vekk rentekompensasjonsordninga? Kva vil regjeringa gjera for å sikra det fysiske skulemiljøet for alle elevar og alle som går i barnehage, og korleis vil ein følgja opp folkehelsemeldinga?

Det er òg eit spørsmål om kva regjeringa ser for seg vil skje med tilgangen til svømmeanlegg. Det er kome nye krav til kva ferdigheiter elevar skal ha når det gjeld svømming, men det er ei sanning at tilgangen til svømmeanlegg – mange svømmeanlegg med dårleg vedlikehald – òg vil lida når rentekompensasjonsordninga vert heilt fasa ut frå 2018.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [10:56:09]: La meg først beklage at jeg kom for sent. Det skal ikke skje.

Det er ingen uenighet om at det er viktig at vi har god tilstand på det fysiske arbeidsmiljøet for elever rundt om i hele Norge. Det er heller ingen uenighet om, slik jeg oppfatter det, at kommunene og fylkeskommunene som skoleeiere er de som har ansvaret for rehabilitering, vedlikehold og nybygg av skolebygg. I likhet med representanten Toppe er jeg opptatt av at de tar det ansvaret. Barn skal ikke få helseplager fordi skolebygg ikke er i god nok stand.

Siden 2012 har staten tatt på seg forpliktelser om å gi tilskudd til rentekostnader knyttet til skole- og svømmeanlegg innenfor en investeringsramme på totalt nærmere 30 mrd. kr. Denne regjeringen har gjennom sine budsjettforslag prioritert å fase inn de 4 mrd. kr som gjensto i gjeldende ordning da vi tok over. I statsbudsjettet for 2017 er det bevilget 223 mill. kr til ordningen, og vi har forpliktet oss til å utbetale tilskudd til rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg 20 år frem i tid. Bare så det ikke blir noen misforståelse rundt det: Det er ikke sånn at når denne ordningen utgår, stopper pengestrømmen – snarere tvert imot. Staten har tatt på seg forpliktelser 20 år frem i tid som fortsatt kommer til å betales ut over statsbudsjettene.

Så er det riktig at regjeringen ikke nå har prioritert å etablere en ny rentekompensasjonsordning. Staten gir tilsagn om å gi rentekompensasjon for investeringer i skole- og svømmeanlegg, og det innebærer en binding på statsbudsjettet langt frem i tid. Utgiftene over det enkelte budsjettår er ikke nødvendigvis så store med dagens rentenivå, men utgiftsbehovet kan bli stort over tid. Det sier jeg ikke fordi det er et argument i seg selv mot ordningen, snarere tvert imot, vi har jo opprettholdt ordningen i denne perioden, men det sier noe om at vi må ta hensyn til de langsiktige kostnadene og veie dem opp mot sannsynlige gevinster før vi eventuelt treffer en beslutning om å prioritere en ny rentekompensasjonsordning. Og jeg mener det er verdt å drøfte spørsmålet om hvorvidt en ny rentekompensasjonsordning er det mest treffsikre statlige virkemidlet for å bidra til investeringer i og rehabilitering av skolebygg.

I gjeldende rentekompensasjonsordning var det 87 kommuner og én fylkeskommune som ikke hadde brukt opp sin andel av investeringsrammen da fristen for å søke gikk ut ved utgangen av 2016. De hadde da hatt åtte år på seg til å søke om midler. Det kan være en indikasjon på at ordningen ikke er sentral for beslutninger om investeringer i skolebygg i mange kommuner. Samtidig er det godt grunnlag for å si at kommunene ikke har prioritert løpende vedlikehold tilstrekkelig, noe som har gitt et betydelig vedlikeholdsetterslep. Det gjelder for øvrig for alle kom-

munale bygg og ikke bare for skolebygg, men det gjelder også for skolebygg.

Samtidig ser vi at kommunene har et historisk rekordhøyt investeringsnivå, og det reiser spørsmålet om ikke statlige tiltak derfor burde rettes mot å bidra til at kommunene prioriterer vedlikehold som driftsoppgave. I den forbindelse vil jeg understreke at de viktigste forutsetningene for god kvalitet på skolebygg er en kommuneøkonomi i balanse og tilstrekkelig lokal prioritering av eiendomsforvaltning.

Regjeringen, sammen med våre samarbeidspartier, har prioritert en sterk kommuneøkonomi. Kommunene hadde en gjennomsnittlig årlig realvekst i frie inntekter på 2,4 pst. fra 2013 til 2016. Til sammenligning var det fra 2005 til 2013 en vekst på i gjennomsnitt 1,8 pst. Dersom veksten i frie inntekter måles per innbygger, var veksten i gjennomsnitt 1,3 pst. i perioden 2013–2016, mot 0,6 pst. i perioden 2005–2013. Det økonomiske resultatet for kommunesektoren i 2016 ble det beste siden 2006, med et netto driftsresultat på 4,2 pst. Sammen med et fortsatt høyt inntektsnivå i 2017 gir dette kommunene et godt økonomisk fundament for å prioritere vedlikehold av bygg, også skolebygg.

Det stilles ulike krav til bygg og anlegg som kommunene og fylkeskommunene bruker som skoleanlegg, og i opplæringsloven § 9a andre ledd er det fastsatt krav til det fysiske skolemiljøet. I forskriften om miljørettet helsevern i barnehager og skoler, som supplerer opplæringsloven, er det bl.a. stilt krav til tilfredsstillende inneklima. Som representanten viser til, har imidlertid tidligere kartlegginger av skolenes godkjenningsstatus og kommunenes tilsynspraksis etter regelverket om miljørettet helsevern påvist at for mange skoler ikke er godkjent etter forskriften.

Selv om jeg mener det viktigste statlige bidraget til å sørge for gode skolebygg er en god kommuneøkonomi, bør det også vurderes om staten kan gjøre mer. Når vi gjør disse vurderingene, må vi legge vekt på hvilke tiltak, både budsjettmessige og regelverksendringer, som er de mest effektive. Jeg vil trekke frem at regelen om det fysiske skolemiljøet vil bli gjennomgått som en oppfølging av Meld. St. 19 for 2014–2015, Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter, og i den forbindelse vurderes også behovet for mer treffsikre håndhevingsmekanismer, som klageadgang, tilsyn og administrative sanksjoner

Kjersti Toppe (Sp) [11:01:41]: Når det gjeld det vi fekk vita av undersøkingane frå Helsedirektoratet, at det i 2015 var 230 000 elevar som gjekk på skular eller i barnehagar som ikkje tilfredsstilte krava til godkjende innemiljø, trur eg at dersom vi hadde bytta ut ordet «elevar» med «tilsette» eller «arbeidstakarar» i den statistikken, hadde det fått ei heilt anna merksemd enn det denne saka får i dag. Det er snart 20 år sidan forskrifta om miljøretta helsevern skulle implementerast i kommunane, i 1998, og framleis er vi i ein situasjon der det etter mitt syn vert bagtellisert at så mange elevar går på skular som kan vera ein fare for helsa deira.

Mange kan vera einige i argumenta imot framleis å ha ei rentekompensasjonsordning. Det bind statsbudsjettet for lang tid, og reelt sett burde kommunane tatt grepet sjølve. Men dette er, i dei kommunane det gjeld, eit vedlikeholdsetterslep som har opparbeidd seg over mange år, og fleire må dela på den skulda. Likevel, er det eitt punkt som

eg meiner at vi kunne vore einige om, er det at dette ikkje lenger kan gå ut over barn og unge. Eg har hatt ungar sjølv i Bergen-skulen, som har gått ti år i grunnskulen, på skular der inneklimaet ikkje er godkjent – og mange med dei.

Når det så vert fremja eit dokument, eller ein proposisjon, her frå kunnskapsministeren si side som tar fatt i det psykososiale miljøet, men utelèt det fysiske miljøet, kan ein lura på om det er fordi dette kostar pengar, at ein ikkje har tatt alt i eitt, at ein ser på paragrafen, men deler det opp: Her kjem vi med ein gjennomgang, nye reglar, krav og rettar når det gjeld det psykososiale miljøet, men gjer ingenting for å betra elevane sin rett til eit fysisk miljø som er i tråd med forskriftene.

Eg hadde venta at kunnskapsministeren hadde hatt eit betre samarbeid med helseministeren i denne saka, og at ein hadde levert ei samla sak, slik det var varsla i folkehelsemeldinga. Eg hadde òg venta at ein frå regjeringa si side tok vedlikeholdsetterslepet ute i kommunane på større alvor, og at ein, om ein no ikkje skulle vidareføra denne rentekompensasjonsordninga, kom med tiltak som kunne bidra til at dei kommunane som har store utfordringar, kunne få retta opp i dei fortast mogleg, òg med tydelegare tilsynsordningar og tydelegare sanksjonar om det ikkje er følgt opp.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [11:04:57]: Som sagt er det ikke slik at jeg er noen prinsipiell motstander av at staten også skal ha virkemidler på dette området. Som jeg sa i innlegget mitt, jobber vi sammen med Helsedepartementet om å følge opp det som ble varslet i folkehelsemeldingen. Det er ikke sånn at regjeringen utelukker eller sier at det er uaktuelt at det skal komme andre typer statlige virkemidler. Mitt poeng er rett og slett at etter at vi har hatt dagens rentekompensasjonsordning siden 2002, er det ikke åpenbart for meg – for å si det på den måten – at den klarer å treffe det som er behovet ute i kommunene.

Så er selvfølgelig dette en diskusjon som hører hjemme her i stortingssalen, men det er verdt å understreke at den hører også hjemme der ute. Jeg representerer et parti som er Norges tredje største ordførerparti. Interpellanten representerer et parti som er Norges nest største ordførerparti. Det er vi som sitter med makten ute i Kommune-Norge. Det er ikke folk vi ikke kjenner eller ikke har kontakt med, det er våre partifeller – det er partifellene til representanten Toppe som styrer. Nå husker ikke jeg på stående fot hvor mange kommuner Senterpartiet styrer, men det er klart at dette også er et kommunalt ansvar. Når i tillegg kommunene i løpet av denne stortingsperioden har fått en god kommuneøkonomi, har fått muligheten til ikke å oppheve enhver prioritering – for det er ikke mulig – men å prioritere vedlikehold f.eks., er det viktig at de også gjør det. Erfaringene fra mange kommuner viser også at dette er noe som kommunepolitikerne gjør, og da er det nok ikke rentekompensasjonsordningen som gjør at de gjør det. For eksempel i Bergen var en av de store satsingene til forrige byråd – som jeg tror dagens byråd har opprettholdt – nettopp vedlikeholdet av skolebygg. I denne kommunen som vi er i nå, har det på grunn av gamle skolebygg, men også på grunn av elevvekst vært satset massivt på både bygging av nye skolebygg og rehabilitering av gamle. Det må også med i diskusjonen.

Bente Thorsen (FrP) [11:07:19]: Det er et viktig tema representanten Toppe tar opp her. Både KS, Elevorganisasjonen, Foreldreutvalget for grunnopplæringen og andre har i lang tid fokusert sterkt på det dårlige inneklimaet i skolene og de store utfordringene dette etterslepet medfører for elevene.

Helsedirektoratet oppga i august 2015 at de antok at om lag 230 000 norske barn ikke går på inneklimagodkjente skoler. Det fører til en rekke helseplager, som hodepine, trøtthet og konsentrasjonsvansker. Det er dessverre et faktum at to tredjedeler av den kommunale bygningsmassen framstår som delvis utilfredsstillende eller dårlig. Vedlikeholdsetterslepet i Norge er enormt, og dette har store negative konsekvenser. Rapporten State of the Nation fra Rådgivende Ingeniørers Forening, RIF, viser et samlet vedlikeholdsetterslep på svimlende 2 600 mrd. kr.

Behovet for investeringer er formidabelt. Her vil jeg sitere direktør Liv Kari Skudal Hansteen i RIF fra et intervju i VG:

«Vi mener at de områdene der både funksjonaliteten og fremtidssikringen er truet, bør prioriteres for at ikke forfallet skal øke. Det gjelder både fylkesveier, jernbane og kloakkrør. Men også vannforsyningsanleggene, skolene, sykehusene og de kommunale veiene er i faresonen og må prioriteres».

Vi som politikere må være langt flinkere til å prioritere vedlikehold. Det gjelder både vi politikere på Stortinget og politikere i fylker og kommuner. Skolene skal og må prioriteres. Kvaliteten skal stå i høysetet. Dette må også gjelde for skolebygg, idrettshaller og svømmehaller. Dårlige bygg med dårlig inneklima gjør at arbeidssituasjonen for lærere og elever blir uholdbar, og læringsressursene blir ikke utnyttet. Dårlig inneklima gir dårlig læringsutbytte.

Opplæringsloven § 9a-1 slår fast:

«Alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.»

Vi må dessverre konstatere at denne loven brytes i altfor stor grad. Det er tilstrekkelig dokumentert at skoleeiere generelt ikke har evnet å opprettholde en tilfredsstillende standard på skolebygg. Inneklima for barn blir rett og slett ikke godt nok ivaretatt av norske kommuner.

Fremskrittspartiet vil påpeke at det nå jobbes med å få etablert en slags arbeidsmiljølov for barn. Årsaken er det store antallet skoleelever som ikke får oppfylt kravene til et tilfredsstillende inneklima. Regjeringen er i gang med arbeidet med å gjennomgå og oppdatere lovverket for barnehager og skoler. Her må vi få på plass et strengere regelverk som i mye større grad forsterker barnas rettigheter. Men vi må også sørge for at reglene etterleves. Kommunene må konsentrere seg om sine kjerneoppgaver, vi må evne å prioritere vedlikehold framfor mye annet, og vi må tenke nytt og offensivt med hensyn til investeringer.

Fremskrittspartiet mener at vårt land har et handlingsrom som få andre land har sett maken til, og Fremskrittspartiet har i alle år ment at deler av oljefondet skal brukes til investeringer i Norge og sikre at vi har gode sykehus, sykehjem, skoler og infrastruktur for kommende generasjoner. Vi i Fremskrittspartiet mener det bør satses mer på samfunnsøkonomisk lønnsomme investeringer.

Jeg vil også vise til at kommunene har fått bedret sitt økonomiske handlingsrom atskillig de siste årene, og det bør også prioriteres til elevenes skolehverdag. Men for å få

det til kreves det at politikere på alle nivåer må konsentrere seg om kjerneoppgavene og prioritere hardt. Vi må heller ikke spare oss til fant. Å bruke penger på å bedre skolens inneklima er klok og langsiktig pengebruk, og våre barn og framtidige generasjoner fortjener det.

Tone Merete Sønsterud (A) [11:12:08]: Jeg vil først takke interpellanten for å ta opp en viktig sak. Som representanten Toppe sa, har alle barn rett til et godt arbeidsmiljø, men som vi ser, blir ikke dette tatt på nok alvor i dag – dessverre.

Vi kan legge til rette for læring med gode lærere, gode lærebøker – det å være så god i pedagogikk som bare det. Men hvis elevene ikke har et godt fysisk og psykososialt arbeidsmiljø, hjelper det fint lite. Vi vet at en forutsetning for å lære er at ungene er mette, at de er friske, at de får nok søvn – for å få fullt utbytte av det man skal lære på skolen.

Hvis voksne arbeidstakere ikke har et godt nok miljø og inneklima, kan arbeidsplassen bli stengt. Det er rett og slett forbudt å ta inn arbeidsfolk på slike arbeidsplasser. Som representanten Toppe sa, har skoler blitt stengt på grunn av arbeidsmiljøet for lærerne. Det er et tankekors når Arbeidstilsynet bruker lærerne som argument – det er for så vidt greit nok, men det burde kanskje vært barna. Men det sier sitt.

Statsråden er opptatt av den samme saken, at ungene skal ha et godt miljø, og det er bra. Så sier statsråden at man har prioritert en sterk kommuneøkonomi. Det kan vel diskuteres, jeg er ikke helt sikker på om alle landets ordførere opplever det på den måten. Statsråden har rett i at det er fylkene og kommunene som har hovedansvaret for skolebyggene, men her må også staten bidra – som vi alle har vært inne på.

Det er bra å høre at det blir gitt gode tilskudd, men for noen har i hvert fall rentekompensasjonsordningen fungert godt. Det hadde kanskje vært greit å ha de nye ordningene som statsråden snakker om, på plass før man fjerner rentekompensasjonsordningen.

Jeg hører at Fremskrittspartiet også er opptatt av saken, og de skal bruke oljefondet til å pusse opp skolebygg. Det må de nok, for i det omfanget de vil gi skatteletter, er det nok oljefondet man må gå på. Jeg skal ikke dra hele den leksa, men vi vet veldig godt hva økonomer og vi andre mener om at det er oljefondet man spiser av, og ikke kan bruke skatter og avgifter som et virkemiddel for felleskapet.

Ingen skal bli sjuke av å gå på skole. Skal man lykkes med en god skole i framtida, må dette tas på et mye, mye større alvor enn det man gjør i dag.

Kristin Vinje (H) [11:15:06]: Takk til interpellanten for å ta opp et viktig tema. Det er viktig at vi sørger for en god utdanning for barna våre, og skolebygg er helt klart en del av det som må være på plass som vilkår for god læring. Det er åpenbart, når man ser på statistikken, at vedlikehold ikke alltid prioriteres høyest når man skal legge budsjettene, og jeg har fått innspill om at vi kanskje skulle ha flere snorklippinger også for vedlikeholdsprosjekter, ikke bare for nye skolebygg, og det kan man tenke på. Men spørsmålet er også hvor ansvaret ligger, og som statsråden påpekte, er det hos kommunene. En god del senterpartiordførere bør tenke gjennom hvilket ansvar de

faktisk tar på seg når de lar være å prioritere vedlikehold av skolebygg.

Jeg har lyst til å dele med dere en egen erfaring fra min tid som finansbyråd i Oslo kommune. Der jobbet vi veldig systematisk med investeringer og hadde strategier for hvordan vi skulle sørge for å sette av midler også til forvaltning, drift og vedlikehold. Det er viktig at kommunene får gode prosesser for hvordan de planlegger når de bygger nye skolebygg og sørger for å ha satt av midler til løpende forvaltning, drift og vedlikehold, slik at man ikke plutselig kommer i det uføret at man ikke har holdt bygninger ved like.

Regjeringen har åpenbart prioritert en sterk kommuneøkonomi. Kommunene har fått en gjennomsnittlig årlig realvekst i frie inntekter på 2,4 pst. fra 2013 til 2016 og har nå, åpenbart, mye bedre mulighet til å kunne bruke midler til nettopp skolebygg og vedlikehold. Et av virkemidlene vi brukte i Oslo for å gjøre noe med det, var å ta i bruk nye metoder som offentlig–privat samarbeid. Da får en til nye former for bygg og nye former for drift og vedlikehold. Men det er Senterpartiet og sosialistene sterke motstandere av.

Det siste jeg har lyst til å si, er at det er viktig å ha større og sterkere kommuner med større og sterkere fagmiljøer, som også har bedre anledning til å kunne gjøre gode investeringer og sørge for god forvaltning, drift og vedlikehold av skolebygg i fremtiden. Også derfor er kommunereformen viktig: å sørge for bedre skolebygg til barna våre.

Kjersti Toppe (Sp) [11:17:51]: Takk til dei som tok del i debatten.

Til siste talar: Når det gjeld å ha større og sterkare kommunar, er vel Bergen kommune absolutt både ein stor og ein sterk kommune. Men det var altså i den kommunen det vart laga eit eige Brennpunkt-program om det forferdelege skuleforfallet, og den kommunen har vorte styrt av både Høgre og Arbeidarpartiet. Eg har sete i Bergen bystyre, og dette var ei sak som engasjerte meg sterkt. Eg var med på at vi iallfall fekk ein plan for korleis vi skulle kunna få bukt med det store vedlikehaldsetterslepet – ei svært viktig sak.

Det som er positivt med debatten, er at statsråden iallfall ikkje avviser at det er behov for statlege ordningar, at han ikkje er prinsipielt imot at det skal vera ei rentekompensasjonsordning. Eg er sjølvsagt heilt einig i at dette er kommunane sitt ansvar. Det er jo ingen som seier noko anna. Dette er ansvaret til ordføraren, uavhengig av kva slags parti. Men det betyr ikkje at vi skal ta vekk ordningar som har fungert, frå statens side, som har hjelpt dei ordførarane som verkeleg ønskjer å få bukt med vedlikehaldsetterslepet – ei ordning som har verka, som vert tatt vekk utan at det er diskutert om det skal vera noko alternativ. Det er det denne interpellasjonen går på. Det handlar ikkje berre om skulebygg, det handlar òg om svømmeanlegg, som heller ingen har nemnt spesielt i debatten.

Det er òg spesielt at når Stortinget først skal engasjera seg for å betra arbeidsmiljøet for barn og unge, og når regjeringa så leverer ei sak, utelukkar ein det fysiske miljøet, men kjem med tiltak for det psykososiale. Det er vel og bra, men det er rart at ein ikkje har følgd opp folkehelsemeldinga, og det ser heller ikkje ut som at det vil koma i denne stortingsperioden.

Eg har lagt merke til at representantar frå både Høgre og Framstegspartiet har stått fram og sagt at no vil regje-

ringa koma med ei eiga arbeidsmiljølov for barn. Men det er noko som vi ikkje har sett meir til. 230 000 barn går på skular som ikkje er innklimagodkjende, det vil vel bety cirka fire årstrinn, og det er ikkje ubetydeleg. Det er hjelp til den ekstrainsatsen i kommunane og meiner staten framleis må ta eit medansvar for og gi gode ordningar for. Eg håper på at det kan verta ei einigheit på Stortinget om å føra vidare ei rentekompensasjonsordning på dette området eller om ei tilsvarande ordning som kan bidra til det same.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [11:21:05]: Jeg vil si takk til representanten Toppe for interpellasjonen, og bare understreke til slutt – som jeg også har sagt tidligere – at når det gjelder reguleringen og det lovmessige, er dette noe som regjeringen jobber med, som varslet i folkehelsemeldingen.

Det er også slik i dag at Fylkesmannen har anledning til å føre tilsyn med kravene i § 9a, og elever, foreldre og brukerorganer ved skolen kan også be om tiltak rettet mot det fysiske skolemiljøet. Så selv om – som jeg sa i innlegget mitt – én av de tingene regjeringen jobber med, er å se på om håndhevelse, klageordninger etc. skal bli bedre, er lovverket altså ganske strengt på dette i dag.

Men det som er et problem – og det tror jeg er et problem over hele landet, i store og små kommuner, og kanskje til og med på tvers av politiske konstellasjoner – er at vedlikehold er mindre attraktivt enn nybygg. Det er ofte sånn at det jevne, trutte hverdagsvedlikeholdet blir nedprioritert, og det gjør jo at vi kommer i en situasjon som f.eks. situasjonen med svømmehallene våre for noen år siden: Over hele landet sto vi plutselig i en situasjon – eller plutselig, det hadde jo lenge vært varslet av dem som hadde fulgt med på det – hvor veldig mange svømmeanlegg ikke kunne brukes lenger.

Så det er også en viktig påminnelse til alle politikere i våre partier om at selv om det ikke skaper overskrifter i avisene hvert eneste budsjettår, er det daglige vedlikeholdet helt avgjørende.

Presidenten: Debatten i sak nr. 3 er avsluttet.

Sak nr. 4 [11:22:46]

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i opplæringslova (oppstart av grunnskoleopplæring og rett til videregående opplæring) (Innst. 304 L (2016–2017), jf. Prop. 79 L (2016–2017))

Anne Tingelstad Woien (Sp) [11:23:16] (ordfører for saken): Denne saken omhandler tre endringer i opplæringslova, og det er en samlet komité som stiller seg bak endringene som er foreslått.

Den første gjelder oppstart av grunnskoleopplæring for barn som kommer til Norge. I dag begynner denne retten fra første dag etter ankomst til landet. Dette har det i praksis vist seg å være vanskelig å få til, spesielt når det er mange som kommer på samme tid. Det er veldig viktig for unge at de får muligheten til å komme sammen med andre unge og lære i et fellesskap så raskt som mulig når de kommer til landet. Komiteen er derfor tydelig på at opplæringen skal komme i gang så raskt som mulig etter an-

komst, noe som betyr at kommunen skal starte opplæringen sjøl om en ikke makter å gi et helt fullverdig tilbud fra dag én. Som det står i proposisjonen, må en da sette i gang med de delene av opplæringen det er kapasitet til, og se nest innen én måned gi et fullverdig opplæringstilbud.

Endring nummer to er å gi rett til videregående opplæring i Norge for dem som kommer med videregående utdanning fra et annet land, men som de ikke får godkjent i Norge. Dagens lovverk innebærer dessverre stengte dører fordi de ikke får godkjent den tidligere utdanningen fra hjemlandet og heller ikke har rett på å få norsk videregående utdanning, siden de allerede har avsluttet utdanning på dette nivået. Forslaget vil være veldig viktig for den enkelte, og det vil kunne bety at sjansene øker både for å kunne ta høyere utdanning og for å delta i arbeidslivet, noe som er veldig viktig for å bli en integrert del av samfunnet vårt.

Det tredje og siste endringsforslaget i proposisjonen gjelder å utvide ungdomsretten slik at det blir en sammenhengende overgang til voksenretten. I dag er retten til videregående opplæring avgrenset på en måte som gjør at enkelte vil måtte vente fire år for å få fullført videregående opplæring. Hele komiteen synes dette er et godt forslag. Det fortvilende med dette forslaget er at det ikke kommer før nå. Regjeringa og støttepartiene har sørget for at to årskull har gått glipp av denne kjempemuligheten til å gjøre ferdig opplæringsløpet sitt, fordi de ikke kunne stemme for Senterpartiets forslag for to år siden. Det er nå snart tre år siden Senterpartiet foreslo å gjøre nettopp denne endringen ved å ta vekk ordet «sammenhengende» i opplæringslova, slik at elevene ikke blir tvunget til å ta ut ungdomsretten sin «sammenhengende i løpet av tre år», slik det da sto. Forslaget Senterpartiet fremmet i Stortinget i 2014, var en gavepakke til regjeringa den gangen. Vi viste til at Oppland fylkeskommune allerede hadde fjernet kravet om at opplæringen skulle være sammenhengende, og den gangen hadde Oppland fylkeskommune over 50 flere elever i videregående opplæring som var i ferd med å gjennomføre videregående skole framfor å stå i køen hos Nav. Men da vi foreslo dette, var det tydeligvis bare Senterpartiet og SV som skjønnte betydningen av forslaget og stemte for det. Det ble den gangen også stemt over et alternativ om en utredning. Dette stemte Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti imot, antakelig fordi denne utredningen skulle stå i stortingsmeldinga om utenforskap. Det er uforståelig for meg at regjeringa og stortingsflertallet valgte å la flere tusen ungdommer stå i dette utenforskapet, som de egentlig ville ha dem ut av, og risikere at de aldri kom tilbake til skolen. Jeg kan ikke fri meg fra å tenke at siden forslaget kom fra Senterpartiet, så regjeringa seg mest tjent med å vente til de sjøl kunne høste lovord for et godt forslag. På vegne av mange hundre unge voksne som i disse årene kunne ha hatt nytte av å komme seg videre i livet, vil jeg beklage. Jeg synes det er skammelig, og jeg synes det er hårreisende.

Så til alle partier som presenterer seg selv som skolepartier: Lytt også til andre enn dere sjøl. Sett ungene og ungdommens beste foran, og sørg for at det er ungdommene og ikke deres eget parti som skal være vinnere.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [11:27:37]: For det første er det veldig bra å få en halvtime å snakke på, da har man tid til å si veldig mye. For det andre er det veldig

bra at det er stor støtte til alle disse tre forslagene. Ett av forslagene, som har fått mindre oppmerksomhet, og som gjelder en urettferdighet som har vært i systemet vårt i lang tid, er rett til videregående opplæring for dem med slik opplæring fra utlandet. I dag er systemet, veldig enkelt forklart, slik at mange som har fått videregående opplæring i utlandet, ikke får den opplæringen godkjent i Norge. Det er i seg selv ikke urettferdig, for vi må ha samme krav til alle, uavhengig av hvor de har fått opplæring, men det fører til at den gruppen av norske innbyggere ikke får den samme retten som andre voksne til å fullføre sin videregående opplæring. Med andre ord er det en del mennesker som har havnet i en dobbel skvis. De kan få godkjent opplæringen sin fra hjemlandet, men ikke som grunnlag for opptak til høyere utdanning, og de har heller ikke rett til å få videregående opplæring en gang til. Det er et åpenbart hinder for god inkludering. Derfor må vi gjøre noe med det.

Når det gjelder direkte overgang i retten til videregående opplæring, er skillet mellom ungdomsrett og voksenrett u hensiktsmessig, for å si det forsiktig. En ungdom som f.eks. falt fra som 17-åring og ønsker å gjenoppta og fullføre videregående når han eller hun er 21 år, må med dagens regelverk vente tre–fire år for å få ny rett til opplæring. Det rammer også elever som bytter studieretning sent i utdanningsløpet, og som dermed risikerer å ha brukt opp opplæringstiden sin. Det er viktig at de som dropper ut av videregående skole, får en sjanse til å begynne igjen når de blir motivert, for å hjelpe dem tilbake til jobb og aktivitet. Nå får man en sammenhengende rett til å ta ut videregående opplæring.

Det siste gjelder reglene for oppstart av grunnskoleopplæring for barn som kommer til Norge. Der er det rett og slett slik at det hjelper ikke å ha et regelverk som er ambisiøst, hvis det ikke kan følges i praksis. Regelverket vi foreslår, blir klarere og tydeligere, og dermed også lettere å etterleve i praksis.

Siden det er stor enighet om dette, skal jeg ikke starte den store polemikken, men jeg må kommentere to ting i det representanten Tingelstad Wøien sa.

Det ene er at det er et paradoks at man nå etterlyser og mener at det kommer for sent, all den tid dette regelverket eksisterte også før for 2013. Det er ikke noe som kom i 2013. Med andre ord var det i hvert fall åtte år da man hadde muligheten til å gjøre noe med det.

For det andre er det viktig å huske at det ikke er slik at idet man legger frem noe for Stortinget og det blir vedtatt, så blir det lov dagen etter. Akkurat de samme prosessene for høring, lovarbeid etc. må også gjennomføres da.

Jeg deler absolutt frustrasjonen av og til over at prosessene våre kan være noe trege, men det er tross alt bedre å ha et system som legger til rette for god lovbehandling og gode høringsrunder, enn å ikke ha det.

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [11:31:08]: Jeg skal ikke dra ut denne debatten, som egentlig er veldig kort, og der alle er enige, men jeg synes det er fortvilende, det statsråden sier om at regelverket lå der. Ja, det lå der, og så var det noen som oppdaget at de kunne gjøre det på den måten at de kunne fjerne ordet «sammenhengende» og slik sørget for at flere kunne begynne på skolen igjen eller begynne læretida si i stedet for å gå på Nav. Jeg synes det er frustrerende at da vi la fram det forslaget, var det ikke

vilje til det, for det var tydeligvis en taktikk i det at det skulle inn i en stortingsmelding. Jeg skjønner også at det må til et lovarbeid, men vi hadde allerede vært to år foran når det gjelder å utarbeide riktige lover, hvis Stortinget hadde valgt å gjennomføre det forslaget til vedtak som Senterpartiet la fram den gangen.

Ellers takk for debatten.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 4.

Etter ønske fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten foreslå at sakene nr. 5 og 6 blir behandlet under ett.

– Det anses vedtatt.

Sak nr. 5 [11:32:06]

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Endringer i opplæringslova og friskolelova (skolemiljø) (Innst. 302 L (2016–2017), jf. Prop. 57 L (2016–2017))

Sak nr. 6 [11:32:10]

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anders Tyvand, Kjell Ingolf Ropstad, Olaug V. Bollestad og Hans Fredrik Grøvan om å innføre fylkesvis eller regionale mobbeombud (Innst. 289 S (2016–2017), jf. Dokument 8:55 S (2016–2017))

Presidenten: Etter ønske fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det blir gitt anledning til seks replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Norunn Tveiten Benestad (H) [11:33:13] (ordfører for sak nr. 5): Som saksordfører for Prop. 57 L for 2016–2017 vil jeg gjerne få takke komiteen for et godt arbeid og for mye engasjement i saken.

Våre skoleelever har rett til et trygt og godt skolemiljø. Likevel vet vi at mange barn går på skolen og gruer seg hver dag. Det gjør noe med et lite menneske. For foreldre er det hjerteskjærende å vite at ens barn mobbes. Som skolepolitikere må vi gjøre vårt beste for å lage gode rammer og et trygt lovverk for skolens ansatte og for de av elevene våre som opplever mobbing. Dette er et stort ansvar når vi vet at det å bli mobbet, krenket, plaget og utfrosset kan sette spor for livet hos dem som utsettes for det.

Alle i denne komiteen mener at barna våre fortjener en mobbefri oppvekst. Vårt ansvar er å lage lover som sikrer at barnas rettigheter ivaretas, og så må hver enkelt skole ta det daglige arbeidet med å forebygge og gripe fatt i mobbeproblemer der de oppstår.

Skolens viktigste oppgave når den blir varslet om mobbing eller ser det, er å handle. Ingenting er så nedbrytende som å varsle og så oppleve ikke å bli fulgt opp: Vi sa fra,

men de gjorde ikke noe med det. ? Det er ikke en holdning våre barn skal møtes med i skolen.

Det er mye komiteen har vært enig om i dette lovforslaget. På noen punkter har vi også arbeidet oss sammen i prosessen her i Stortinget. Men vi skiller oss litt på andre punkter, der vi har samme mål, men kanskje ser litt ulikt på virkemidlene.

Regjeringa har i sitt lovforslag lagt vekt på at det nye regelverket skal styrke elevenes og foreldrenes rettigheter og lovfeste et tydeligere krav til hva skolene skal gjøre når elever blir mobbet. Det viktigste grepet her er innføring av aktivitetsplikt. Aktivitetsplikten er et handlingsrettet grep som de fleste partier og høringsinstanser ser ut til å ha sansen for.

Så skiller partiene i komiteen seg i synet på om dette skal erstatte enkeltvedtaket, som hittil har vært skolens viktigste verktøy, eller om det skal komme i tillegg. I regjeringas forslag om innføring av aktivitetsplikt i stedet for enkeltvedtak slås det fast at elever og foreldre skal ha både innsynsrett og kontradiksjonsmulighet og skal kunne følge både plan og dokumentasjon av skolens oppfølging av planen. Samtidig flyttes – i lovforslaget – enkeltvedtaket til Fylkesmannen som håndhevingsinstans. Fylkesmannen skal rustes opp med hensyn til kompetanse og kapasitet til å håndtere mobbesakene mer effektivt og bedre enn hittil.

I komiteen har det vært ulikt syn på aktivitetsplikt versus enkeltvedtak. Det gjenspeiles også i innstillingen og i avstemningen. Et annet område det har vært diskusjon om, er Fylkesmannen som håndhevingsinstans. Der har vi i Stortinget også møtt motforestillinger ved at det har vært tatt til orde for en frittstående, uavhengig håndhevingsinstans.

Jeg tror målet har vært det samme: en effektiv håndhevingsinstans med kompetanse og nok kapasitet, som arbeider for barnas beste innenfor det lovverket vi har. Det er intensjonen også bak regjeringas forslag om å bygge videre på Fylkesmannen, som også i dag har et vidt mandat og mange oppgaver knyttet til tilsyn med skole-, barne- og ungdomssektoren i fylkene våre.

I løpet av saksbehandlingen i Stortinget er komiteen også blitt enig om å be regjeringa foreta en gjennomgang av de statlige oppreisningsordningene, med tanke på å få til en kompensasjons- og oppreisningsordning på dette feltet. Det er tiltak som bl.a. Barneombudet har tatt til orde for.

Komiteen har også ønsket å gjøre noen endringer knyttet til Fylkesmannens mulighet til å følge opp saker i etterkant av at en elev har byttet skole, og vi har foreslått å beholde straffebestemmelsene som de er i dag. Det tror jeg er endringer kunnskapsministeren kan leve godt med. Det imøtekommer også en del av innspillene komiteen fikk i høringene. Vi ber om at aktivitetsplikten og endringene i klageordningen evalueres senest to år etter iverksettelse.

Jeg håper at den loven vi i dag skal vedta, vil gi et tydelig og godt rammeverk for skolens ansatte og ikke minst for skoleelever og deres foreldre som trenger et tydelig lovverk som sikrer deres rettigheter.

Med dette vil jeg anbefale komiteens innstilling og ta opp det forslaget som Høyre er med på.

Presidenten: Representanten Norunn Tveiten Benestad har tatt opp det forslaget hun refererte til.

Bente Thorsen (FrP) [11:38:02]: Først takk til saksordføreren for grei gjennomgang. Så vil jeg orientere om at når det gjelder saken om fylkesvis mobbeombud, vil representanten Sandaune, som er ordfører for den saken, ivareta Fremskrittspartiets syn på det i sitt innlegg.

Først og fremst: La meg slå fast at vi vet alle hva mobbing kan medføre av elendighet for den enkelte og den enkeltes familie, så det bruker jeg ikke mer tid på.

Antimobbearbeidet har i mange, mange år vært preget av prat og uforpliktende programmer. Fremskrittspartiet har i flere år hatt kampen mot mobbing som en hjertesak, og vi er derfor veldig glad for at vi nå omsider får på plass omfattende endringer i opplæringslovens regler om skolemiljø. Innstillingen innebærer en tydelig plassering av rettigheter og ansvar, og endelig innføres det reelle sanksjonsmuligheter mot skoler som ikke tar grep mot mobbing. Forslaget til nytt regelverk vil styrke rettighetene til elever som blir mobbet og deres foreldre, og være et effektivt virkemiddel mot mobbing og dårlige skolemiljøer.

Innføringen av aktivitetsplikt er viktig. Vi har registrert at enkelte mener at elevenes rettssikkerhet svekkes når krav om enkeltvedtak fjernes. Fremskrittspartiet vil vise til at bakgrunnen for forslaget er at dagens krav om enkeltvedtak ikke har fungert etter hensikten. Fremskrittspartiet mener erfaringene viser at det er behov for nye tiltak, og støtter at plikten til å fatte enkeltvedtak erstattes med en forsterket aktivitetsplikt. Foreldre og foresatte vil fortsatt ha innsynsrett i skolens plan for å få slutt på mobbingen, retten til å bli hørt blir lovfestet, og det blir enklere å melde saken videre til Fylkesmannen. For å sikre at endringene virker etter hensikten, ber vi om at utviklingen følges nøye, og at endringene angående enkeltvedtak evalueres etter to år.

Aktivitetsplikten skal sikre at skolene handler raskt og riktig når en elev ikke har det trygt og godt på skolen. Alle som arbeider på skolen, skal følge med, varsle og gripe inn overfor mobbing og krenkelser. Dessverre opplever elever å bli mobbet og trakassert av lærere og andre voksne i skolen. Vi er derfor glad for at det nå innføres en skjerpet aktivitetsplikt for tilfeller der det er en voksen på skolen som krenker elever.

Et handlingsrettet dokumentasjonskrav innføres – til erstatning for enkeltvedtaket. Dette skal vise at tiltakene faktisk gjennomføres, og sikre at eleven og foreldrene har trygghet for at noe skjer. Skolene må – i tillegg til planen – dokumentere det arbeidet de faktisk gjør for å oppfylle aktivitetsplikten i enkeltsaker.

Fremskrittspartiet vil også understreke at regjeringens arbeid for å forebygge mobbing i skolen ikke begrenser seg til forslagene i proposisjonen. Det arbeides konkret og langsiktig, og særlig arbeidet med kompetanseheving for lærere og andre ansatte i skolen vil være et viktig verktøy for en vellykket innsats mot mobbing. Dette arbeidet bidrar til å gi elevene gode lærere som er trygge på seg selv og på faget sitt, og som har respekt i et klasserom.

Fremskrittspartiet vil i den sammenheng også vise til at regjeringen i løpet av perioden har foreslått en rekke tiltak i kampen mot mobbing. Blant annet er tiltak mot mobbing styrket med 35 mill. kr i årets budsjett. Disse midlene går til å styrke det svært viktige lokale kompetansearbeidet mot mobbing. Vi er også fornøyd med at regjeringen har prioritert å styrke Barneombudets kapasitet til å hjelpe mobbeofre og deres familier.

Manglende innsats fra skolens side kan nå møtes med konkrete sanksjoner. Fremskrittspartiet mener at tvangsmulkt vil være et hensiktsmessig virkemiddel for å sørge for at skoler og skoleeiere gjør nødvendige endringer for å sikre at elevene har et trygt skolemiljø.

Det skal ikke være tvil om at klager skal behandles hurtig, og at straffeansvaret ikke skal svekkes. Fremskrittspartiet støtter derfor forslaget om å opprettholde dagens skyldkrav samt forslag om å be regjeringen utrede tidsfrister for Fylkesmannens behandling av meldinger og klager i mobbesaker.

Fremskrittspartiet er også glad for at det er bred enighet om å innføre en kompensasjons- og oppreisningsordning for elever som får læringstap eller skade som følge av mobbing. En slik ordning kan gjøre det lettere for eleven å legge saken bak seg, samtidig som det kan bidra til at skolen tar sitt ansvar på alvor.

Endelig innføres det informasjonsplikt for skolene til å informere elever og foreldre om rettighetene deres. Og nå lovfester vi at norsk skole skal ha nulltoleranse mot mobbing. Mobbing i skolen skal ikke skje.

Christian Tynning Bjørnø (A) [11:43:18]: Ifølge Elevundersøkelsen for 2016 oppgir nesten 40 000 barn og unge at de blir mobbet. I 2013 satte regjeringen Stoltenberg ned Djupedal-utvalget. For over to år siden leverte utvalget om lag 100 forslag til hvordan man kan bekjempe mobbing i skolen.

Få tiltak er implementert, bortsett fra en nettportal. Nå endelig, etter fire lange år, skal Stortinget diskutere forslaget til lovendringer. I Arbeiderpartiet har vi ventet lenge på denne dagen. Vi har vært utålmodige først og fremst på vegne av de barna som blir utsatt for mobbing. Det handler om barn som stadig får kommentarer på utseende, hvordan de går eller hvordan de snakker, barn som blir dyttet, slått, spyttet på og sparket, barn som blir holdt utenfor i friminuttene, på klasseturene og i bursdagene, barn som blir sjikanert på nett, barn som føler at de er til bry og er en belastning, ja i verste fall føler at de ikke skulle vært her. Dette er alvorlig nok i seg selv, og ikke minst er det alvorlig når vi vet hvilke spor dette kan sette senere i livet.

Vi som politikere har et ansvar for å forebygge og stoppe mobbing. Elever og foreldre skal være trygge på at man blir tatt godt vare på på skolen. En av måtene vi kan ta dette ansvaret på, er å lage et lovverk som fungerer – et lovverk der elever og foresatte kan være trygge på at uheldige episoder blir tatt tak i og håndtert.

Kunnskapsministeren har fått en del kjeft for lovforslaget sitt, særlig fra antimobbeorganisasjonene. De er bekymret for at lovforslaget på enkelte områder vil bety en svekkelse av loven. At retten til at det fattes enkeltvedtak på skolen bortfaller, er et sånt eksempel. Hvilke konsekvenser får det egentlig for rettssikkerheten til de partene som er innblandet i en mobbesak? Jurister, antimobbeorganisasjonene, Utdanningsforbundet og KS stiller det samme spørsmålet.

Enkeltvedtak fattes i mange sammenhenger på en skole – når det skal gjennomføres ekstra undervisning, når man skal be om litt ekstra fri, og ved utvidet tid på tentamen, f.eks. på grunn av dysleksi eller pollenallergi. Det er derfor naturlig å tenke at enkeltvedtak også fattes når det oppstår en alvorlig situasjon som omhandler det psykososiale miljøet. Arbeiderpartiet vil beholde enkeltvedtaket samtidig

som aktivitetsplikten forsterkes. Det trenger ikke være enten-eller – la oss gjøre begge deler, både enkeltvedtak og aktivitetsplikt.

Kunnskapsministeren har også fått en del kritikk for å foreslå at det personlige straffeansvaret i mobbesaker endres fra uaktsom handling til grovt uaktsom handling. Dette er åpenbart en svekkelse av loven. Jeg er glad for at Stortinget vil det annerledes, og at kunnskapsministeren går på et nederlag i denne saken. Problemet har vel ikke vært at for mange personer har blitt stilt til ansvar i alvorlige mobbesaker – det har heller vært for få.

For drøyt et år siden fremmet Arbeiderpartiet 21 forslag i Stortinget for å bekjempe mobbing i skolen. Vi foreslo bl.a. den gang at det skulle etableres en oppreisningsordning for elever som har fått skade av mobbing fordi systemet har sviktet. Alle de 21 forslagene ble nedstemt av regjeringspartiene, men vi er glad for at Stortinget nå er blitt enig med oss, og at kunnskapsministeren instrueres til å få på plass en oppreisningsordning, selv om det i utgangspunktet ikke var foreslått i proposisjonen.

Så er vi skuffet over at regjeringen ikke følger opp den klare anbefalingen fra Djupedal-utvalget om å etablere et nasjonalt klageorgan for mobbesaker. Vi trenger et klageorgan som er godt kjent, som har god juridisk kompetanse og ikke minst god barnefaglig kompetanse. I Sverige har de et nasjonalt klageorgan. Det har vist seg å fungere bra. Vi ønsker oss et ressurs- og kompetansesenter for mobbing og psykososialt arbeidsmiljø. Dette kunne vi fått til i en konstellasjon, f.eks. hos Barneombudet.

Det hjelper ikke å si ifra, de gjør ikke noe med det uansett, så en ung gutt. Det hviler et enormt ansvar på oss og de lovendringene vi skal behandle i Stortinget i dag. Heldigvis er det Stortinget som til syvende og sist vedtar og behandler landets lover. Hvis regjeringen kunne gjøre som den ville, hadde loven faktisk på enkelte punkt blitt svakere enn det den er i dag. Det er ikke bra.

Jeg tar opp forslaget Arbeiderpartiet er med på.

Presidenten: Representanten Christian Tynning Bjørnø har tatt opp det forslaget har refererte til.

Anders Tyvand (KrF) [11:48:22]: Vi har hørt historiene. Vi har sett reportasjene. Vi har møtt elevene som har låst seg inne på toalettet fordi de ikke våger å gå inn i klasserommet eller ut i skolegården. Vi har møtt barna som ikke har noen å være sammen med. Og vi har møtt foreldrene som har opplevd noe av det såreste som finnes – at barnet deres blir mobbet og krenket. Jeg tror det gjør et dypt inntrykk på oss alle sammen.

De aller fleste har det bra og trives på skolen i Norge, men mobbing er likevel et alvorlig problem som rammer altfor mange.

Det er på tide å ta nye grep. Vi må styrke det forebyggende arbeidet, vi må sikre bedre hjelp til dem som blir utsatt for mobbing, og vi må sikre en bedre klageordning. Jeg mener regjeringen har fremmet flere gode forslag som Stortinget i dag følger opp. Når det oppstår en mobbesituasjon, er det avgjørende at skolen tar affære umiddelbart. Nå dreier vi fokuset bort fra formkrav og til handling. Vi følger opp anbefalingen fra Djupedal-utvalget om å erstatte dagens praksis med en plikt til enkeltvedtak med en forsterket aktivitetsplikt for de ansatte i skolen – en plikt til å handle. Dette får støtte fra Barneombudet, fra lærerne i Ut-

danningsforbundet og fra elevene i Elevorganisasjonen. Samtidig forbedrer vi klageordningen for å gjøre den enklere, tryggere og raskere.

Jeg synes regjeringen har fremmet flere gode forslag, men jeg har også uttalt at jeg skulle ønske regjeringen kunne vært mer offensiv i kampen for et trygt og godt læringsmiljø for alle. Derfor er jeg glad for at utdanningskomiteen på Stortinget har vært mer offensiv enn det regjeringen har vært. Regjeringen blir nå bedt om å innføre tidsfrister for Fylkesmannen når Fylkesmannen mottar en klage. Komiteen sier nei til å redusere det personlige straffeansvaret for ansatte i skolen til kun å gjelde ved grov uaktsomhet. Den sier at det skal være mulig å klage på skolens håndtering av en mobbesak også etter at eleven har flyttet til en annen skole.

Det er to ting jeg er spesielt glad for. Det ene er at en samlet komité nå ber om en gjennomgang av de offentlige oppreisningsordningene, med sikte på å innføre en oppreisningsordning for mennesker som er blitt påført skade eller læringstap som følge av mobbing. Jeg vil spesielt rette en takk til stiftelsen Rettferd for taperne, som har vært en viktig pådriver for å få til dette.

Det andre er at en samlet komité nå støtter Kristelig Folkepartis forslag om at det skal etableres mobbeombud i alle fylker. Mange som opplever å bli mobbet, føler seg veldig alene. Det å ha en person å henvende seg til for å få hjelp, støtte og veiledning kan bety enormt mye. Mobbeombudene kan også bidra i det forebyggende arbeidet. Men for at mobbeombudene skal fungere optimalt, tror jeg det er avgjørende at de får noen nasjonale retningslinjer og et tydelig mandat, og at det både stilles krav om faglig kompetanse og at de knyttes til et faglig miljø.

Jeg tror ikke dette er siste gang kampen mot mobbing er tema her i stortingssalen. Jeg tror ikke at vi gjennom de vedtakene vi fatter i dag, kan si at jobben er gjort en gang for alle, og at alle problemer nå er løst. Jeg mener det er to ting som blir spesielt viktig framover. Det ene er å sikre flere lærere i skolen – flere voksne øyne til å se hver enkelt elev og til å følge med. Det andre er en styrket skolehelse-tjeneste, slik at det faktisk er en helsesøster tilgjengelig når elevene trenger hjelp.

På begge disse områdene har Kristelig Folkeparti fått viktige gjennomslag i denne stortingsperioden, men vi er ikke i mål, og derfor kommer både flere lærere og flere helsesøstre til å bli viktige saker for Kristelig Folkeparti framover. Men jeg mener at vi i dag tar viktige beslutninger som vil styrke det forebyggende arbeidet mot mobbing, som vil sikre bedre hjelp til dem som utsettes for mobbing, og som vil bidra til å sikre alle barn og ungdom et trygt og godt læringsmiljø.

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [11:53:25]: Den 18. mars for to år siden avga det såkalte Djupedal-utvalget en rimelig omfattende NOU om «Å høre til». Jeg så da for meg at regjeringa – i tillegg til å stramme opp lovverket – ville følge opp rapporten ved å legge fram forslag til en «handlingsplan for trygge oppvekstmiljøer uten krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering for barn og unge», slik utvalget foreslo.

Jeg må personlig si at jeg ble veldig overrasket, jeg ble litt forundret, og jeg ble skuffet da jeg skjønte at regjeringa ikke hadde til hensikt å legge fram noen handlingsplan. Og misforstå meg rett: Det er viktig å gjennomgå lova for å

gjøre de innstrammingene som er nødvendig for at alle parter skal ivareta sitt ansvar, men jeg mener bestemt at endringer kun i opplæringslova ikke er nok for bevisstgjøring i en så viktig sak.

Barnekonvensjonen definerer mobbing som et samfunnsproblem. Det er Senterpartiet enig i. Derfor har jeg i gjentatte innlegg om temaet mobbing framhevet at mobbing ikke kun er en utfordring for skolene. Vi – altså samfunnet rundt, omgivelsene – har et stort ansvar for å gå foran med et godt eksempel og oppføre oss slik at unge rundt oss ikke begynner å mobbe. Vår egen omgang både direkte og, ikke minst, på sosiale medier er viktig. Unger er nemlig ikke født mobbere, de lærer det – og de lærer det av oss. Derfor er forebygging av mobbing et kollektivt ansvar.

Men regjeringa velger altså ikke å se saken på denne måten. Det er greit, men uansett mener Senterpartiet at NOU-en burde vært obligatorisk lesning for alle lærere der ute, om en er faglærer i et fag, kontaktlærer eller rektor. Dersom skolene skal klare å oppfylle lovas intensjon, er det også nødvendig med konkrete tiltak og arbeidsmetoder.

Så til selve forslagene vi har til behandling i dag. Først til endringer i lova og forslaget om å erstatte handlingsplikt og enkeltvedtak med en aktivitetsplikt. Intensjonen i forslaget er at skoleeier og skolene skal intervensere raskere når slike saker oppstår. Dagens regelverk inneholder samme forpliktelse som det nye forslaget, men det har i mange tilfeller vært slik at selv om det er skrevet enkeltvedtak i sakene, har selve oppfølgingen manglet. For meg framstår det usikkert om oppfølging og tiltak i en sak vil bli bedre ved å fjerne enkeltvedtak og omdøpe handlingsplikt til aktivitetsplikt. I likhet med Foreldrenettverk mot mobbing, Utdanningsforbundet og KS deler Senterpartiet bekymringen for rettssikkerheten til ungene ved å fjerne retten til enkeltvedtak. Dette gjelder ikke minst hvem som har ansvaret, omfanget av dokumentasjonen osv.

For dem som er utsatt for mobbing, enten av unger eller voksne ved skolen, er det viktig at det finnes en klageinstans. Flere har pekt på Barneombudet som egnet til dette. Imidlertid har regjeringa landet på å foreslå at det skal være fylkesmennene som skal være klageinstans, dette fordi de sitter tettere på kommunene og har bedre kjennskap til den enkelte kommune. Fylkesmennene har som kjent også tilsynsansvaret i dag.

Senterpartiet har landet på å støtte forslaget om at Fylkesmannen skal være klageinstans. Vi ser imidlertid også utfordringer med dette, siden fylkesmennene kan sies å sitte for tett på kommunene og for tett på den enkelte skole, i tillegg til tilsynsansvaret som de har. Men gjennom å legge dette tunge ansvaret på fylkesmennene forventer vi at saksgangen ved klager skal bli raskere og enklere enn i dag.

Til slutt: Kristelig Folkeparti har nok en gang fremmet forslag om eget mobbeombud for hvert fylke. Senterpartiet har stilt spørsmål ved forslaget, siden det allerede er elev- og lærlingombud i de fleste fylkene. Vi mener det er bedre å bruke de funksjonene vi har i dag, effektivt, og ikke bidra til økt byråkrati. Vi vet at foreldre og elever kan ha nytte av å ha kontakt med et regionalt elev- og lærlingombud, og forventer at fylkeskommunene ser disse funksjonene i sammenheng.

Mange av dagens ombud bruker allerede tid på mobbesaker. Det vil også være viktig at ombudet ikke blir pålagt

forventninger fra politisk hold i de enkelte fylkeskommuner eller kommuner, men blir det uheldige ombudet som det er tenkt å være.

Helt til slutt:

Vondt er av alle andre
bli trakka på og trengd.
Men vondare å veta
at du er utestengd.

Det er så mangt i livet
du ventar deg og vil.
Men meir enn det å vera,
er det å høyre til.

Dette er ordene på omslaget til NOU-en fra Djupedalutvalget, av Jan-Magnus Bruheim. Det å høre til er bunnplanken i livet, om vi er unge eller gamle.

Iselin Nybø (V) [11:58:26]: Først vil jeg takke begge saksordførerne for at de har loyet komiteen godt gjennom sakene.

Det med mobbing, og disse sakene som vi har, har det vært mye engasjement rundt. Det har vært diskutert mye både i mediene, ute i skolene, på lærerrommene, blant foreldre og blant elever. Som komité har vi fått mange innspill, og vi har merket det store engasjementet som er der ute. Mange har ventet lenge på denne saken, og mange er også glad for at saken er kommet.

Likevel er det viktig å huske på at selv om vi fatter noen vedtak her i dag, er det ikke sånn at ingen elever kommer til å bli mobbet på skolen i morgen. Selv om vi har de beste intensjoner og virkelig ønsker at dette skal ta slutt, må det skje et kontinuerlig arbeid ute i skolene hver eneste dag for å håndtere disse problemene.

Mobbing kan ikke, og skal ikke, tolereres. Jeg synes saksordføreren sa det veldig bra da hun sa at det er så mangfoldig, dette med mobbing. Men en av de tingene som kanskje er aller verst, er de voksne som ser det, som vet det, som bare går forbi, og de elevene som opplever at de tar kontakt med en voksen person uten at det skjer noe. Sånn skal det ikke være. Det er de voksnes ansvar å sørge for at barn har det godt, ikke minst på skolen.

Derfor er det viktig at vi i skolene har skoleledelse som har kompetanse til å forebygge, møte og håndtere mobbing på skolene sine. Det er bra at regjeringen har varslet at alle nytilsatte rektorer skal få tilbud om utdanning i pedagogisk ledelse, og at det skal være kompetanseutvikling for de allerede erfarne skolelederne, for ledelse er helt avgjørende hvis vi skal håndtere mobbeproblematikken.

I Stavanger kommune hadde vi tidligere en skolesjef som heter Eli Gundersen. Hun sa at det eneste som hjelper, er å fokusere kontinuerlig på mobbeproblematikken. En kan ha så mange programmer som en bare vil, men hvis en ikke fokuserer på mobbeproblematikken, klarer en heller ikke å få bukt med den.

Det sier noe om at vi gjør én ting her i dag, men det er der ute det faktisk skjer.

Aktivitetsplikten er det mange som har blitt begeistret for. Det å skulle gripe inn, det å varsle, det å undersøke og det å sette inn tiltak er kjempeviktig, ikke minst for dem som blir utsatt for mobbing. Vi støtter fullt ut hensikten, og jeg mener det er en helt riktig måte å tenke på. Det som har

vært den store debatten, er hvorvidt en skal erstatte enkeltvedtaket med aktivitetsplikt, eller om en kan – som Venstre ønsker – ha begge deler.

Det er flere aktører som har vært inne på høring hos komiteen, som peker på at det å fjerne enkeltvedtaket kan svekke barnas rettssikkerhet. Blant annet peker Foreldrenettverk mot mobbing på viktigheten av å beholde enkeltvedtaket. Det pekes også på at det har vært utfordringer med at det regelverket er krevende og vanskelig for skolene å håndtere. Men i Venstre mener vi at hvis det er slik, må vi skolere skolene våre slik at de faktisk kan ta i bruk enkeltvedtakene på en god måte. Det er noe som resten av forvaltningen må forholde seg til, og det er også noe skolene må forholde seg til i andre sammenhenger. Vi mener altså at det ikke kan være en begrunnelse for å fjerne enkeltvedtaket fra skolene.

Det med klageinstansene har vært et tema, og det er argumenter for flere ting, som Anne Tingelstad Wøien nettopp sa. Det er mange gode argumenter for å ha en selvstendig, uavhengig klageadgang. Samtidig er fylkesmennene godt kjent med skolen, og de er ute i alle fylkene eller i regionene, så også vi støtter Fylkesmannen som en klageinstans.

Straffeansvaret er foreslått endret til forsettlig og grovt uaktsomme brudd på regelverket – det er bare da en skal kunne straffes. Én ting er at det oppfattes som å svekke rettssikkerheten til elevene, men det oppfattes også ganske symboltungt. Jeg tror det er grunnen til at mange har reagert på det, og at komiteen derfor har fått mange tilbakemeldinger. Da er det kjekt å se at komiteen kan ta inn over seg de tilbakemeldingene vi har fått, og at vi står sammen om å opprettholde dagens skyldkrav.

Helt til slutt: Jeg synes det er et godt forslag fra Kristelig Folkeparti om å ha mobbeombud i alle fylker og alle regioner. For oss er det viktig at det ikke nødvendigvis betyr at de må være ansatt i fylkesadministrasjonen, men at det handler om å ha dem i hvert enkelt fylke.

Det ser ut til at det blir flertall for aktivitetsplikten. Venstre vil subsidiært stemme for forslag nr. 1 i sak nr. 5, som handler om å evaluere det.

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) [12:03:50]: Skolen er ein felles møteplass der alle barn og unge skal få kunnskap og utvikle sine ferdigheter, haldningar og verdiar. Eit godt og inkluderande læringsmiljø er ein viktig føresetnad for trivsel, auka motivasjon og meistring. Skal vi lykkast med å skape ein skole som inkluderer alle og gir alle like moglegheiter for å lykkast, må vi sørje for at skolen har tid og rom til å sjå den enkelte, skape eit godt og trygt læringsmiljø for alle og tilretteleggje undervisinga slik at alle lærer på sine premissar.

Kvart barn er unikt og kjem til skolen med heile seg og heile livsforteljinga si. Mangfald er ei av skolens største og mest krevjande utfordringar. Difor er skolen så viktig som arena for dialog og brubygging, der vi som enkeltmenneske og grupper er og vil vere forskjellige. Difor må kampen mot mobbing vinnast kvar dag på nytt og på nytt gjennom nitid systematisk arbeid.

Forsking viser at eit godt og inkluderande læringsmiljø bidrar til både fagleg læring og sosial trivsel på skolen. For den enkelte eleven er eit godt læringsmiljø bl.a. å oppleve inkludering i eit fellesskap utan mobbing og krenking. Eit godt læringsmiljø gir elevane grunnlag for både meistring

og framgang i opplæringa. Dette handlar om gode relasjonar mellom elevar, og mellom lærar og elev. Difor er det viktig at alle som jobbar i skolen, har kompetanse og verk-tøy som gjer dei i stand til å førebyggje, avdekkje og stop-pe mobbing. Mobbing i skolen er eit vaksenansvar, og sko-leleiarar og lærarar må ta det ansvaret. Men nasjonale og lokale styresmakter må leggje til rette for å gi den nødven-dige støtte i møte med dette arbeidet.

SV vil innføre ei norm for auka lærartettleik på alle trinn i grunnskolen, øyremerkje midlar til skolehelsetene-sta og auke løyvingane til skulebasert kompetanseheving for å sikre elevane eit godt og trygt skolemiljø. Tilpassa undervisning vil gjere at færre fell ut, og at fleire blir sett i skolen. Fleire lærarar og ei styrkt skolehelseteneste i kombinasjon med auka kompetanseheving er viktige tiltak for å førebyggje og motarbeide uønskt åtferd og mobbing i skolen. Store klassar kan gjere det vanskeleg for elevane å oppnå sosial tilhøyring og tryggleik i skolekvardagen.

Regjeringa foreslår at skolen ikkje lenger skal ha plikt til å fatte enkeltvedtak når elevar eller foreldre ber om tiltak som gjeld det psykososiale skolemiljøet. Dette forslaget møter sterk kritikk frå fleire høyringsinstansar, som meiner dette vil svekke rettssikkerheita til elevane. Enkeltvedtak gir partsrettar, innsynsrett og klagerett og er fa-miliens einaste knagg inn til forvaltningslova. SV er difor imot at kravet til enkeltvedtak blir fjerna. SV kan ikkje støtte eit forslag som vil bidra til at rettssikkerheita til ele-vane blir svekt. SV, i lag med Arbeidarpartiet, Senterpar-tiet og Venstre, fremjar difor eit forslag om at kravet om enkeltvedtak i mobbesaker blir oppretthalde. Vi er nøydde til å ta på alvor dei alvorlege bekymringane som er fremja av elevar og foreldre som har opplevd mobbing på krop-pen. Når dei no uttrykkjer sterk bekymring for at rettssik-kerheita til elevane blir svekt, må vi ta det på alvor.

Om oppretting av nasjonal klageinstans: Dagens klage-ordning i mobbesaker fungerer ikkje godt nok. Få klagesa-ker blir behandla av Fylkesmannen trass i at mobbetala vedvarande over lang tid har vore høge. Det er skuffande at regjeringa ikkje klarer å få på plass ein uavhengig nasjo-nal klageinstans for mobbesaker, men tviheld på Fylkes-mannen som klageorgan. Det er i strid med anbefalinga for Djupedal-utvalet og råda frå dei som har opplevd grov mobbing. Vi ber regjeringa etablere eit nasjonalt ressurs- og kompetansesenter for mobbing og gjere dette til klage-instans for mobbesaker. Sentret må ha god juridisk og bar-nefagleg kompetanse og må vurderast lagt inn under verk-semda til Barneombudet.

Til slutt om skuldkrav i mobbesaker: Rettssikkerheita til elevane blir svekt ved å heve straffeansvaret frå «akt-laut» til «grovt aktlaut». Eit vilkår om grov aktløyse og alvorleg eller gjentatte handlingar vil vere vanskeleg for eleven å bevise. SV er glad for at Stortingets fleirtal ikkje støttar forslaget frå regjeringa om å endre skuldkravet frå aktlaut til grovt aktlaut, og at eit samla storting ser beho-vet for å greie ut ei oppreising som kompensasjonsordning for elevar som har fått læringstap eller skadar som følgje av mobbing – og som for saksøkjar i saker om erstatning bør omfattast av ordningar om fri rettshjelp.

Ole Mic Thommessen hadde her overtatt president-plassen.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [12:08:58]: Dette er verken starten eller slutten på antimobbearbeidet. I bud-sjettene vi har lagt frem, har det kommet viktige tiltak for å bekjempe mobbing, som f.eks. kompetansepakke for skolene, bedre informasjon og styrking av Barneombudet. Men det kanskje aller viktigste i dag er at dette ikke er slutten. Dette er lovpakken knyttet til antimobbearbeidet, men det vil ikke ha effekt hvis vi ikke holder trykket oppe. Vi er ikke ferdige nå.

Utgangspunktet er at mobbing ikke skal skje. Derfor har vi gått gjennom hele antimobbepolitikken for å se på: Hva kan bli bedre, hva må vi gjøre mer av, hva må vi en-dre?

Lovforslagene som vi legger frem, og som behandles i dag, skal ramme inn og forsterke det vi allerede har gjort, for vi må også ha et regelverk som fungerer. Mange av til-takene og regelverksendringene er basert på arbeidet til Djupedal-utvalget, som Kristin Halvorsen satte ned, og noe av det gode med det utvalget var nettopp at det ikke så på dette som en stykkevis og delt problemstilling, men så på alle sider av antimobbepolitikken samtidig.

Vi har konsentrert innsatsen vår om tre hovedområder. Det første er kompetanseheving i skoler, barnehager og hos eierne, det andre er støtte til mobbeofre og familiene deres, og det tredje er et effektivt regelverk.

Hovedgrepene i lovpakken som vi legger frem i dag, er for det første at vi lovfester nulltoleranse mot mobbing. Det er et klart og tydelig signal om hvordan det skal være på den enkelte skole. Så går vi inn for en tydelig og hand-lingsrettet aktivitetsplikt på skolenivå. Og bare så det er klart: Det betyr ikke at enkeltvedtaket blir borte, men enkeltvedtaket vil da gjøres av Fylkesmannen i stedet for på skolenivå.

Det Djupedal-utvalget påpekte, var at enkeltvedtaket og vedtaksplikten, slik den er utformet i dag, hindrer sko-len – i verste fall – i å handle raskt og effektivt. Isteden blir det en formalistisk, byråkratisk prosess. Den fungerer rett og slett ikke slik den var ment. Nå er det klare krav til handling for at elevene skal få raskere hjelp. Rettssikker-hetsgarantiene, som innsynsrett, rett til å uttale seg, doku-mentasjonskrav og rett til å klage, blir lovfestet særskilt.

Så skjønner jeg at det er en besnærende tanke å si at hvorfor kan vi ikke ha både aktivitetsplikt og enkeltvedtak. Problemet med det er at i det øyeblikk man har et enkelt-vedtak på skolen, følger også dagens klageordning med på kjøpet. Det følger av forvaltningsloven. Og det er nettopp dagens klageordning Djupedal-utvalget påpekte førte til unødig opphold og at mange elever ikke fikk hjelp raskt nok. Vi må dessuten tilby barn og unge et skikkelig sikker-hetsnett når skolen ikke gjør det den skal. Dagens klage-ordning fungerer ikke godt nok. Det er alle enige om. Den må være enklere, raskere og mer effektiv.

Når det gjelder klageordningen, har vi allikevel ikke gjort akkurat det Djupedal-utvalget foreslår. Vi har sagt at vi mener Fylkesmannen fortsatt må være førsteinstans. Det er fordi Fylkesmannen er lokalt plassert – Fylkesman-nen kan se hele kommunen, og dermed hele barnet, i både skole, barnehage, barnevern og helse – og fordi Fylkes-mannen er uavhengig av kommunene og skolene. Men det betyr ikke at fylkesmennene kan fortsette som i dag, snarere tvert imot. De får både mer ressurser i årets budsjett og vil få langt høyere krav og større forventninger stilt til seg. De får dessuten også større kapasitet og tydeligere

mandat til å gå tett på sakene og skal ha tilgang til bl.a. å bruke dagbøter og tvangsmulkt for å presse frem endring der det trengs.

Vi har i tillegg også foreslått å styrke Barneombudet, slik at Barneombudet skal fortsette å styrke sin rolle som barnas advokat og hjelper, og som en vaktbikkje i systemet.

I statsbudsjettet for i år er det bevilget 75 mill. kr til ulike tiltak direkte for å bekjempe mobbing. Det er nær en dobling av nivået. Men, som sagt, pengene er ikke nok. Vi må kombinere det med tiltak som virker, et regelverk som virker, og et system som hele tiden er på alerten.

Helt til slutt: Kristelig Folkeparti har fremmet et forslag om at vi skal innføre mobbeombud i alle fylker eller regioner. Det er et forslag som regjeringen støtter. Det betyr at spørsmålet nå blir hvordan vi skal gjøre dette, hvordan vi skal sikre at vi bygger på erfaringene fra forsøksordningene som har vært, at vi får effektive lokale mobbeombud, og at vi får en ordning som virkelig blir en drahjelp for dem som blir utsatt for mobbing og trakassering på skolen.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Christian Tynning Bjørnø (A) [12:14:04]: I vinter kunne vi lese følgende i VG:

«Regjeringens mest synlige tiltak mot mobbing hittil, er en nettside. Nå reagerer vennene i KrF, Venstre og Unge Høyre på manglende mobbe-grep.»

Først nå, helt på tampen av perioden, skal vi behandle lovendringene om elevenes skolemiljø – fire år etter at Djupedal-utvalget ble nedsatt. Etter en rask gjennomgang er jeg kommet fram til at statsråden har gjennomført kun én tittel av forslagene og tiltakene fra Djupedal-utvalget, ti av hundre. Det vitner vel om dårlig gjennomføringskraft. Er statsråden fornøyd med det?

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [12:14:55]: Det er ikke riktig at vi i vinter ikke hadde lagt frem mer enn en nettside. Jeg vil også si at det høres litt for enkelt ut å bagatellisere dette til å være bare en nettside. Dette var å samle informasjonen fordi den var helt utilgjengelig og ikke mulig å finne, og det sto ikke på menneskespråk.

Det er ett år siden vi for første gang la frem våre forslag til den juridiske pakken, altså lovendringene rundt antimobbearbeidet. Jeg skal innrømme at vi brukte litt lengre tid enn jeg hadde planlagt. Grunnen til det er at det vi sendte ut på høring i første runde, fikk en del kritikk. Det fikk en del kritikk fra bl.a. tunge instanser som Barneombudet, som jeg mente var så tunge og vektige innspill at vi måtte ta en runde til, f.eks. for å se på dokumentasjonsplikt for å gjøre aktivitetsplikten sterkere og sikre at det ikke kunne være noen tvil om at dette styrket barnas rettssikkerhet. Det gjorde at selv om Barneombudet ikke støttet alt da vi la frem denne pakken, sa Barneombudet i alle medier at «det virker som om bagatelliseringen tid nå er slutt». Det mener jeg tyder på at det var verdt å bruke noen få måneder ekstra for å gjøre det riktig.

Christian Tynning Bjørnø (A) [12:16:03]: Vi bagatelliserer ikke. Vi ønsker oss mer fordi vi tar barna på alvor.

Tilbake til lovendringene vi behandler i dag: Flere anti-mobbeorganisasjoner og andre har advart mot at lovforsla-

get er for svakt – «et stort tilbakeslag» og «svekker elevenes rettigheter».

Dette sier foreldre, advokater og skolefolk. Heldigvis er det Stortinget som vedtar lover, og ikke statsråden, for statsråden går i dag på et nederlag når det gjelder straffesansvaret for voksne, og blir bedt om å få på plass en oppreisningsordning, selv etter at Høyre stemte imot dette for ett år siden.

Er dette vingling? Har statsråden skiftet mening, eller er statsråden uenig?

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [12:16:50]: Nei, jeg står på det vi har lagt frem. Det er helt riktig at det har vært diskusjoner om dette, og det skulle bare mangle, for vi har hatt et system som mange elever og foreldre føler seg sviktet av gjennom så mange år.

Men det er også verdt å nevne at f.eks. Barneombudet mener at aktivitetsplikten er en viktig del av denne endringen. Elevorganisasjonen, som representerer Norges elever, mener at nettopp aktivitetsplikten, som vi har lagt frem, er en viktig del av oppfølgingen av Djupedal-utvalget, som for øvrig også foreslo det.

Jeg har ikke noen gang i løpet av denne fireårsperioden orket å legge masse prestisje i at hver eneste detalj vi legger frem, må bli vedtatt akkurat slik som vi har lagt det frem i Stortinget. Man kan godt lage et stort poeng av det – jeg er ikke så interessert i det – men de endringene som Stortinget har gjort, er helt greie. Jeg har ikke tid nå – i løpet av åtte sekunder – til å redegjøre for hvorfor vi la frem akkurat det vi gjorde, men jeg synes at det Stortinget har vedtatt, er ting vi kan leve godt med, og som det er bra får stor og tverrpolitisk oppslutning.

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [12:17:58]: Jeg tror kanskje det er veldig mange av dem som følger med på debatten, som er opptatt av akkurat dette reaksjonsmønsteret, ikke minst foreldre som har unger som er utsatt for mobbing. Det virker – i hvert fall på meg – som at det er litt lettere for oss å prate om reaksjoner, hvem som skal flytte, og hva slags ansvar de enkelte skal ha. Det som er mye vanskeligere, er hva vi skal gjøre for å unngå å lage dette regelverket. Som jeg sa i mitt innlegg, var jeg veldig skuffet over at regjeringa ikke la opp til å legge fram en handlingsplan for arbeidet mot mobbing. Statsråden sa sjøl nå at en hadde brukt 75 mill. kr til tiltak. Da tenkte jeg at statsråden skulle få anledning til å fortelle hvilke tiltak regjeringa vil at skolene skal gjøre for å forebygge mobbing og sørge for at det skal være et godt skolemiljø.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [12:18:50]: I den potten på 75 mill. kr er de to største tiltakene styrking av Fylkesmannen for å få en bedre klageordning og – det aller viktigste – kompetansepakken som nå rulles ut i skolene. Dette skal gjelde for alle. Alle skal få muligheten til å heve kompetansen sin og til å kunne mer om dette, men Utdanningsdirektoratet har fått beskjed om at de skolene som må prioriteres, er de skolene som vedvarende, over flere år, har altfor høye mobbetall. Det er viktig, ikke bare fordi man trenger kunnskap om et nytt regelverk, men også fordi – som representanten Tingelstad Wøien sa – forebyggingen og det daglige arbeidet er det aller viktigste. Det vil si at uavhengig av lovarbeid, lovtekst, klageadgang og slikt er det hva som skjer en helt vanlig ons-

dag – hvordan man griper fatt i urolighet, at noen blir mobbet eller trakassert – som er det viktigste.

Jeg vil legge til en ting til, og det er at vi ikke bare styrker Barneombudet, men vi har også styrket ... (presidenten klubber).

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [12:20:00]: Det var fint, det som statsråden sa når det gjaldt kompetansepakken som skal ut, men jeg må nok si at det jeg hadde forventet fra regjeringa, var at vi hadde hatt en handlingsplan, at det skulle vært en oppfølging av den tjukke NOU-en som Djupedal-utvalget kom med. Nå sier statsråden at vi skal ha en kompetansepakke, men: Hva er innholdet i den? Hvem skal være med på å bestemme hva som skal ligge i den? Hva slags type arbeid skal det jobbes med ute på den enkelte skole? Kan statsråden si litt mer om det?

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [12:20:35]: Helse- og sørstersatsingen var det jeg ikke fikk tid til å nevne i forrige runde, noe som også er viktig for dette, selv om det selvfølgelig ikke er inkludert i disse 75 mill. kr.

Kompetansepakken var et av de store forslagene fra Djupedal-utvalget. Det var fordi de så at det rett og slett er mangel på kunnskap om hva mobbing er, hvordan det skal forebygges – mangel på systematisk arbeid ute på skolene. Det er Utdanningsdirektoratet, som vår faginstans, som utformer dette sammen med fagmiljøer og fagekspertise, og så skal dette rulles ut, slik at alle norske skoler får mulighet til å bruke det. Men vi har også sagt at de skolene som har vedvarende store mobbeproblemer over tid – nesten alle skoler har mobbing på en eller annen måte i løpet av noen år, men noen har høye mobbetall over tid – skal prioriteres, og dem skal vi målrette innsatsen ekstra inn mot.

Iselin Nybø (V) [12:21:39]: Djupedal-utvalget pekte på at skoleledere på skoler med høy grad av mobbing ikke anerkjenner på samme måte at mobbing er et problem som kan oppstå ved deres skole, og at det er en utfordring i norsk skole at ledelse og lærere i for liten grad kjenner til negative hendelser som oppstår i elevmiljøet. Komiteen har samlet vært opptatt av at skolelederne må ha kompetanse til å forebygge, møte og håndtere mobbing på skolen. Kunnskapsministeren har også selv vist til at skoleledere nå skal få tilbud om opplæring. Både nyltsatte rektorer og de mer erfarne rektorene skal få kompetanse på akkurat dette feltet.

Jeg lurer på om ministeren kan si noe om hvordan han ser for seg at dette skal utformes. Hva skal de få kompetanse i, og hvordan skal vi klare å gjennomføre et slikt kompetanseløft?

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [12:22:41]: For det første tror jeg det er fortsatt, dessverre, et holdningsproblem mange steder – det at man bagatelliserer mobbing, og dermed ikke skjønner hva det innebærer for eleven, og hvordan man skal bekjempe det. Det betyr at det på en del skoler rett og slett er manglende kriseforståelse. Akkurat nå holder komiteen på og behandler et forslag hvor vi bl.a. foreslår at alle rektorer skal få tilbud om å gå på Rektorskolen. Det å få rektortrening og å gå på Rektorskolen dreier seg ikke bare om at man skal få generell ledelses- og skoleledelse eller skal skoleses eller trenes i budsjettarbeid eller den typen ting. Det dreier seg i høyeste grad også om

læringsmiljø, og læringsmiljø og arbeidet mot mobbing henger intimt og nøye sammen. Men det er selvfølgelig ikke min jobb, som politiker, å gå inn i detaljene om hvordan dette gjøres. Det er vi nødt til å bruke kompetente fagfolk og fagmiljøer til.

Presidenten: Replikskordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Trond Giske (A) [12:24:03]: I desember i fjor kom de siste PISA-resultatene – mye omdiskutert og med mye publisitet som vanlig, men det viktigste funnet fikk lite oppmerksomhet. Nesten en av fem elever svarte at de føler seg annerledes og ikke passer inn i skolen. I løpet av ti år er det nå dobbelt så mange som svarer at de føler seg ensomme på skolen, eller at de blir holdt utenfor. Som om det ikke var alvorlig nok, kom det i januar nye tall fra elevundersøkelsen som viser at flere elever enn noen gang opplever å bli mobbet.

Det er nok riktig det som er sagt her i debatten, at heller ikke de vedtakene vi gjør i dag, vil få slutt på mobbingen. Men forhåpentligvis tar vi noen skritt i riktig retning. Å forbedre elevens og foreldres juridiske stilling gjør at den enkelte skoles plikt til å følge opp, til å reagere og til å handle blir større.

Fra Arbeiderpartiets side skulle vi gjerne gått lenger enn det vi får til i dag. Vi skulle gjerne beholdt enkeltvedtaket i mobbesaker. Det er lettere for foreldre å anke og klage på en behandling hvis man har denne juridiske plikten til enkeltvedtak. Vi vil også at skoleledere skal stilles til ansvar når de har forsømt sine plikter i mobbesaker, og vi er imot regjeringens forslag om å gjøre dette vanskeligere. Vi ville hatt en ny og bedre nasjonal klageordning i mobbesaker som er mer tilgjengelig for elever og foreldre, og som har større barnefaglig kompetanse.

Likevel er det bra at Stortinget er mer offensivt enn regjeringen er, og jeg er også glad for at statsråden sier han ikke har prestisje i det. Nå er det vel sånn at en statsråd som lar det gå prestisje i saker som Stortinget stemmer ned, ikke lenger er statsråd, så det er sikkert kjempeulurt å ha en slik innfallsvinkel.

Dette er et område hvor vi er politisk enige om målet, men det er uforståelig at disse vedtakene kommer først nå, helt på slutten av fjerde sesjon i denne stortingsperioden. Djupedal-utvalget kom for over to år siden. Det var forståelig at statsråden ønsket å vente på den utredningen, men at vi er kommet helt til slutten av en fireårsperiode med så få tiltak og så lite handling, det er trist. Mest alvorlig er det selvsagt for alle de ungene ute i skolen som har måttet vente fire år på tiltakene. Nå forsterker vi lovverket, men i sannhet er det egentlig ikke lovverket det har vært noe galt med. Kravene om et trygt psykososialt arbeidsmiljø for elevene har vært der hele tiden. Det er handling knyttet til etterutdanning, det er krav til rektorer, lærere og voksne i skolen, det er innsatsen vi skulle gjøre sammen, som har sviktet.

Det er et paradoks at iveren som statsråden har vist etter å gi lærere etterutdanning i matte og realfag, har vært totalt fraværende når det gjelder mobbing, og dette er kanskje det viktigste av alt. Elever som trives, lærer mer. Derfor er dette også et viktig kunnskapstiltak.

Lill Harriet Sandaune (FrP) [12:27:17] (ordfører for sak nr. 6): Det har vært en glede å få være saksordfører i en sak som dette. Jeg vil gjerne starte med å takke komiteen for et godt samarbeid og Kristelig Folkeparti som forslagsstiller til forslaget der det tas til orde for å innføre lokale mobbeombud i hvert fylke eller hver region.

Det er ingen tvil om at mobbing er et stort samfunnsproblem og en alvorlig krenkelse av menneskeverdet. Elevundersøkelsen for 2016 viste at 6,3 pst. av alle barn og unge i grunnskole og videregående opplæring føler seg mobbet. Det tilsvarer 58 000 barn og unge. Til tross for tallose antimobbeprogrammer og kampanjer de siste 20 årene er altså tallet på elever som sier de blir mobbet, fremdeles for høyt. Vi politikere bør her ta selvkritikk og innrømme at antimobbearbeid altfor lenge har bestått av ulne programmer og store ord og for lite handling.

Det er nå tverrpolitisk enighet om å forsterke innsatsen mot mobbing. Komiteen er samstemt i at flere konkrete tiltak i kampen mot mobbing må vurderes, og støtter derfor forslaget i dokumentet om å innføre lokale mobbeombud i hvert fylke eller hver region.

Komiteen viser også til brev fra Kunnskapsdepartementet ved statsråd Torbjørn Røe Isaksen til kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, datert 22. mars 2017, der statsråden er positiv til å opprette fylkesvise eller regionale mobbeombud.

Jeg vil særlig understreke to viktige poeng i svaret fra statsråden. Ombudenes ansvar må omfatte hele utdanningsløpet fra barnehage til videregående opplæring, og ombudene må sikres uavhengighet fra skoleeier. I dokumentet viser en samlet komité til at ordningen med mobbeombud er blitt evaluert av Telemarksforskning, og at evalueringen viser at lokale ombud kan spille en viktig rolle når det gjelder å tilføre skoler og skoleeiere kompetanse, og ved å bistå elever i enkeltsaker. Evalueringen fra Telemarksforskning har to klare konklusjoner. For det første må de lokale mobbeombudene ha ansvar for hele opplæringsløpet fra barnehage til videregående opplæring. For det andre må ombudene være selvstendige og uavhengige.

En samlet komité vil understreke at ombudsstrukturen for utdanningssektoren må henge sammen og være oversiktlig, ikke minst for å sikre at ombudene er lett tilgjengelige for elevene og læringene, og at tilbudet er lett å bruke og lett å forstå. Komiteen viser også til at Barneombudet besitter stor kompetanse på området, og at Barneombudet derfor blir pekt på som en mulig samarbeidsinstans.

Jeg anbefaler komiteens tilråding.

Bente Thorsen (FrP) [12:30:22]: Arbeiderpartiet roser seg selv og kritiserer regjeringen for å ha brukt for lang tid. Det får meg til å ta ordet i denne saken igjen.

Den 28. mai 2009 avga kirke-, utdannings- og forskningskomiteen sin innstilling til Dokument 8:97 for 2008–2009, der Fremskrittspartiets representanter Anders Anundsen og Jon Jæger Gåsvatn hadde forslag om tiltak for å styrke arbeidet mot mobbing. Jeg vil sitere litt fra den saken:

«Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener opplæringsloven § 9-A ikke er et tilstrekkelig virkemiddel for å sikre elever mot mobbing. Til tross for at bestemmelsen har hatt sin naturlige plass i opplæringsloven, er praktiseringen av bestemmelsen dessverre lite

konsekvent og oppfølgingen ved klare brudd på bestemmelsen for dårlig.»

I dag vedtar vi endelig en fullstendig gjennomgang og revidering av kapittel 9a i opplæringsloven, Elevane sitt skolemiljø.

Så vil jeg vise til at komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre fremmet forslag i dokumentet:

«Stortinget ber Regjeringen iverksette informasjonstiltak overfor skoleeiere om hvordan mobbing kan bekjempes gjennom konsekvent bruk av skolereglement og andre tiltak for bevisstgjøring (...)»

Dette stemte Arbeiderpartiet, Senterpartiet og SV imot. I dag er de heldigvis for. Det skal vi være glad for.

Så det neste:

«Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at det er reist flere saker med krav om erstatning mot skoleeier. Få tilfeller ender med domfellelse. (...) Disse medlemmer vil derfor at Regjeringen iverksetter en gjennomgang av eksisterende erstatningslovgivning med sikte på å gjennomføre endringer som vil være til gunst for dem som har fått hele eller deler av livet sitt ødelagt på grunn av mobbing i skolen. Skoleeiers ansvar i slike tilfeller må tydeliggjøres.»

I dokumentet fremmet representantene fra Fremskrittspartiet følgende forslag:

«Stortinget ber Regjeringen fremme nødvendige forslag for å sikre mobbeofre reell rett til erstatning når skoleeier har sviktet sitt ansvar. Det vurderes om ansvarsgrunnlaget bør være objektivt.»

Det stemte kun Fremskrittspartiet for. Men heldigvis stemmer alle for dette i dag. Jeg må igjen understreke at det skal vi være glad for. Men jeg vil vitterlig påstå – for Arbeiderpartiets del, som er noe kjepphøye i dag og kritiserer at det har tatt tid å få utredet saken og få en grundig og god sak – at også åtte år er fryktelig lang tid. Jeg mener at vi sammen må arbeide mot mobbing, og i stedet for å snakke hverandre ned må vi heller jobbe sammen for nulltoleranse for mobbing i skolen.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 6.

Sak nr. 7 [12:33:28]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av fregattvåpenets operative evne (Innst. 290 S (2016–2017), jf. Dokument 3:13 (2015–2016))

Helge Thorheim (FrP) [12:33:59] (ordfører for saken): Denne saken gjelder Riksrevisjonens undersøkelse av fregattvåpenets operative evne, Dokument 3:13 for 2015–2016. Målet med Riksrevisjonens undersøkelse har vært å kartlegge om Forsvaret har etablert et fregattvåpen som forutsatt av Stortinget, og å belyse årsaker til eventuelle svakheter eller mangler og mulige konsekvenser av dette for operativ evne.

Riksrevisjonens undersøkelse har tatt utgangspunkt i stortingsproposisjoner fra 1998 og videre i årene fremover og strekker seg frem til årsskiftet 2014/2015. Rapporten viser således status på dette tidspunktet.

Rapporten fra Riksrevisjonen er gradert etter sikkerhetsloven §§ 11 og 12. Riksrevisjonen har imidlertid etter anmodning fra Stortingets presidentskap utarbeidet et ugradert sammendrag av innholdet i rapporten, slik at det muliggjør behandling av saken som vanlig sak i Stortinget. Kontroll- og konstitusjonskomiteen var i forbindelse med behandling av saken på befaring på Haakonsvern 10. november 2016, og komiteen besluttet videre å avholde en åpen høring i saken 24. februar 2017. Innstillingen og merknadene fra komiteen tar utgangspunkt i det ugraderte sammendraget, befaringen på Haakonsvern og den åpne høringen.

Dette har i utgangspunktet vært en stor og komplisert sak på mange måter, og jeg ønsker aller først å takke komiteens medlemmer for et konstruktivt og godt samarbeid i arbeidet med denne innstillingen, som komiteen i all hovedsak står bak. På noen punkter er det noen ulike flertall i komitémerknadene, og jeg går ut fra at andre representanter fra komiteen redegjør for sine særmerknader.

Jeg vil også benytte anledningen til å gi honnør til representanter fra Forsvaret, ved Marinen, samt representanter fra Forsvarsdepartementet, som møtte komiteen på befaringen på Haakonsvern og ga komiteen nyttige og gode orienteringer samt utdypende svar på komiteens spørsmål.

Før komiteen avga sin innstilling til Stortinget, ble innstillingen forelagt utenriks- og forsvarskomiteen til uttalelse, og utenriks- og forsvarskomiteen har uttalt følgende:

«Utenriks- og forsvarskomiteens medlemmer slutter seg til kontroll- og konstitusjonskomiteens utkast til innstilling til Dokument 3:13 (2015–2016) og har ingen ytterligere merknader.»

Fregattene spiller en nøkkelrolle for å kunne løse Forsvarets oppgaver i militære konflikter og i krig. Fregattene skal kunne avskrekke og bekjempe undervannsbåter, men også ha en viss evne til forsvar mot andre fartøyer og fly. Fregattvåpenet er sammen med våre ubåter ryggraden i Sjøforsvaret og vil med en integrert helikopterkapasitet være en svært fleksibel enhet, med stort potensial både nasjonalt og internasjonalt.

Fregattene har som sagt som hovedoppgave å bekjempe ubåter, bl.a. for å sikre fremføring av nasjonale og allierte styrker sjøveien. Fregattene har videre et kommando- og kontrollsystem som gjør dem velegnet i rollen som kommandoplattform for taktisk ledelse av maritime styrker. Jeg vil her vise til at Norge vil stille med en fregatt som kommandofartøy for NATOs stående maritime styrke, SNMG1, som det heter på NATO-språk, i hele 2017.

Komiteen viser til at de norske fregattene er utviklet som moderne «multi-purpose» fregatter. Deres rekkevidde og utholdenhet kombinert med bredden av sensor- og våpenkapasiteter gjør at fregattene i prinsippet kan dekke alle maritime operasjoner nasjonalt og internasjonalt i fred, kriser og krig.

Riksrevisjonen har i sin rapport konkludert med følgende hovedpunkter:

- Sjøforsvaret har et fregattvåpen med lavere operativ evne enn forutsatt av Stortinget.
- Reservedelsforvaltningen svekker fregattenes operative evne.
- Etterslepet i vedlikeholdet av fregattene svekker operativ evne.
- Det er svakheter ved overordnet resultatinformasjon til departementet.

Som det fremgår av rapporten, påpeker Riksrevisjonen at reservedelsforvaltningen og etterslep i vedlikeholdet av fregattene er medvirkende årsaker til at den operative evnen er svekket.

Komiteens flertall vil også fremheve at den grunnleggende årsaken til at fregattene har hatt lavere operativ evne enn det Stortinget opprinnelig forutsatte, er at det ikke har vært tilstrekkelig balanse mellom de oppgaver Forsvaret som sådant og Marinen spesielt har vært pålagt, og de årlige bevilgningene til Forsvaret. Stortinget har med andre ord vedtatt en forsvarsstruktur som ikke er blitt tilstrekkelig finansiert. Tidligere forsvarssjef, general Sverre Diesen påpekte også dette misforholdet i sin redegjørelse under høringen 24. februar 2017.

Komiteens flertall stiller seg bak Riksrevisjonens konklusjoner og er tilfreds med at forsvarsministeren tar konklusjonene på alvor. Flertallet viser til forsvarsministerens uttalelse i høringen:

«(...) funnene som er gjort, er alvorlige, og det har alle vi som har sittet her i dag, vært innom. Jeg mener også at det har blitt godt belyst hvordan man kunne komme i denne situasjonen, helt fra de tidlige valgene man tok knyttet til reservedelspakker, og de vurderingene man har gjort knyttet til hvor mye det ville koste å drifte et fregattvåpen, drifte et sjøforsvar, prioriteringer man har gjort på ulike tidspunkter av om man skulle gjøre mer eller mindre knyttet til f.eks. vedlikehold eller reservedeler. Som flere har vært inne på, har det jo vært gjennomført tiltak hele veien.»

Når det gjelder reservedelsforvaltningen, viser komiteen til at de svakheter og mangler som Riksrevisjonen har påpekt, har vært kjent både i Sjøforsvaret, i den øverste ledelsen av Forsvaret og i departementet. Komiteen viser til at mangel på reservedeler og lang gjenanskaffelsestid har medført utstrakt såkalt kannibalisering, dvs. plukking av deler fra et fartøy til bruk på et annet fartøy, i påvente av nye deler. Etter utfasing av Oslo-klassen måtte en kvitte seg med mange reservedeler det ikke hadde vært etterspørsel etter, og erfaringene herfra var at en skulle sitte med en begrenset initialpakke for å unngå å komme i samme situasjon. Etter første driftsår så man at beholdningen var for liten, og Forsvaret anbefalte en bevilgning på 683 mill. kr. for ekstra anskaffelse, men Stortinget bevilget bare 202 mill. kr. Dette medførte kannibalisering av deler fra fartøy som var under bygging. Flertallet i komiteen mener dette er nok et eksempel på underfinansiering fra Stortingets side.

Flertallet er enig med Riksrevisjonen i at utfordringene i reservedelsforvaltningen er svært alvorlig, og at både departementet og forsvarssjefen har ansvar for å løse reservedelssituasjonen.

Komiteen har merket seg at det er satt i verk en rekke prosjekter som skal sikre tilstrekkelig tilgang på reservedeler og ammunisjon, og viser spesielt til en uttalelse fra statsråden under høringen om at det er satt av 420 mill. kr. for å bedre reservedelssituasjonen og anskaffe beredskapsbeholdninger i Marinen, hvorav det aller meste går til fregattene.

Når det gjelder vedlikeholdsetterslep, viser komiteen til at det opprinnelig var lagt opp til et tilstandsbasert vedlikehold, og at dette skulle gi rundt 25 pst. reduksjon i vedlikeholdsutgiftene. På grunn av at fregattene i begrenset grad har sensorer og systemer for et tilstandsbasert system

om bord, har det derfor ikke vært mulig å realisere den gevinsten man så for seg i utgangspunktet. Vedlikeholdskostnadene har dermed vært sterkt underbudsjettet fra starten av, eller – sagt på en annen måte – vært budsjettet på et urealistisk grunnlag.

Komiteen viser til at Sjøforsvaret de senere årene har fått økte bevilgninger til vedlikehold, slik at vedlikeholdsetterslepet er redusert. Komiteen viser her til at Stortinget de siste årene har vedtatt å oppgradere våpensystemene, fremdrift av styresystemene og elektriske systemer om bord på fregattene. Dersom langtidsplanen følges, vil vedlikeholdsetterslepet være hentet inn innen 2020, og komiteen finner dette tilfredsstillende.

Vedrørende bemanning og kompetanse viser komiteen til at det opprinnelige driftskonseptet for fregattvåpenet var at Sjøforsvaret skulle seile med fire fregatter, mens den siste skulle drive med hovedvedlikehold og opplæring av mannskaper. I 2005 ble imidlertid dette endret av Stortinget til tre operative fartøyer, mens de to andre drev med henholdsvis opplæring og hovedvedlikehold.

Det har til tider vært mangel på personell med kritisk kompetanse, som krigføringsoffiserer og teknisk personell. Komiteen viser til at landstrukturen i Sjøforsvaret er betydelig slanket de siste årene, og en del personell er blitt flyttet om bord i fartøyene. Dette har medført at Marinen fra høsten 2016 har kunnet bemanne en ekstra fregatt og en ekstra korvett.

Komiteen legger til grunn at tiltak som allerede er gjennomført, herunder å legge opp til å ta høyde for skiftende konjunkturer og motvirke at det er flere som kjemper om det samme personellet, vil bidra til å løse de bemanningsmessige utfordringene som har vært. Dette er imidlertid et område som etter komiteens syn må være gjenstand for kontinuerlig oppmerksomhet.

Når det gjelder våpensystemer og ammunisjon, legger komiteen til grunn at hovedvåpensystemene om bord på fregattene er nye sjømålmissiler, NSM, for overflatekrigføring, luftvernmissiler av typen Evolved Sea Sparrow Missil, ESSM, og lettvektstorpedoer av typen Sting Ray, som skal benyttes av både fregattene og helikoptrene som skal tilføres fregattene på et senere tidspunkt. I 2007 vedtok Stortinget å anskaffe nye sjømålmissiler, og etter flere års forsinkelser er missilene nå på plass og integrasjonen i sluttfasen. Lettvektstorpedoene som skal tilføres fregattene og helikoptrene, er nå levert, og leveranseprosjektet er planlagt avsluttet i 2017.

Under befaringen på Haakonsvern ble komiteen gjort kjent med problemer med noen typer ammunisjon til OTO Melara-kanonen, som det tidligere ble anskaffet en initiell beholdning av. Det ble samtidig opplyst om at det er satt i gang arbeid med å løse disse problemene. Senere oppdatering fra departementet har vist at dette arbeidet går etter oppsatt plan, og komiteen legger for sin del til grunn at problemene med denne ammunisjonen blir løst ved det pågående arbeidet.

Så over til helikopterkapasitet. Komiteen viser til at helikoptre er en viktig ressurs for å bekjempe ubåter utover det fregatten kan klare på egen hånd med sine systemer om bord. Opprinnelig skulle helikoptrene vært levert samtidig med leveransen av de første fregattene i perioden 2005–2008, men de er betydelig forsinket fra leverandørens side. Komiteen har merket seg at fraværet av helikopterkapasitet om bord i betydelig grad har svekket fregattens evne til

å oppdage og bekjempe ubåter, og at det fremdeles er uklart når helikoptrene vil være på plass på fregattene med den konfigurasjonen de skal ha. Etter gjeldende plan vil helikoptrene først være operative i 2021. Selv om det er tallfestet i planen et år for når helikoptrene er operative, finner komiteen det lite tilfredsstillende at det likevel hersker usikkerhet om og når en slik viktig kapasitet for fregattenes operative evne kan leveres.

Under høringen 24. februar 2017 uttalte forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen at han ikke ser «noe lys» i tunnelen vedrørende leveranse av de bestilte helikoptrene. Komiteen tar dette som et sterkt signal om at det er høyst usikkert når – eller om – Forsvaret i det hele tatt får den helikopterkapasiteten for fregattene som Stortinget har forutsatt.

Komiteen viser til at spørsmålet om å vurdere kontrakten med helikopterleverandøren og eventuelt gå til oppsigelse av denne har vært oppe til vurdering en rekke ganger, senest i 2016 i forbindelse med den årlige redegjørelsen som forsvarsministeren gir til utenriks- og forsvarskomiteen som del av budsjettprosessen på Stortinget.

Komiteen har forståelse for at situasjonen er krevende, men forventer at spørsmålet om vurdering av kontrakten vurderes fortløpende. Det er nå gått ni år siden helikoptrene skulle vært levert, uten at det foreligger noen endelig avklaring av når operative helikoptre kan leveres. Komiteen er kjent med at det er en relativt krevende øvelse å ta en eventuell beslutning om kansellering, da det kan medføre ytterligere forsinkelser og operative ulemper å anskaffe andre helikoptre til fregattene. Komiteen viser også til det statsråden sa under høringen:

«(...) det er derfor ingen garanti for at et eventuelt erstatningshelikopter vil gi raskere og bedre operativ evne.»

Videre uttalte statsråden at departementet «gjør fortløpende vurderinger av dette, for det er klart at hvis vi fortsatt ikke får det vi har bestilt, må vi gjøre nye vurderinger».

Etter komiteens syn bør det avklares om og når Forsvaret kan motta de nye fregatthelikoptrene uten ekstra kostnader og uten ytterligere forsinkelser. På dette grunnlag har komiteen funnet grunn til å fremme følgende forslag til vedtak:

«Stortinget ber regjeringen foreta en ny gjennomgang av kontrakten om anskaffelse av helikopter NH90 til fregattene og meddele Stortinget resultatet, herunder forventet fremdrift i helikopterleveransen.»

Jeg regner med at forsvarsministeren vil komme inn på dette i sitt innlegg på slutten av debatten.

Når det gjelder rapportering til departementet, viser komiteen til at Riksrevisjonen konkluderer med at det er en vesentlig svakhet at Forsvarsdepartementet og Forsvaret ikke har enhetlig begrepsbruk i rapporteringen om status på fregattene. Kampkraftrapporteringen inneholder mange av de samme faktorene som styrkeregisteret, men er tilpasset Sjøforsvarets behov for styrkeproduksjon. Forsvarssjefen antar derfor at Riksrevisjonen har blandet sammen disse systemene, og dermed har konkludert med ulik begrepsbruk og ulik rapportering oppover i systemet, og at han derfor ikke fullt ut deler Riksrevisjonens konklusjon på dette området. Komiteen viser også til det som tidligere forsvarssjef, general Sunde sa i sitt innledningsforedrag, at virkelighetsforståelsen «angående operativ evne er slik

den faktisk er rapportert oppover gjennom linjen, fra Sjøforsvaret, gjennom Forsvarsstaben og til departementet», og at det virkelighetsbildet som ble kommunisert, «dannet grunnlaget for departementets styring av Forsvaret».

Komiteen viser også til det tidligere forsvarssjef Sverre Diesen sa under høringen:

«Jeg må si at jeg stusser litt over at dette oppfattes som et problem, ikke fordi jeg har tenkt veldig mye gjennom det, men fordi jeg aldri har erfart at dette har skapt noen problemer i kommunikasjonen med departementet.»

Komiteen legger til grunn at både Forsvarsdepartementet og Stortinget har fått og vil få korrekt informasjon om den operative evnen til Forsvaret generelt og fregattene spesielt, som et av hovedvåpnene til Forsvaret.

Avslutningsvis viser komiteen til at den nylig vedtatte langtidspanen for forsvarssektoren legger opp til en betydelig styrking av den operative evnen til Forsvaret. Dette innebærer bl.a. prioritering av reservedeler, vedlikehold og beredskapsbeholdninger, noe som gir økt tilgjengelighet og utholdenhet.

Sjøforsvaret har i dag fire bemannede fregatter som seiler, hvorav tre fregatter har besetninger som har vært gjennom og blitt sertifisert ved Flag Officer Sea Training, FOST, i Storbritannia. Den fjerde fregatten står foran en sertifisering ved FOST i løpet av 2017. I tillegg har den femte fregatten en vedlikeholdsbesetning som innen utgangen av 2020 skal gjøres permanent.

De utfordringene som fregattvåpenet hadde for noen år siden, kan man si er nå historie.

Når vi får på plass de nye helikoptrene, får vi det fregattvåpenet som vi har ønsket og planlagt fra starten av. Dette er komiteen godt fornøyd med.

Jeg vil med dette anbefale komiteens innstilling.

Gunvor Eldegard (A) [12:52:15]: Fregattane spiller ei nøkkelrolle for å kunna løysa Forsvarets oppgåver i militære konflikter og krig. Fregattane skal kunna skemma og kjempa mot undervassbåtar, men også ha ei viss evne til forsvar mot andre fartøy og fly.

Fregattvåpenet er rygggrada i Sjøforsvaret og vil med ein integrert helikopterkapasitet vera ei svært fleksibel eining, med stort potensial både nasjonalt og internasjonalt.

Det var bestillinga. Samla har Forsvaret brukt meir enn 19 mrd. kr på fregattane.

Så får me rapporten frå Riksrevisjonen. Han konkluderer med at fregattane ikkje har den samla operative evna som Stortinget har føresett. Det er svakheiter ved den tekniske tilstanden, og personell- og kompetansesituasjonen er utfordrande. Situasjonen varierer mellom fartøya, men det er svakheiter ved alle fartøya.

Fregattane skal òg vera utrusta med NH90-helikopter. Dei vil først vera på plass på fartøya ved utgangen av 2021, meir enn ti år forseinka. Dette inneber at fartøya i ein stor del av levetida si vil vera utan ein av dei viktigaste kapasitetane sine.

Manglande tilgjenge på viktige reservedelar, manglande styring og planlegging av innkjøp av reservedelar, «kannibalisering» mellom skipa – rapporten frå Riksrevisjonen er svært alvorleg. Difor har komiteen òg jobba veldig mykje med denne innstillinga, og eg vil takka saksordføraren, Thorheim, for veldig godt arbeid med saka. Me har vore på Haakonssvern på synfaring på ein fregatt, og me

har hatt stor høyring om saka. Det er sånn at etter at rapporten kom, har det faktisk skjedd mykje, og tilstanden til fregattane er mykje betre no. Men det er litt iaugefallande at det først skjer når det kjem ein rapport frå Riksrevisjonen.

Som ein kan lesa ut frå innstillinga, er komiteen einige om mykje, men det er nokre avvikande merknader på nokre punkt. Fleirtalet og Forsvaret seier at Stortinget ikkje har løyvd nok, og at det er årsaka til at situasjonen er vorten som han er. Det er beklageleg, synest eg, at dei skriv det i staden for å sjå på realitetane og kva som faktisk er.

Me i Arbeidarpartiet syner til merknaden vår, som også SV er saman med oss på, der me syner til at Riksrevisjonen meiner det er kritikkverdig at Forsvarsdepartementet ikkje i tilstrekkeleg grad har sikra balanse mellom oppdrag og tilgjengelege ressursar i Forsvaret, slik utanriks- og forsvarskomiteen har føresett. Me understrekar òg at Stortinget er løyvende myndigheit, og at regjeringa – inkludert Forsvarsdepartementet – held seg til dei løyvingane stortingsfleirtalet vedtek.

Me syner òg til at tidlegare forsvarssjef, general Diesen meiner forholda Riksrevisjonen tek opp, er konsekvensar av bevisste val og prioriteringar som er gjorde i Forsvarsdepartementet. Han sa òg i høyringa at det er «en tilbøyelighet i Forsvaret til jeg vil ikke si bevisst underestimering, men skal vi si til å legge seg på et forsiktigere anslag enn man kanskje burde, nettopp fordi man har vært veldig opptatt av å få gjennomført investeringen».

Me står også inne i ein merknad saman med Kristeleg Folkeparti, Venstre og SV der me understrekar det grundige arbeidet som Riksrevisjonen har gjort med denne rapporten, som dei òg gjer med alle rapportar som vert lagde fram for Stortinget. Me understrekar det fordi i høyringa vart det kommentert litt om at Riksrevisjonens arbeid ikkje er seriøst.

For eksempel sa tidlegare forsvarssjef Harald Sunde:

«Den som hadde visst det – det kan jeg ikke svare på. Men det hadde vært en betydelig risiko for at Riksrevisjonen kunne kommet med en annen rapport, som kritiserte en stor og unyttig reservedelsbeholdning som bandt store midler.»

Me ser det som veldig lite passande.

Reservedelar har vore og er ei utfordring for fregattane. Det har ført til såkalla kannibalisering av fregattar. Det betyr at ein plukkar delar frå andre fregattar viss ein manglar delar på den eine. Og det er ein alvorleg situasjon, og alle-reie i 2010 begynte ein å kannibalisera.

Eg vil her referera kva Riksrevisjonen skreiv om kannibalisering, og me har sett inn merknad om dette saman med Kristeleg Folkeparti, Senterpartiet, SV og Dei Grøne.

Riksrevisjonen skriv:

«Det er ulike oppfatninger av årsakene til «kannibalisering». Forsvarsdepartementet mener at årsaken først og fremst er resultat av manglende planlegging av vedlikehold og manglende styring av reservedelsanskaffelser i FLO. FLO Maritime kapasiteter (MARKAP) mener at blant annet manglende reservedeler er en viktig årsak. Riksrevisjonen mener denne uenigheten kan gjøre det utfordrende å komme fram til en løsning, og uansett har både Forsvarsdepartementet og Forsvarssjefen et ansvar for å løse den situasjonen som har oppstått.»

Fleirtalet er einig med Riksrevisjonen her.

Vidare skriv Riksrevisjonen at FLOs organisasjon skal tilpassast i samsvar med dei struktur- og organisasjonsendringane som vert gjorde i andre delar av Forsvaret. Forsvaret har likevel i liten grad skjerma nøkkelfunksjonar i reservedelsforvaltninga for innsparingar i FLO. Det meiner Riksrevisjonen er kritikkverdig, fordi det har medført svekt kapasitet og kompetanse i viktige støttefunksjonar, som fører til at gjenskaffingar og reparasjonar tek lengre tid, og at rutinar for registrering av delar ikkje vert etterlevde. Og svekt datakvalitet over lagerbeholdninga medfører bl.a. at fregattvåpenet skaffar materiell utanom FLO. Riksrevisjonen seier her òg at «utfordringene i reservedelsforvaltningen er svært alvorlig», og fleirtalet er einig her.

Under høyringa og på synfaringa har me fått høyra om ukurante delar, produksjonslinjer som er nedlagde, og at ein ikkje kan få tak i reservedelar. Eg har prøvd å undersøkje litt om dette med reservedelar, for det er jo normalt at leverandørar som får kontraktar på sånne fantastiske, store prosjekt, faktisk har eit krav på seg om å levera reservedelar. Som regel er det lik eller tilsvarende funksjonalitet for 20 år – av og til òg for 30 år.

Når eg har spurt om dette, både på Haakonssvern og i høyringa, får eg bl.a. dette til svar, og eg siterer Sverre Diesen:

«Det andre poenget med reservedeler er at det du viser til, er selvfølgelig vanlig praksis når det gjelder personbiler, fjernsynsapparater eller hva det måtte være, men militært materiell produseres så å si bare i det antall som bestilles.»

Og så vidare – eg synest det var utruleg arrogante svar frå Forsvaret om eit så viktig tema, og eg har sjekka med andre leverandørar av viktig forsvarsmateriell, som har bekrefta at dei har krav på seg om å levera lik eller tilsvarende funksjonalitet på ei tid på minimum 20 år.

Dette handlar ikkje om ukurant utstyr, det handlar faktisk om dårleg innkjøp.

Når det gjeld bemanningssituasjonen, går det betre, og det er positivt. Eg føler at det me har fått lært under høyringa, er at situasjonen no er under mykje betre kontroll, men i komiteen har me skrive at me forventar at Forsvaret legg til rette for ordningar/tiltak som i hovudsak kan motverka svingande konjunkturar i konkurrerende næringar, sånn at ein oppnår mest mogleg stabilitet.

Så er det NH90-helekoktera – som er meir enn ti år forseinka. Det inneber at fartøya i ein stor del av levetida si vil vera utan ein av dei viktigaste kapasitetane sine.

Det er alvorleg. Me spurde mykje om det i høyringa og vart informerte om at Forsvaret har føreslått å oppheva kontrakten, men at dette ikkje er vorte teke omsyn til i departementet – dvs. at ein ikkje har vorte einig med departementet om det. Og eg spurde forsvarssjef Bruun-Hansen under høyringa om kvifor det har teke så lang tid med helikoptera, og om helikoptera, når me får dei, kjem til å verka sånn som me har anteke. Då svarar han:

«Dette er et samarbeidsprosjekt med en rekke europeiske nasjoner om å anskaffe et enhetshelikopter, et felleshelikopter. Jeg tror ingen så for seg i forbindelse med den beslutningen om anskaffelse at man skulle oppleve denne typen utfordringer med et selskap som Airbus. Da utfordringene begynte å bli tydelige og vi så at forsinkelsene økte når det gjaldt helikopteret, og vi fikk det første helikopteret en rekke år for sent og med

svært mange feil, var det Sjøforsvarets klare oppfatning at vi burde terminere den kontrakten og gå inn for et alternativ, slik Sunde refererte til. Dette ble det også enighet om innad, i hvert fall mellom Sjøforsvaret og forsvarssjefen, og det ble fremmet som en anbefaling til departementet. Men konklusjonen ble at kostnadene ved å terminere og å anskaffe et alternativ var såpass høye den gangen at man valgte ikke å gjøre det.

Vi har heller ikke mottatt flere enn de seks første helikoptrene, som ikke er fullt operative. Det er en initieell løsning, og vi venter fortsatt på de helikoptrene som skal være operative.»

Eg syner òg til saksordføraren sitt innlegg, spesielt når det gjeld helikopter, og her er heile komiteen einig – me har felles komitémerknad om det. Det er ein samla komité bak merknadene, og det er ein samla komité bak forslaget til vedtak, som lyder:

«Stortinget ber regjeringen foreta en ny gjennomgang av kontrakten om anskaffelse av helikopter NH90 til fregattene og meddele Stortinget resultatet, herunder forventet fremdrift i helikopterleveransen.»

Hans Fredrik Grøvan (KrF) [13:03:29]: Jeg vil starte med å takke saksordføreren for hans grundige og gode jobb med saken.

Riksrevisjonens undersøkelse avdekkjer en alvorlig situasjon og slår fast at vårt sjøforsvar har hatt fregattvåpen med lavere operativ evne enn hva Stortinget forutsatte da innkjøpet ble besluttet. Sammen med et etterslep i vedlikeholdet og en svak reservedelsforvaltning har denne situasjonen helt klart bidratt til å svekke fregattenes operative evne.

Den grunnleggende årsaken til at fregattene har hatt lavere operativ evne enn det Stortinget opprinnelig forutsatte, var at det ikke har vært en god balanse mellom de oppgavene Forsvaret som sådant og Marinen spesielt har vært pålagt, og de årlige bevilgningene til Forsvaret. Stortinget har vedtatt en forsvarsstruktur som rett og slett ikke er blitt tilstrekkelig finansiert. Dette misforholdet har gått ut over fregattvåpnene.

I Riksrevisjonens undersøkelse framheves mangel på reservedeler og lang gjenanskaffelsestid som et hovedproblem, noe som har medført at en har plukket deler fra ett fartøy til bruk på et annet fartøy i påvente av nye deler.

Vi har merket oss at det i rapporten fra Riksrevisjonen er gitt ulike forklaringer på årsaken til mangelen på reservedeler. Selv om forklaringene spriker mellom Forsvarsdepartementet og FLO, handler dette etter all sannsynlighet om en situasjon hvor en ikke har klart å planlegge godt nok vedlikehold og styring av reservedelsanskaffelsene i FLO, og en til tider betydelig mangel på reservedeler. Uansett er dette en situasjon som – som Riksrevisjonen understreker – både Forsvarsdepartementet og forsvarssjefen har et ansvar for å løse.

Man har også vært igjennom en omorganiseringssjess i FLO som tilsynelatende kan ha bidratt til at nøkkelfunksjoner i reservedelsforvaltningen er blitt svekket og utsatt for innsparinger, noe som har svekket kapasiteten og kompetansen i viktige støttefunksjoner.

Kristelig Folkeparti støtter Riksrevisjonens kritikk av disse forholdene noe som med stor grad av sannsynlighet har ført til at gjenanskaffelser og reparasjoner har tatt leng-

re tid enn nødvendig og dermed gått ut over fregattvåpenets operative evne.

Et tilstandsbasert vedlikeholdskonsept med en intensert besparelse på ca. 25 pst. var tydeligvis basert på urealistiske forutsetninger. Denne gevinsten viste det seg rett og slett ikke mulig å ta ut. Etterslepet av vedlikeholdet på fregattene har vært med på å svekke den operative evnen for fregattvåpenet og har i neste omgang ført til økte kostnader for klargjøring.

Kristelig Folkeparti har også merket seg, og er tilfreds med, at det er iverksatt en rekke prosjekter som skal sikre tilstrekkelig tilgang på reservedeler og ammunisjon til fregattene, samtidig som det er avsatt betydelige beløp for å bedre reservedelssituasjonen. Med bakgrunn i de siste to års budsjetter, hvor det er bevilget betydelige midler til økt vedlikehold i Sjøforsvaret, samt en oppgradering av bl.a. våpensystemene på fregattene med en målsetting om at vedlikeholdsetterslepet vil være innhentet innen 2020, finner Kristelig Folkeparti de tiltakene som nå er gjennomført, svært tilfredsstillende.

Vi har registrert at bemannings- og kompetansesituasjonen til tider har vært krevende. Noe av årsaken til at Forsvaret tidvis mister nøkkelpersonell, er konjunktursituasjonen innenfor de bransjene som konkurrerer om den samme kompetansen, da særlig olje- og gassnæringen. En god konjunktursituasjon vil medføre økt etterspørsel etter godt utdannet maritimt personell innen shipping og offshore generelt. Motsatt ser en at Sjøforsvaret er en attraktiv arbeidsplass, og konjunktursituasjonen er laber innen olje- og gassnæringen. Det vil derfor bli viktig framover at Forsvaret legger til rette for ordninger, tiltak, som kan motvirke konjunktursvingninger, slik at en kan oppnå mest mulig stabilitet i besetningen på fregattene, som er av sentral betydning for Forsvaret.

Kristelig Folkeparti er enig med statsråden i at de tiltakene som allerede er gjennomført, vil være med og bidra til å løse de bemanningsmessige utfordringene som har vært. Det har hele tiden vært en forutsetning at fregattene også skulle ha vært utstyrt med helikoptre – en viktig og helt nødvendig ressurs for å gjøre jobben med tanke på å bekjempe ubåter. Det var en klart uttrykt forutsetning at disse skulle ha vært levert samtidig med leveransen av de første fregattene i perioden 2005–2008. Disse er ikke blitt levert i henhold til avtale. Det vil si: De er levert, men de kan ikke brukes om bord i fregattene. Fraværet av helikopterkapasitet om bord har klart svekket fregattenes evne til å oppdage og bekjempe ubåter, og det mest alvorlige er at det fortsatt er uklart om og når helikoptrene vil være på plass på fregattene.

Det er ikke tvil om at dette har skapt en situasjon som er svært lite tilfredsstillende. Kristelig Folkeparti deler bekymringen for den oppståtte situasjonen, og det bør derfor forsøkes å få til en avklaring av om og når Forsvaret kan motta de nye fregatthelikoptrene uten økte kostnader og ytterligere forsinkelser.

Vi støtter derfor forslaget saksordføreren har fremmet på vegne av komiteen.

Jeg vil ellers vise til saksordføreren gode gjennomgang av arbeidet i komiteen.

Per Olaf Lundteigen (Sp) [13:09:46]: Riksrevisjonen har nok en gang gjort et viktig arbeid og fått fram fakta på en god måte.

Det er en svært stor sak. Det har vært mange uttalelser som har vært tolket sånn at det sto bra til. En lærer seg da etter hvert, når en hører sånne uttalelser, at en må være veldig presis på hva som blir sagt, for det viser seg jo i dette tilfellet, igjen, at når Riksrevisjonen går igjennom det, er de uttalelsene ikke dekkende for hva som var den faktiske situasjonen.

Kjøpet av de fem fregattene var en av de største forsvarsinvesteringene som vi har hatt på 2000-tallet – for å si det forsiktig – om lag 20 mrd. kr. Det førte til at andre investeringer i Forsvaret måtte prioriteres vekk, eller at en ikke kunne ha de mannskaper og den utrustning og den trening som var nødvendig i Hæren og Heimevernet. Det var altså investeringer som gikk på bekostning av andre ting, fordi det var så vesentlig å investere i fregatter med tilhørende mannskap og tilhørende seiling – noe som var nødvendig for å få nødvendig trening og gjennomføre de oppdrag som det ble sagt skulle gjennomføres da investeringen ble bestemt.

Det var en krevende debatt rundt tusenårsskiftet. Det var mange kritiske røster. Og saken skulle være grundig kvalitetssikret. På den tida vet jeg ikke om det var noen så store investeringer som ble kvalitetssikret på en så grundig måte, og det ble forsikret om at her var alt på stell. Det ble forsikret gjentatte ganger om at her var alt på stell.

Jeg husker prosessen veldig godt, for det var mange av oss som hadde en sterk mistanke om at det var underfinansiert. Jeg hadde en sterk mistanke om at mange elementer som var nødvendig for at en skulle få seiling – knyttet til landanlegg, knyttet til våpensystemer, knyttet til noe så enkelt som ammunisjon – ikke var med i finansieringen. Det ble avvist: Lundteigen, dette er ikke situasjonen. Dette var kvalitetssikret, ikke bare av én, men av flere instanser, av de beste instansene som var på den tida – og sikkert de beste instansene også i dag, for jeg kjenner igjen navnene på dem som kvalitetssikret da, de er fortsatt oppegående. Jeg har ikke sett at de har gått i seg selv og tatt et ansvar for at den kvalitetssikringen de gjorde, viste seg i hvert fall ikke å føre til det resultatet som ble forutsatt.

Resultatet ser vi i dag. Det er ikke tillitvekkende. Det er en ukultur med underfinansiering. Denne gangen er det Sjøforsvaret, og det er veldig alvorlig.

Sjøløst er det det politiske ansvaret som hele tida har ansvar for at her var det en underfinansiering. Enhver statsråd, enhver regjering har ansvar for å gå så grundig inn i sakene at en forsikrer seg om at dette er finansiert som forutsatt. Det er ikke et ansvar som kan legges på en forsvarssjef eller en sjef for Sjøforsvaret. De har som embetspersoner bare i oppdrag å gjennomføre det som til enhver tid skjer, innenfor de rammer de får, og de står da i noen krevende dilemmaer.

Vi vet at dette har vært underfinansiert fra 2000 fram til i dag. Det har hatt som konsekvens at verken våpensystemer, helikoptre eller ammunisjon er sånn som det skal være. Det fungerer ikke etter forutsetningene. Helikoptrene er ennå ikke om bord. En får ikke brukt og trent våpensystemene som forutsatt. En får ikke de seilingsdøgn som er forutsatt – det syns jeg er det alvorligste. Ja, nå er det på stell, men det skulle vært på stell i mange, mange år. Det ble sagt at det var seilingsplaner, seilingsbudsjetter sånn og sånn, men det fungerte jo ikke. Dette ble kalket – ja, i andre sammenhenger snakker en om å kalke graver, det er ganske nærliggende å bruke det begrepet også i den-

ne sammenhengen – av dem som var ansvarlige. En hadde ikke kommet fram med det som var den hele sannheten. Deler av sannheten kom sikkert fram, men ikke hele sannheten, sånn at folk kunne forstå konsekvensen av det vi snakker om her.

Rapporten fra Riksrevisjonen – som den legger det fram, er det i omfang den største investeringsskandalen som jeg har innsikt i, på 2000-tallet i Forsvaret. Komiteens merknader er derfor forsiktige. Men de er alvorlige, og, ikke minst, de er enstemmige. Spørsmålet blir da om underfinansieringen som denne saken viser, vil fortsette framover, f.eks. ved de kommende flykjøp. Jeg er langt ifra trygg.

Statsråd Ine M. Eriksen Søreide [13:15:11]: Først vil jeg takke komiteen for en god og grundig behandling og saksordføreren for en god redegjørelse om bakteppet.

Riksrevisjonen har undersøkt fregattenes operative evne i tidsrommet 2013 til årsskiftet 2014/2015. Det var for å kartlegge om Forsvaret har etablert et fregattvåpen som forutsatt av Stortinget. Rapporten gir et godt bilde av situasjonen i undersøkelsesperioden, men er – som flere har vært inne på her – ikke representativ for situasjonen i dag. Jeg vil i den forbindelse si at jeg også i dialogen med komiteen opplever at komiteen fikk et godt bilde av dagens situasjon under befaringen på Haakonsværn i november i fjor. Den åpne høringen som ble gjennomført i februar, bidro også, etter min oppfatning, til å belyse situasjonen på en god måte. Jeg syns også innstillinga synliggjør det godt.

Regjeringa er svært opptatt av at Forsvaret skal ha evne til å løse sine oppdrag. Det gjenspeiles også i de prioriteringene regjeringa har gjort. Den vedtatte langtidsplanen legger opp til en betydelig styrking av de operative kapasitetene i Forsvaret, i tillegg til å bygge opp nye kapasiteter. Den brede enigheten på Stortinget om innretningen på den videre utviklingen av forsvarssektoren underbygger dette.

I særlig de to siste årenes budsjetter har vedlikeholdet av Sjøforsvarets fartøyer hatt prioritet. At situasjonen i dag er en annen enn på revisjonstidspunktet, er et resultat av en bevisst prioritering.

Det er viktig å understreke at fregattene har hatt operative leveranser og har løst oppdrag helt fra de ble levert. Fregattene har vist sin relevans ved å kunne bidra i flere typer operasjoner med ulike kapasiteter, fra antipiratoperasjoner til sikring av uttransportering av kjemiske våpen fra Syria. Vi har også i to perioder seilt som kommandofartøy for NATOs stående maritime styrker. I hele 2017 er det en norsk fregatt som fører kommando over NATOs stående maritime styrker, noe vi også gjorde i perioden 2013–2014. KNM «Roald Amundsen», som i dag er fartøyet som står som kommandofartøy, har i sin periode hatt høy operativ tilgjengelighet og har vært meget driftssikkert. Rundt sommerstid skal KNM «Otto Sverdrup» overta oppgaven fra KNM «Roald Amundsen».

Fridtjof Nansen-klassens kapabiliteter er kvalitetssikret gjennom NATOs mest anerkjente sertifiseringsprogram, i Storbritannia, med meget gode resultater. Skarpskyting med hovedvåpnene, antiluftmissiler, ESSM, og antioverflatemissiler, NSM, har gitt veldig gode resultater.

En rekke av forholdene Riksrevisjonen påpeker når det gjelder fregattene, har vært kjent. Dette gjelder i vesentlig

grad forhold Stortinget også er vel kjent med, og hvor tiltak har blitt iverksatt allerede.

Det er viktig å understreke at fregattene i dag tilfredsstiller 174 av 187 krav til ytelse som i sin tid ble satt av fregattprosjektet. Av de resterende 13 kravene er 5 knyttet til fartøyet. For disse er det funnet tekniske løsninger og utbedringer, som allerede er igangsatt. De resterende åtte kravene er knyttet til områder som først kan verifiseres når helikopteret er på plass. Jeg kommer til å omtale NH90 litt senere i innlegget. La meg først si noe om reservedeler og reservedelsforvaltning.

Når det gjelder reservedeler, ble det anskaffet en initialbeholdning for å dekke de første årene med drift. Det var for å unngå at det ble kjøpt inn deler som det senere viste seg ikke å være behov for. Som komiteen peker på i innstillinga, var dette erfaringene da Oslo-klassen av fregatter ble faset ut. Etter at reservedeler ble anskaffet initielt, er det Forsvaret som ut fra behov og erfaringer definerer ambisjonsnivået for anskaffelse av reservedeler, og belastes over driftsbudsjettet ved uttak av deler. Det gjør at Forsvarets logistikkorganisasjon kan reanskaffe delene.

Såkalt kannibalisering – som flere har vært inne på i dag – er egentlig et system som er helt vanlig å bruke, der det lånes deler fra fartøy som er inne til hovedvedlikehold, over til et annet fartøy. Årsaken til denne praksisen er ofte at det er lang gjenanskaffelsestid for reservedeler, og, ikke minst, at det er behov for erfaringer før anskaffelse av reservedeler til lager. Denne praksisen forutsetter imidlertid at den gjeldende delen, som da lånes, umiddelbart settes i bestilling, som erstatning til fartøyet den er lånt fra.

Reservedelsforvaltningen har imidlertid ikke fungert optimalt. Omfang og alvorligheten av den såkalte kannibaliseringen ble første gang rapportert av Forsvaret i 2014, etter det andre hovedvedlikeholdet for fregattene. Da satte Forsvaret og departementet umiddelbart i gang tiltak. Regjeringa styrket Sjøforsvarets budsjett allerede i 2014. Det ble gjennomført en vedlikeholds- og forsyningsstudie, og en prosjektidé for anskaffelse av reservedeler ble tatt tak i. Dette er det prosjektet det henvises til i innstillinga – på 420 mill. kr, hvorav 350 mill. kr prioriteres til fregattene. Det ble også inngått en stor avtale med Kongsberg Defence System i 2016 – 313 mill. kr over fire år til oppgradering av kampsystemer og aktiv sonar.

Forsvarsdepartementet følger opp reservedelsforvaltningen i etatsstyringsmøtene med Forsvaret og Forsvarsmateriell. Det er i tillegg iverksatt flere organisatoriske tiltak for å bedre situasjonen. Dette forventes å gi effekt også framover.

I innstillinga beskrives vedlikeholdsetterslepet og tiltakene på en god måte. Det er imidlertid viktig å framheve at den vedtatte langtidsplanen ikke bare ivaretar etterslepet – som skal være hentet inn i 2020 – den styrker også driftsbudsjettene, slik at det årlige merbehovet for vedlikeholdsmidler, som framkom av vedlikeholds- og forsyningsstudien i 2014, blir ivaretatt. Av de 425 mill. kr ekstra til Sjøforsvaret i 2017-budsjettet er 205 mill. kr et varig økt bevilgningsnivå for vedlikehold av fartøy. Dette er helt vesentlig, slik at vi unngår å komme i en situasjon der etterslep bygges opp på nytt igjen.

I tillegg har regjeringa tatt høyde for den erfarte kostnadsveksten i forsvarssektoren. Det er første gang dette blir ivaretatt, og det er allerede lagt inn i 2017-budsjettet. Det gjøres for å hindre at forsvarssektoren årlig taper kjø-

pekraft og dermed får dårligere driftsbetingelser. Det skal sikre økt tilgjengelighet og utholdenhet gjennom en tydelig prioritering av vedlikehold, reservedeler og beredskapsbeholdninger. Det er en flerårig forpliktelse. En tydelig andel av vedlikeholdsoppdragene vil erfaringsmessig gå til norske leverandører.

Begge de tiltakene som her er omtalt, både det å styrke driftsbudsjettene for å kunne ta unna vedlikehold, slik at etterslep ikke bygger seg opp, og det at regjeringa har lagt inn den erfarne kostnadsveksten, er svært viktig for et av de poengene som Riksrevisjonen påpeker, nemlig å skape balanse mellom oppgaver og økonomi.

Den bevilgningen som ble gitt i 2016, på 301,5 mill. kr, ga Sjøforsvaret handlingsrom med hensyn til både drift og vedlikehold. Det var en helt nødvendig og riktig prioritering. Resultatet av dette, som det ble orientert om under befaringen i Bergen 10. november, var at fartøyene ikke måtte kansellere seiling som følge av teknisk tilstand. Forsvarets årsrapport viser derimot at fregattene seilte selv enn planlagt i 2016. I tillegg har Sjef Sjøforsvaret selv gjennomført et omfattende arbeid innenfor sine egne fullmakter og konvertert stillinger fra landorganisasjon til sjøtjeneste. Det gjør at Sjøforsvaret fra 1. august i fjor kunne seile med inntil fire fregatter samtidig, og at det femte fartøyet foreløpig har en vedlikeholdsbesetning. Oppbygging til en komplett femte besetning vil gjøres gjennom den vedtatte langtidsplanen. Det er altså en ambisjonsøkning fra Stortingets tidligere vedtatte driftskonsept.

Så til NH90-helikoptrene. Leverandørforsinkelsene i NH90-prosjektet og levering av maritime helikoptre er godt kjent. Stortinget har fått oppdatert informasjon gjennom de årlige budsjettproposisjonene, første gang i St.prp. nr. 1 for 2005–2006. I 2012 fikk Forsvaret i oppdrag å gjennomføre en vurdering med tanke på eventuell terminering av NH90-kontrakten og det å anskaffe et alternativt helikopter for å dekke Forsvarets behov. Den klare anbefalingen fra Forsvaret var å ikke terminere NH90-kontrakten – ikke som representanten Eldegard sa, at det var en klar oppfordring om å terminere. Dette var vi også inne på i høringene. Bakgrunnen for det var at også det å terminere kontrakten og å anskaffe alternative helikoptre hadde ulemper ved seg. Forsvarsdepartementet besluttet derfor at kontrakten skulle videreføres.

Vi ser imidlertid – nå som vi har mottatt de seks første helikoptrene – at NH90 er teknisk komplekst og krever flere ressurser til drift og vedlikehold enn forutsatt. Regjeringa har derfor allerede for 2017-budsjettet tildelt 51 mill. kr ekstra til kjøp av eksterne vedlikeholdstjenester for å holde helikopteret operativt.

Som jeg sa under høringen, finnes det ingen enkle løsninger på den utfordringen som er skapt gjennom disse leverandørforsinkelsene. Det er ikke gitt at kansellering av kontrakten medfører at vi får raskere og bedre operativ evne med erstatningshelikoptre. NH90-leveransen er i første omgang prioritert til Kystvakten. Det var en beslutning – som ble tatt i 2008 – om å dele leveransen i to, først til Kystvakten, en såkalt initiell kapasitet, så til fregatthelikoptrene, som kommer i såkalt endelig versjon, og så skal man da lage endelig konfigurasjon på de første helikoptrene.

Det siste fartøyet i Nordkapp-klassen ble teknisk godkjent for helikopter i mars. Det foregår utstrakt testing med helikopter om bord på fartøyene. Både KV «Nordkapp»

og KV «Andenes» har blitt klarert for helikopteroperasjoner i løpet av våren, og KV «Senja» er planlagt klarert 2. kvartal i år. Det betyr ikke at kystvaktfartøyene seiler permanent med helikoptre om bord, men kan ha helikoptre om bord for operasjoner, når det trengs.

Fregattene planlegges ferdigstilt for NH90-operasjoner i perioden 2018–2019.

På KV «Andenes» var helikoptre om bord fra 28. april til 8. mai, og det ble gjennomført 60 landinger med helikopter på fartøyet. Dette er et positivt skritt i riktig retning, men vi avventer tilbakemeldingene fra disse pågående prosessene.

I innstillinga ligger det også et forslag til vedtak om at regjeringa kommer tilbake til Stortinget med både en oppdatering og en vurdering av både kontrakten for og innfasingen av helikoptrene. Dette er en prosess som – som jeg informerte om i høringen – vi gjør løpende. Fram mot sommeren kommer Forsvarsstaben, sammen med Forsvarsmateriell, til å gjøre de vurderingene som nå baserer seg på erfaringene med testing av NH90 om bord. Det betyr at vi fra departementets side kommer til å vurdere alle aspekter, bl.a. den nye vedlikeholdsdimensjonen og hva det innebærer for antall flytimer, vedlikeholdskostnader, drift osv.

Som jeg har vært inne på i flere sammenhenger, kan vi ikke utelukke at det betyr en terminering av kontrakten. Det er det for tidlig å si noe om ennå, men vi må – som jeg var inne på i høringen – også være klar over at det ikke betyr at vi umiddelbart har andre helikoptre tilgjengelig, som vil kunne løse oppdragene. Dette er en relativt kompleks sak, men vi gjør disse vurderingene fortløpende – og kommer tilbake til Stortinget med resultatet av de vurderingene.

Vi har en forventning om at de tiltakene som er iverksatt på dette feltet, i tillegg til de andre områdene jeg har nevnt, kommer til å fortsette å ha den ønskede effekten. Ikke minst i gjennomføringen av langtidsplanen kommer Forsvarsdepartementet fortsatt til å ha dette som en viktig del av etatsstyringen av Forsvaret.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Gunvor Eldegard (A) [13:28:37]: Som statsråden har merka seg, er det uenighet i komiteen om årsaka til at situasjonen på fregattene har vorte slik. Eg refererer det eg sa i innlegget mitt, at me i Arbeidarpartiet har ein merknad saman med SV der me syner til at

«Riksrevisjonen mener det er kritikkverdig at Forsvarsdepartementet ikke i tilstrekkelig grad har sikret balanse mellom oppdrag og tilgjengelige ressurser i Forsvaret som forutsatt av utenriks- og forsvarskomiteen. Disse medlemmer vil understreke at Stortinget er bevilgende myndighet, og regjeringen, herunder Forsvarsdepartementet, (...) må forholde seg til de bevilgninger Stortingets flertall vedtar».

Kva meiner forsvarsministeren? Kven har ansvaret for at situasjonen har oppstått, slik han har gjort?

Statsråd Ine M. Eriksen Søreide [13:29:23]: Jeg var inne på det i høringen, og det er også gjenspeilet i innstillinga, at det i mange år var en underfinansiering av drift av fregattene, og da inkluderer det vedlikeholdet og for så vidt også anskaffelse av reservedeler. Det ble også tydelig

belyst i høringen hvilket konsept som ble valgt, og hvorfor situasjonen var som den var.

Jeg kan bare svare for den perioden jeg har sittet som statsråd. Vi valgte med en gang vi fikk beskjed fra Forsvaret om at dette, både vedlikeholds- og driftskonseptet, ble dyrere enn forutsatt, å bevilge ekstra penger til Sjøforsvaret for å kunne håndtere det. Det har vi nå gjort gjennomgående i hele perioden, med til dels store summer. Det er også det som nå har begynt å gi resultater, sammen med at Sjøforsvaret har gjort sine, etter min oppfatning, veldig kloke vurderinger og prioriteringer ved å flytte personell fra landorganisasjonene og over til fartøyet, slik at vi har flere operative besetninger.

Gunvor Eldegard (A) [13:30:24]: Takk for svaret. Eg har berre eitt spørsmål til. Det gjeld å få oppklart ei misforståing – eg veit ikkje om det var ei misforståing. I innlegget mitt refererte eg Haakon Bruun-Hanssen som sa at det var – og eg siterer:

«Sjøforsvarets klare oppfatning at vi burde terminere den kontrakten og gå inn for et alternativ, (...). Dette ble det også enighet om innad, i hvert fall mellom Sjøforsvaret og forsvarssjefen, og det ble fremmet som en anbefaling til departementet.»

Så sa me vidare at departementet ikkje hadde starta. Meiner du då at forsvarssjefen sa feil i høyringa?

Statsråd Ine M. Eriksen Søreide [13:31:01]: Det er mulig jeg oppfattet noe av spørsmålsstillingen til Eldegard feil da hun snakket, for det jeg noterte meg, var at representanten sa at Forsvaret foreslo å oppheve kontrakten i 2012. Jeg sitter ikke på informasjon som tilsier at Forsvaret, da ved den gang forsvarssjef Harald Sunde, foreslo for departementet å oppheve kontrakten. Tvert imot mente de jo at det alternativet som da var aktuelt, nemlig Seahawk, ikke var akseptabelt til bruk for Forsvaret. Derfor var også vurderingen til departementet at det ikke var noe alternativ på det tidspunktet. Og det er forskjell på hva Sjøforsvaret og forsvarssjefen eventuelt måtte mene, for det er forsvarssjefen og forsvarsstaben som gir en anbefaling til departementet.

Det som er viktig å understreke i den sammenheng, og som også representanten var inne på, er at det å gjøre vurderingene i dag, noen år etterpå, kan medføre andre resultater enn det gjorde den gangen, og det er nettopp fordi vi må vurdere hva vi nå får av operativitet kontra det vi har bestilt og betalt for.

Marit Nybakk hadde her overtatt presidentplassen.

Presidenten: Replikskordskiftet er omme.

Martin Kolberg (A) [13:32:24] (komiteens leder): Jeg vil også begynne med å takke både saksordføreren og hele komiteen for det omfattende arbeidet som denne saken har medført. Vi har hatt den til behandling i kontroll- og konstitusjonskomiteen over lang tid, og merknadene og debatten her er lavmælt, men de har selvfølgelig et innhold som er preget av alvor, for det er et veldig alvorlig spørsmål som Stortinget nå har til behandling. Det er en av de største sakene – formodentlig, får jeg kanskje si – som Stortinget har til behandling her i dag, for kontrollkomiteens vedkommende. Jeg viser selvfølgelig til repre-

sentanten Eldegards innlegg og er selvfølgelig enig i alt hun har sagt på dette punktet.

Jeg har lyst å si en ting som jeg vet ikke er helt vanlig å si fra Stortingets talerstol, men jeg ber om at det blir oppfattet positivt. Jeg er selvfølgelig helt innforstått med at det er statsråden som sitter med ansvaret for alt som skjer i forsvarssektoren, overfor Stortinget – selvfølgelig er det slik. Men – jeg sier det på denne måten, og det bør oppfattes positivt – det hadde ikke gjort noe om forsvarsledelsen og Marinens ledelse hadde vært til stede i Stortinget i dag og hørt på når en så viktig sak, som angår dem så direkte, blir debattert. Det hadde ikke gjort noe. Det hadde vært bra for dem. Det er mulig de gjør det på annet vis, men det hadde vært bra også for Stortinget om vi hadde hatt sikkerhet for at de virkelig følger med på debatten, som er forårsaket av ting som de sitter med et direkte ansvar for, selv om det er statsråden som er parlamentarisk ansvarlig. Jeg sier det på det viset.

Jeg vil understreke noe som ligger implisitt i det som er sagt i mine kollegers innlegg her, og det er at i behandlingen av denne saken har ikke forsvarsledelsen, ikke marineledelsen og et langt stykke på vei heller ikke departementet sagt at Riksrevisjonens rapport er gal. Jeg ser at statsråden bekrefter med sitt kroppsspråk at hun er enig i det. Det er fint, for da har vi et felles utgangspunkt. Det betyr at det som Riksrevisjonen har påpekt, er korrekt, og marineledelsen ga uttrykk for, overfor komiteen, at de var lettet over at denne rapporten hadde kommet, for da fikk de dokumentert det som også de hadde ment gjennom veldig mange år.

Når jeg sier det på den måten, er det fordi jeg vil ta opp en side ved dette som jeg mener det er nødvendig å påpeke. La meg begynne med helikoptrene jeg også: Nå sier statsråden at det er ikke gitt at det å analysere den kontrakten som foreligger nå, vil gi en bedre løsning. Nei, det kan godt hende det. Jeg har veldig stor respekt for kompleksiteten i spørsmålet knyttet til helikoptrene, men det er på en måte ikke det som blir saken, for da Stortinget i sin tid vedtok å kjøpe fregattene, var det ikke én institusjon som sa at dette kom til å bli et problem. Det synes jeg er en viktig side ved denne saken. Det angår i og for seg ikke Stortinget, men jeg var statssekretær i Forsvarsdepartementet i den perioden da dette begynte. Det er nå over 20 år siden, og da var det aldri noen som advarte mot at dette kom til å bli et problem. Men nå kommer vi antageligvis ikke til å få helikopter før det som er beregnet til å være halvparten av fregattenes levetid, er gått. Da stiller jeg spørsmålet: Er det ingen som kan ta ansvaret for slikt i det norske samfunnet? Er det ingen som tar det innover seg? Er det ikke mulig å snakke om det på en annen måte enn ved å vise til mange byråkratiske formuleringer om hvor komplisert dette er, som vi alle skjønner at det er?

Men Stortinget har nå en gang fattet vedtak om bygging av fregattene og fattet vedtak om at vi skulle få helikopter. Forsvaret selv sier dette er en forutsetning for fregattenes operativitet og en forutsetning for at de skal kunne fylle formålet som Stortinget har vedtatt som begrunnelse for kjøpet og implementeringen av fregattene i den norske marinen – og så går man runde på runde på runde. Jeg forstår og respekterer at det er en sjanse for at jeg dummer meg ut, altså. Den er ikke så veldig stor, men det er en sjanse for det. Men jeg tar sjansen på den sjansen, for å si det slik, for jeg lurar på hvorfor det plutselig er blitt så vans-

kelig for den norske marinen å greie å få helikopter som tjener dem, når det er slike helikopter verden rundt. Jeg forstår ikke det.

Det er dette som er en mentalitet ved planleggingen i Forsvaret, og som noen hver burde ta inn over seg, for det er ikke det eneste eksemplet på at det går galt. Det er ikke det eneste eksemplet – dessverre er det ikke det. Jeg minnet meg selv på, da jeg satt og tenkte på dette før jeg gikk opp her på talerstolen, at vi hadde en stor sak om Forsvaret – som jeg ikke skal ta opp igjen her nå – som hadde med salg av båter til Nigeria å gjøre. De var oppgraderte for 2 mrd. kr rett i forkant av at de ble solgt til Nigeria. Hvordan kan det skje? Dette bør departementet, men også Forsvarets ledelse – i dette tilfellet marineledelsen – ta inn over seg. Hvis det er noen nå som har gode tekniske og faktiske argumenter om at det er så vanskelig å få helikopter på våre fregatter, skal jeg bøye meg for det. Jeg understreker det. Men de argumentene har jeg ikke hørt ennå. Man bare fortsetter diskusjonen om hva slags helikopter man skal ha, mens årene går og man sier til oss – hvis jeg skal holde meg til det fagmilitære språket – at båtene er ikke operative, for man har ikke helikopter.

Denne siden ved saken mener jeg det er veldig viktig å få understreket her i stortingssalen, for vi folkevalgte er prisgitt de rådene vi får i slike tekniske og faglige sammenhenger som dette, og vi støtter oss på dem. Når de ikke er bærekraftige, er det noen som må ta det inn over seg. Men problemet mitt er at det tilsynelatende ikke skjer – tilsynelatende – bortsett fra at man sier at man er enig i Riksrevisjonens rapport. Jeg vil ikke at denne debatten skal ta slutt før jeg har fått sagt akkurat dette. Når vi jobber med dette i kontrollkomiteen over så lang tid, gjør vi ikke det bare fordi vi har lyst til det. Det er for å ivareta gehalten, innholdet og alvoret i de vedtakene som Stortinget gjør.

Så er det selvfølgelig den saken som er behandlet, men som jeg også vil understreke, og som er knyttet til denne påstanden: Grunnen til at denne situasjonen har oppstått, er at Stortinget bevilger for lite penger. Det går det ikke an å mene – verken prinsipielt eller konstitusjonelt. Og da er jeg tilbake igjen til dette poenget: Det var ingen som sa, da man gikk inn for kjøpene og etableringen av fregattene som en dyr, nødvendig og viktig del av vår marine, at det ville føre til at vi fikk så lite penger på alle andre fronter, at vi ville få en situasjon med fregattene som gjorde at de ikke kunne seile som de skulle. Det var ingen som sa det! Så det mener jeg er en avsporing, statsråd. Og her er vi helt uenige i komiteen – det kommer tydelig fram i merknadene – for det mener jeg at ingen i Stortinget skal mene, at det er grunnen. Da får man si: Hvis vi får dette, blir det så dyrt at vi må ta av andre ting. Men det er aldri noen som har sagt det. Og da er vi tilbake til det jeg sier hele tiden, om de rådene og systemene vi i mange sammenhenger får, men ofte fra Forsvaret: Jeg lurer på når Forsvaret skal – og jeg tror nesten at dette gjelder Forsvaret mer enn Forsvarsdepartementet – oppfatte dette og forstå at det er alvor, og at de ikke kan rekvirere bestillinger og penger hvis det ikke er dekning for det innenfor den forsvarsstrukturen som de mener at de selv forfekter. Det går ikke.

Det er dette som jeg mener er sakens kjerne, på sett og vis. Det er veldig bra, det som statsråden har redegjort for – jeg understreker det før jeg går ned herfra – og at hun sier at det er riktig. Komiteen og Stortinget er glad for at dette nå er kommet i orden. Men, som representanten Eldegard

også sa, det er godt gjort at man tok tak i dette da Riksrevisjonen begynte å vise fram hva som var svakhetene. Det er også et problem for meg at man ikke oppdager dette selv, før Riksrevisjonen peker på det og kommer til Stortinget med det. Dette er et kulturspørsmål som jeg mener det er veldig viktig at alle som sitter med ansvaret, tar inn over seg. Jeg sier dette i for så vidt tydelige former, men i beste mening, med tanke på at vi skal ha et godt forsvar, og selvfølgelig med tanke på at de som er der, gjør en bra jobb. Jeg mener ikke noe annet. Men disse sidene ved saken mente jeg det var nødvendig å få understreket.

Statsråd Ine M. Eriksen Søreide [13:44:12]: Jeg skal ikke forlenge debatten mye, men bare svare på noen konkrete ting som kom nå helt på slutten.

Det ene er at det skulle være en forutsetning for fregattenes operativitet at de har helikopter. Det er det ikke, men det er en helt vesentlig del av fregattenes operative evne, særlig knyttet til det å kunne drive antiubåtoperasjoner. Men det er avgjørende å understreke, som jeg også var inne på i mitt innlegg, at fregattene har hatt – og har – i aller høyeste grad operativ evne. Det har vi vist både i hjemlige operasjoner og i krevende internasjonale operasjoner, og det har vært gjennomført av Sjøforsvaret med stor grad av dyktighet ut fra de forutsetningene som har vært satt i de ulike operasjonene.

Jeg er veldig enig i det poenget som har vært belyst tidligere, nemlig at man må finne måter å håndtere både reservedels- og vedlikeholdssituasjonen på som gjør at man ikke kommer i den type tilsvarende situasjoner. Noe av det viktigste som skjer på det området nå, er at vi i stadig større grad – særlig for nye systemer – går over til såkalt PBL, eller Performance-Based Logistics. Det betyr i korte trekk at vi er del av det globale reservedelslageret, noe som igjen betyr at denne såkalte gjenanskaffelsestida, eller ledetida, blir kortere. Vi bestiller fra leverandøren en tilgjengelighet, mer enn en reservedel, og det betyr at leverandøren får et større ansvar for å holde kapasiteten tilgjengelig. Det er viktig. Det er også noe av det som har gjort at vi – når vi nå besluttet å anskaffe nye ubåter sammen med Tyskland – også går inn i et felles reservedelslager og vedlikehold, som gjør dette enklere.

Jeg er, som jeg også var inne på i innlegget mitt, uenig med både komiteelederen og representanten Eldegard i at forhold knyttet til fregattenes operative evne ble tatt tak i da Riksrevisjonen kom med sin rapport. Det er ikke riktig. Som jeg var inne på, var dette noe av det aller første jeg tok tak i da Forsvaret kom med sin rapport om vedlikeholdssituasjonen i 2014, og umiddelbart bevilget mer penger til for å håndtere situasjonen. Allerede fra 2009 ble det gjort tiltak for å bedre personell- og bemanningssituasjonen. Dette er forhold som har vært kjent over lang tid, og derfor har det også vært viktig, iallfall i min tid, å ta tak i det vi har vært kjent med, og gjøre det umiddelbart for å bedre den situasjonen. Det mener jeg også vi har klart på en god måte.

Så til det siste poenget, knyttet til NH90-helikoptre: Det var på ingen måte meningen å formulere meg byråkratisk, men jeg mener heller – tvert imot – at det er mange operative grunner til at det er komplisert å skulle terminere kontrakten nå og bytte ut med andre helikoptre. Som jeg sa: Jeg utelukker ikke at det fortsatt er en mulighet. Men jeg vil samtidig understreke at om vi nå har mottatt helikoptre-

ne, som vi altså ikke hadde gjort ved forrige korsvei, i 2012, da dette ble vurdert, så er det å nå skulle innføre en fjerde helikoptertype i Forsvaret – samtidig med operativ testing og evaluering av NH90, med at vi får nye redningshelikoptre, og vi har fortsatt våre Bell-helikoptre – en veldig krevende operasjon. Samtidig har vi fortsatt Sea King i drift, så det blir i realiteten fem helikoptertyper. Det er usedvanlig krevende for Forsvaret å skulle klare å gjøre på en god måte, og det er derfor ikke gitt at vi får raskere og bedre operativitet av det, selv om det kan virke som en besnærende tanke. Men igjen: Hvis evalueringene og resultatene viser at det er den eneste farbare veien å gå, er det selvsagt en vurdering som vi da må ta.

Det er også viktig å understreke at helikoptre som skal operere under norske forhold, må ha noen andre innretninger enn helikoptre som f.eks. skal operere andre steder i Europa. Det er også en av årsakene til at NH90 nå finnes i over 20 konfigurasjoner. Det er i seg selv en utfordring og noe som bidrar til å gjøre dette problemet større. Men det må vi også ta høyde for ved vurdering av eventuelle erstatningshelikoptre eller andre kapasiteter som kan bidra til å løse den utfordringen som helikoptrene var ment å løse.

Jeg vil også legge til at spørsmålet knyttet til NH90 ikke er unikt norsk: Alle land som har anskaffet NH90, har støtt på større eller mindre problemer – med forsinkelser, med vedlikehold, med at ikke det antall flytimer man har beregnet, er det antall flytimer man kan bruke, osv. Vi har forsøkt fra regjeringas side å avbøte de problemene så godt det lar seg gjøre, særlig knyttet til at vi også i 2017 legger på en ekstrasbevilgning for å kunne vedlikeholde helikoptrene, fordi de krever mer vedlikehold enn det man så for seg. Og også at vi selvfølgelig har intensivert dialogen med leverandøren, og leverandøren er utmerket godt klar over hva som er vår posisjon i dette, og vi søker jo i første omgang å få leverandøren til å levere. En ting er helikoptrene som sådan, en annen ting er tilgjengelighet og operativitet. Men dersom det viser seg etter evalueringen at det ikke lykkes, så er selvfølgelig det noe som er gjenstand for en ny vurdering fra regjeringas side.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 7.

Sak nr. 8 [13:49:57]

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Ombudsmannsnemnda for Forsvaret sin innberetning om virksomheten i tiden 1. januar–31. desember 2016 (Innst. 295 S (2016–2017), jf. Dokument 5 (2016–2017))

Helge Thorheim (FrP) [13:50:28] (ordfører for saken): Denne saken gjelder innberetning fra Ombudsmannsnemnda for Forsvaret om virksomheten i tiden 1. januar–31. desember 2016.

Ombudsmannsnemnda for Forsvaret skal etter Stortingets vedtatte instruks for nemnda bidra til å sikre de allmennmenneskelige rettigheter for Forsvarets personell. Ombudsmannsnemndas virksomhet skal også bidra til å effektivisere Forsvaret.

Som en del av nemndas virke har Ombudsmannsnemnda også i 2016 gjennomført befaringer, og det var ved følgende anlegg:

– Bodø Hovedflystasjon

- Forsvarets Operative Hovedkvarter, Reitan ved Bodø
- Joint Warfare Center, Jättå ved Stavanger
- Brigade Nord, Setermoen i Bardu og Heggelia og Skjold i Målselv
- Grensegarnison Sør-Varanger

Komiteen har merket seg at Ombudsmannsnemnda på sine befaringer i 2016 har erfart mye positivt. Det utvises, ifølge nemnda, godt lederskap med tydelige holdninger, og det er stor arbeidsvilje og hovedsakelig et godt arbeidsmiljø. Nemnda rapporterer også at kvaliteten på vernepliktige mannskaper er meget god. Komiteen for sin del finner dette betryggende.

I 2016 gjennomførte Forsvaret en medarbeiderundersøkelse der hovedtemaet var lederskap og kultur for kontinuerlig forbedring. De relativt høye skårene på balansert lederadferd må tolkes positivt, og det gjelder også for de relativt lave skårene på passiv og negativ lederadferd. Komiteen er svært tilfreds med at undersøkelsen indikerer et gjennomgående positivt inntrykk av lederskapssituasjonen i Forsvaret.

Ombudsmannsnemnda har for 2015 og for 2016 vist til diverse problemstillinger i innføringen av allmenn verneplikt. Komiteen er tilfreds med at det gjøres et betydelig arbeid for å rette på problemene, men ser at det fortsatt gjenstår mye arbeid før tilpasningen til allmenn verneplikt er på plass alle steder. Det er spesielt to steder der komiteen registrerer at allmenn verneplikt har skapt problemer. Det ene er tilpasning av personlig bekledning og utstyr til kvinner, der det fremdeles er betydelige mangler. Dette går i første rekke på å få tilpasset utstyr til kvinner, som gjennomgående har en annen anatomi enn menn. Et annet viktig område er å tilpasse kasernene til begge kjønn. Med begrensede ressurser kan det synes som at etterslep av vedlikehold og nye tilpasninger vil ta tid. Her har komiteen merket seg at Forsvarsdepartementet i langtidsplanen har stilt krav om at alle kaserner skal være tilpasset allmenn verneplikt innen 2020, og komiteen sier seg tilfreds med dette.

Ombudsmannsnemnda er bekymret for at Forsvarets status og omdømme over tid blir svekket som følge av at Forsvaret opererer på færre lokasjoner nå enn tidligere. Samtidig er det bare en liten del av årskullene som gjennomfører verneplikten. Dette bekymrer også komiteen.

Problemer med å få til en akseptabel behandlingstid vedrørende sikkerhetsklarering av personell har vært en gjenganger fra både Ombudsmannsnemnda og EOS-utvalget over flere år. Det er gledelig at Ombudsmannsnemnda nå erfarer at saksbehandlingstiden er betydelig redusert. Det registreres at gjennomsnittlig behandlingstid for anmodning om klareringer har gått ned fra 9,6 uker i 2015 til 6,4 uker i 2016. Komiteen er tilfreds med denne utviklingen. Da statistikken måler gjennomsnittlige tider, forutsetter komiteen at det arbeides videre med tiltak som medfører en behandlingstid som anses som akseptabel for alle som har sine saker til behandling.

Komiteen merker seg at Ombudsmannsnemnda konstaterer at tillitsvalgtordningen for de vernepliktige fungerer meget godt, og at ordningen over tid har medført en stadig bedre tjeneste for de vernepliktige.

Komiteen konstaterer at antall klagesaker er forholdsvis konstant, og at andelen hvor klageren helt eller delvis gis medhold, ligger stabilt på ca. 25 pst. De fleste klagene

behandles av Ombudsmannen ved direktøren, som er advokat.

Forsvaret er den største lærebedriften i Norge, og ved utgangen av 2016 var det 578 lærlinger fordelt på 31 lærefag. Antallet lærlinger er stabilt høyt, med en kvinneandel på 26 pst. Komiteen er svært fornøyd med at Forsvaret tar ansvar ved å tilby et relativt høyt antall lærlingplasser, spesielt i tider da det har vært tilbakegang i næringslivet i deler av landet.

Et viktig område som har vært i fokus hos Ombudsmannen tidligere, har vært ivaretagelse av våre veteraner, både i tjeneste og ikke minst etter endt tjeneste. I starten på inneværende stortingsperiode rapporterte Ombudsmannen om diverse og til dels alvorlige mangler ved ivaretagelsen av veteranene. Under Ombudsmannens muntlige presentasjon av Dokument 5 for 2016–2017 til komiteen, ble det stilt spørsmål fra komiteen om generell status for ivaretagelse av veteranene nå. Ifølge Ombudsmannen har det skjedd mye på denne fronten de siste årene, og Ombudsmannen ville spesielt fremheve følgende:

- Samfunnet har blitt mer oppmerksom på betydningen av den innsatsen som våre veteraner har gjort for Norge.
- Mange kommuner har etablert tilstelninger for veteraner i sin kommune på frigjørings- og veterandagen.
- Kompetansen hos Nav og sosialavdelingen i kommunene er vesentlig styrket vedrørende bistand til veteraner.
- Forsvaret har etablert et eget kompetansesenter ved Elverum, hvor veteraner kan søke spesiell bistand.

Komiteen sier seg svært fornøyd med at arbeidet med forbedring av ivaretagelsen av veteranene de senere årene har gitt positive utslag for veteranene generelt og for den enkelte det gjelder.

Jeg vil anbefale komiteens innstilling.

Gunvor Eldegard (A) [13:56:56]: Her er ei sak som komiteen er samla om, og me har felles merknader på alt. Så eg syner eigentleg til saksordførar sitt innlegg, men har berre lyst til å ha eit par kommentarar i tillegg.

Ombudsmannsnemnda for Forsvaret har levert årsrapport for 2016. Her er det mykje positivt, og det er jo hyggjleg. Det blir omtala godt leiarskap, det blir omtala godt arbeidsmiljø og stor arbeidsvilje. Kvaliteten på dei vernepliktige menneskane er god. Det er hyggjelege tilbagemeldingar å få.

Men det er – og det har me vel òg snakka om før her i komiteen vår – eit stort vedlikehaldsetterslep på eigedom, bygg og anlegg. Det er ei utfordring, og det er store variasjonar, står det i rapporten. Der har me ei utfordring.

Eg synest det er veldig positivt at dei i rapporten no kjem tilbake til saker frå året før som på ein måte ikkje var fullstendig løyste i fjor, og dei nemner det i rapporten. Då skriv dei om allmenn verneplikt. Det som er bra med det dei skriv der, er at jentene trivst godt i førstegangstenesta, men det er store manglar på kaserne og på PBU – det betyr klede og sårne ting – det er ikkje tilpassa.

Då tenkjer eg at når me først har innført allmenn verneplikt og det går så bra, kvifor ikkje berre løysa desse enkle problema med kaserne og med klede, sånn at det er tilpassa jentene som kjem inn, sånn at jentene fortset å trivast, og sånn at dei vil vera i militæret vidare?

Eg har òg lyst til å seia: Det står om læreplassar, som saksordførar nemnde. Eg synest det er positivt, og det har eg – i tillegg til rapporten her – mange gode tilbagemeldingar på. Lærlingplassane og det ansvaret Forsvaret tek for å utdanna ungdomen vår, ser eg på som eit veldig positivt og viktig arbeid som må fortsetja.

Statsråd Ine M. Eriksen Søreide [13:59:33]: Jeg vil takke både Ombudsmannsnemnda og komiteen for både en god rapport og en god innstilling.

2016 var et merkeår for Forsvaret. I juli og august møtte det første årskullet som omfattes av allmenn verneplikt, til førstegangstjeneste. 26,9 pst. av de frammøtte var kvinner. Totalt av dem som møtte til førstegangstjeneste i hele 2016, var tallet 21 pst. kvinner – mot 16 pst. i 2015. Det er en solid økning, og vi forventer at den fortsetter.

Vi ser også at frafallsprosenten er lavere blant kvinner enn blant menn. Det positive inntrykket underbygges av årets vernepliktsundersøkelse, som viser at førstegangstjenesten er høyt verdsatt blant begge kjønn, og at et stort flertall også ville avtjent tjenesten dersom den var frivillig.

Mest gledelig er det likevel at ni av ti kvinner sier at de trives godt. Stadig flere kvinner svarer at de ville anbefalt førstegangstjenesten til kvinner, og det viser at vi har lyktes i stor grad med å legge til rette for både kvinner og menn ved innføring av allmenn verneplikt. Jeg opplever også stor pågang fra mine kollegaer i andre land som ønsker å se på ordningen vi har innført. De landene som ikke har hatt verneplikt på en stund og nå gjeninnfører det, ser til oss for å se på muligheten for å gjøre den allmenn som vi har gjort.

Vernepliktsundersøkelsen viser at tallene for mobbing og seksuell trakassering er lavere enn tidligere. Likevel opplever fortsatt en del kvinner og noen menn seksuell trakassering i tjenesten. Mobbing forekommer fortsatt. Forsvaret har nulltoleranse for mobbing og seksuell trakassering, og det arbeidet som gjøres, fortsetter med full styrke. Vi ser at det målrettede arbeidet gir resultater. Forsvaret mener også at det at kvinner og menn bor sammen i kvarter og arbeider tett sammen, i seg selv gir en positiv effekt. Spådommen noen i sin tid fremmet om at flere kvinner i Forsvaret ville bety mer friksjon eller mer konflikt, har altså så langt ikke vist seg å slå til – tvert imot.

Jeg er glad for at Ombudsmannsnemnda rapporterer at innføring av allmenn verneplikt blir godt forvaltet i Forsvaret. Forsvaret har gjort et godt arbeid med å forberede avdelingene. Avdelingene skal være forberedt på å ta imot både mannlige og kvinnelige vernepliktige. I likhet med komiteen og nemnda vil jeg likevel peke på to områder der det fremdeles gjenstår arbeid. Det gjelder personlig bekledning og utrustning og kasernestandard tilpasset begge kjønn. Her er det på sin plass å minne om at kvinner i Forsvaret ikke er noe nytt. Vi har hatt kvinner i Forsvaret i så å si alle år og har ligget langt framme i mange år også når det gjelder kvinneandel. Men det er klart at vi nå får enda flere, noe som er villet og veldig gledelig. Da må også tilpasningen, særlig når det gjelder kasernestandard og personlig bekledning og utrustning, holde tritt.

Eldre bygningsmasse og varierende standard er fortsatt en utfordring enkelte steder i Forsvaret. Det har vært økt satsing på å bedre boforholdene til soldatene siden 2011. Forsvaret identifiserer og vurderer fortløpende behov relatert til kaserner, sanitære forhold og andre relevante fasiliteter.

teter. De garnisonene som har størst behov for oppgradering, prioriteres. Ombudsmannsnemnda erfarer at Forsvarsbygg besitter solid kompetanse og god oversikt over behovene for nybygg, renoveringer og strakstiltak. Komiteen merker seg videre at det bygges mange nye kaserner, og komiteen er tilfreds med at det gjøres et betydelig arbeid på området. Dette arbeidet er veldig viktig, og det kommer til å fortsette.

De nye kasernene som bygges, gir større fleksibilitet og bedre forhold for alle vernepliktige. Jeg vil også nevne at det nylig er gjennomført større investeringstiltak på både Huseby og Madla for å tilrettelegge for allmenn verneplikt. Huseby har f.eks. i dag praktiske dusjløsninger med én dusj per avlukke, som kan brukes av begge kjønn. I 2017 er det også bevilget særskilte midler øremerket til prosjekter som raskt kan bedre bo- og sanitærforhold, slik at kasernene er likeverdige og tilpasset begge kjønn.

Jeg registrerer at komiteen i sin innstilling merker seg at Forsvarsdepartementet i langtidsplanen har stilt krav om at alle kaserner skal være tilpasset allmenn verneplikt innen 2020. Det er viktig å presisere at det ikke er definert som mål i langtidsplanen, men det er et krav departementet har stilt til forsvarssektoren i det årlige iverksettelsesbrevet, så det er konkretisert der. Jeg kan forsikre om at departementet følger arbeidet med å forbedre bo- og sanitærforhold for de vernepliktige tett, og legger til grunn at Forsvaret gjør lokale tilpasninger og utbedringer der det er behov for det.

Ombudsmannsnemnda rettet både i 2014 og 2015 kritikk mot for lang behandlingstid ved sikkerhetsklarering. I årets innberetning peker nemnda på at saksbehandlingstida er betydelig forbedret fra tidligere år. Komiteen viser i sin innstilling til at gjennomsnittlig behandlingstid for anmodning om klareringer er redusert fra 9,6 uker i 2015 til 6,4 uker i 2016. Det er positivt at komiteen er tilfreds med utviklingen. Jeg er likevel opptatt av at de tiltakene som er iverksatt, skal følges opp videre, for å sikre en akseptabel behandlingstid for alle som har sine saker til behandling. Vi har også sett at for GSV, som er en prioritert avdeling, var saksbehandlingstida nede i 4,6 uker i 2016.

Antall pågående saker i Forsvarets sikkerhetsavdeling, som altså gjennomfører klareringene, er i dag, per 22. mai, 2 797. Det er et lavt tall med tanke på at det nå er innrykk og stor sakspågang. I tillegg har FSA etter 1. januar i år blitt klareringsmyndighet for hele sektoren. Normalt tall i foregående år var ca. 3 000 pågående saker i periodene uten innrykk.

Det kan se ut som det blir en ørliten økning i antall klagesaker. Det er ikke så overraskende, for dette har egentlig vært en villet politikk, som vi også har hatt dialog med EOS-utvalget om. Tidligere var det nemlig ikke informert godt nok om klageadgangen. Den er nå betydelig bedret, og dermed er det også sannsynlig at flere benytter den anledningen som er der. I tillegg er det også utgitt mer informasjon fra EOS-utvalget om dette, og det kan naturlig nok også gi noe økning.

Nemnda har i sine tidligere innberetninger uttrykt bekymring for at flere omstillingsprosesser gjennomføres på samme tid. Nemnda peker på at omstilling krever mye av mannskaper og ansatte, og det er jeg helt enig i. Det er viktig å ivareta personellet og å finne gode systemer for omstilling. Personellomstilling i Forsvaret er et sentralt element i langtidsplanen som er vedtatt av Stortinget. Omstil-

linger er helt nødvendig for å sikre økt operativ evne i framtida. Det innebærer bl.a. konvertering av stillinger fra stab til operativ virksomhet – noe vi var inne på i den forrige saken vår – vridning av Forsvarets kompetansebeholdning for å møte nye kompetansebehov og effektivisering for å sikre en økonomisk bærekraftig utvikling. Personellomstillinger, som den Forsvaret er i ferd med å gjennomføre, kan oppleves krevende for personellet. Derfor har Forsvaret bl.a. opprettet en egen omstillingsenhet som skal bidra til at gjennomføringen av personellomstillingen skjer på en forsvarlig og god måte. Det legges også fra Forsvarets side opp til en tett og åpen dialog mellom Forsvaret og arbeidstakerorganisasjonene.

Komiteen og nemnda uttrykker bekymring for ivaretagelsen av soldatvelferden. Forsvaret har omstilt personellforvaltningen og arbeider videre med denne. Velferd er et av de områdene som er gjenstand for stor oppmerksomhet i denne fasen. Som ledd i den pågående stabiliseringsfasen vil Forsvaret gjennomføre en evaluering av velferdstjenesten sommeren 2017. Den skal avdekke status for velferdstjenesten etter omstillingen av personellforvaltningen i Forsvaret. Hensikten er at Forsvaret skal gis rom for tilpasning og muligheter for å korrigere kursen. Resultatet vil kunne utløse justeringer hvis det er behov for det. Jeg er opptatt av at mannskapene våre skal ha et godt velferdstilbud. Her må vi finne gode løsninger som møter de høyest prioriterte behovene.

Omorganisering av Forsvarets kompetanse- og utdanningssenter er i tråd med målsettingen om mer målrettet og behovsprøvd bruk av denne type ordninger. Tjenesten som Fokus leverer i dag, skal i all hovedsak opprettholdes; måten tjenesten leveres på, skal imidlertid endres. Det betyr en organisatorisk samling under Forsvarets personell- og vernepliktssenter. Samtidig er det viktig å understreke at mye av den jobben som i dag gjøres, nå etter hvert digitaliseres. Det betyr at måten å distribuere og levere på er nokså lik det ungdom møter ellers i dag, f.eks. i dialog med bank, med Nav, med Samordna opptak eller med Statens lånekasse for utdanning. Det betyr at veldig mye av dialogen og kontakten foregår gjennom nettløsninger, akkurat som det gjør på de arenaene jeg nettopp nevnte. Den digitaliserte tjenesten kan f.eks. suppleres med ambulerende karriereveiledningsteam og organiserte karrieredager på steder der vernepliktige tjenestegjør.

Det er også viktig å understreke at ungdom tidlig møter digitalisering når de skal gjennomføre førstegangstjeneste, ved at sesjon del 1 gjennomføres fulldigitalt. Dagens generasjon er jo en generasjon som har god erfaring med og god kunnskap om å bruke digitale tjenester. Forsvaret vil, akkurat som i dag, gi økonomisk støtte til sivil utdanning for dem som er inne til førstegangstjeneste. Fokus skal fortsatt levere kurs, studier og karriereveiledning til førstegangstjenestegjørende, og kompetansegivende kurs og mulighet for å ta opp fag fra videregående vil fortsatt være en viktig del av tilbudet fra Fokus.

I likhet med nemnda lar jeg meg også imponere av de tillitsvalgte, og jeg verdsetter det engasjementet de har for å sikre tilbudet til soldatene, veldig høyt. Departementet samarbeider tett med ledelsen i Forsvaret om å sikre et godt nivå på velferden og på kurs- og utdanningstilbud til de vernepliktige. Det er en målsetting at tilbudet til soldatene blir ivarettatt på best mulig måte i den nye organisasjonen. Førstegangstjenesten skal være relevant, meningsfull

og gi den enkelte soldat kompensasjon som oppleves som rettferdig.

Komiteen har også merket seg at Ombudsmannsnemnda erfarer generelt svært mye positivt ved sine befaringer. Det utvises godt lederskap med tydelige holdninger, og det er stor arbeidsvilje og hovedsakelig et godt arbeidsmiljø i Forsvaret. Dette bekreftes også av den nylig gjennomførte medarbeiderundersøkelsen i Forsvaret. Det erfarer videre at kvaliteten på vernepliktige mannskaper er meget god, det er jeg helt enig med nemnda i, og Forsvaret er i den heldige situasjon at man kan velge blant de best egnede og mest motiverte fra hvert årskull. Det er gledelig at så mange unge mennesker ønsker å bidra til noe som er større enn dem selv.

La meg avslutningsvis bare henlede oppmerksomheten på oppfølgingen av våre veteraner. Det får stor oppmerksomhet i regjeringas politikk, og vi er sju departementer som sammen har en strategi for hvordan vi kan bedre oppfølgingen, særlig i sivil sektor. Det arbeidet gir etter min oppfatning etter hvert gode resultater, men blir aldri ferdig. Vi kommer til å fortsette å utvikle det arbeidet også i årene framover. Men det er et veldig viktig arbeid, og jeg synes det er spesielt hyggelig å legge merke til den anerkjennelsen og interessen samfunnet som helhet nå viser for veteranene våre, enten de er fra andre verdenskrig, eller de har veteranerfaring fra nyere operasjoner. Der har bl.a. den felles markeringen av frigjørings- og veterandagen, som ble innført i 2010, hatt betydelig og positiv innvirkning på dette.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 8.

Sakene nr. 9 og 10 er annengangs behandling av lovsaker, og presidenten vil foreslå at sakene behandles under ett.

– Det anses vedtatt.

Sak nr. 9 [14:12:25]

Stortingets vedtak til lov om endringer i markedsføringsloven (unntak fra rett til innsyn i dagligvareportallens prisopplysninger) (Lovvedtak 79 (2016–2017), jf. Innst. 284 L (2016–2017) og Prop. 53 L (2016–2017))

Sak nr. 10 [14:12:30]

Stortingets vedtak til lov om endringer i markedsføringsloven (telefonmarkedsføring mv.) (Lovvedtak 80 (2016–2017), jf. Innst. 268 L (2016–2017) og Prop. 43 L (2016–2017))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet til sakene nr. 9 og 10.

Statsråd Ine M. Eriksen Søreide overbrakte 7 kgl. proposisjoner.

Én av proposisjonene gjelder endringer i skipsarbeidsloven, rederiets garantiplikt (se under Referat den 23. mai).

(De øvrige 6 kgl. proposisjoner, se under Referat).

Votering

Etter at det var ringt til votering, uttalte
presidenten: Da er Stortinget klar til å gå til votering.

Votering i sak nr. 1

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre slikt

vedtak:

Som ny leder i Personvernemnda oppnevnes tingrettsdommer Mari Bø Haugstad. Oppnevningen gjelder fra 1. august 2017 til 31. desember 2020.

Det tas forbehold om at nemndas oppgaver, sammensetning og virketid kan bli endret som følge av nye personvernregler i EU og EØS-avtalen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: I sakene nr. 2 og 3 foreligger det ikke noe voteringstema.

Votering i sak nr. 4

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre slikt

vedtak til lov

om endringer i opplæringslova (oppstart av grunnskoleopplæring og rett til vidaregåande opplæring)

I

I lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa blir det gjort følgjande endringar:

§ 2-1 andre ledd skal lyde:

Retten til grunnskoleopplæring gjeld når det er sannsynleg at barnet skal vere i Noreg i meir enn tre månader. Retten skal oppfyllest så raskt som mogleg og seinast innan éin månad. Plikta til grunnskoleopplæring byrjar når opphaldet har vart i tre månader. Plikta fell bort dersom eit opphald utanfor Noreg varer i meir enn tre månader. Departementet kan i særlege tilfelle fritta elevar frå denne plikta.

§ 3-1 første ledd skal lyde:

Ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring, har etter søknad rett til tre års heiltids vidaregåande opplæring. Dette gjeld òg dei som har fullført vidaregåande opplæring i eit anna land, men som ikkje får godkjent opplæringa som studiekompetanse eller yrkeskompetanse i Noreg. I fag der læreplanen føreset lengre opplæringstid enn tre år, har ungdommen rett til opplæring i samsvar med den opplæringstida som er fastsett i læreplanen. Ungdom som har fylt 15 år, søker sjølv om inntak til den vidaregåande opplæringa.

§ 3-1 tredje og fjerde ledd skal lyde:

Retten til vidaregåande opplæring gjeld ut det skoleåret som tek til det året ein fyller 24 år.

Eleva har rett til å gjere eitt omval, og får då rett til utvida tid så dei kan fullføre opplæringa.

§ 3-1 tiande ledd nytt andre punktum skal lyde:

Dei som har rett til vidaregåande opplæring etter første ledd andre punktum, har etter søknad rett til å få vidaregåande opplæring etter § 4A-3 i staden.

§ 3-1 ellefte ledd siste punktum blir oppheva.

§ 4A-3 første ledd skal lyde:

Dei som har fullført grunnskolen eller tilsvarande, men som ikkje har fullført vidaregåande opplæring, har etter søknad rett til vidaregåande opplæring for vaksne frå og med det året dei fyller 25 år. Dei som har fullført vidaregåande opplæring i eit anna land, men som ikkje får godkjent opplæringa som studiekompetanse eller yrkeskompetanse i Noreg, har òg rett til vidaregåande opplæring for vaksne. Opplæringa for vaksne skal tilpassast behovet til den enkelte. Retten kan oppfyllast mellom anna ved fjernundervisningstilbod. Departementet gir nærmare forskrifter, mellom anna om kven retten omfattar, om inntak, rangering og førerett.

II

Lova gjeld frå den tid Kongen fastset.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Det voterer over lovens overskrift og loven i sin helhet.

Votering:

Lovens overskrift og loven i sin helhet ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli ført opp til andre gangs behandling i et senere møte i Stortinget.

Votering i sak nr. 5

Presidenten: Under debatten er det satt fram i alt to forslag. Det er

- forslag nr. 1, fra Norunn Tveiten Benestad på vegne av Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti
 - forslag nr. 2, fra Christian Tynning Bjørnø på vegne av Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- Det voterer over forslag nr. 2, fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen etablere et nasjonalt ressurs- og kompetansesenter for mobbing og gjøre dette til klageinstans for mobbesaker. Senteret må ha god juridisk og barnefaglig kompetanse, og vurderes lagt inn under Barneombudets virksomhet.»

Voteringstavlene viste at det var avgitt 63 stemmer mot og 40 stemmer for forslaget fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

(Voteringsutskrift kl. 14.27.34)

Gunvor Eldegard (A) (frå salen): Eg stemte feil! Eg skal stemma for.

Presidenten: Da tar vi voteringen om igjen.

Votering:

Forslaget fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 62 mot 41 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 14.27.51)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

A.

lov

om endringer i opplæringslova og friskolelova (skolemiljø)

I

I lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa gjøres følgende endringer:

§ 2-9 oppheves.

§ 2-10 oppheves.

§ 2-12 tredje ledd skal lyde:

For private grunnskolar gjeld også §§ 2-2, 2-5 første, andre, tredje og sjette ledd, 2-11, 8-2, 9-1, 9-2, 9-3, 9-4, 9-5, 9-6, kapittel 9 A, §§ 10-1, 10-2, 10-6, 10-6a, 10-9, 11-1, 11-2, 11-4, 11-7, 11-10, 13-3b, 13-7a, 13-10, 14-1, 14-4, 15-3 og 15-4.

§ 3-7 oppheves.

§ 3-8 oppheves.

§ 4-6 femte ledd oppheves. Nåværende sjette til niende ledd blir femte til åttende ledd.

§ 4-6 femte ledd skal lyde:

Før det blir gjort vedtak om heving etter krav frå lærebudrifta, skal lærlingen, praksisbrevkandidaten eller lærerkandidaten kunne forklare seg munnleg for den som skal gjere vedtaket.

Kapittel 9a skal lyde:

Kapittel 9 A Elevane sitt skolemiljø

§ 9 A-1 Verkeområde for kapitlet

Kapitlet her gjeld for eleva i grunnskolen og den vida-

regående skolen. Kapitlet gjeld òg for elevar som deltek i leksehjelpordningar og i skolefritidsordningar, med unntak av §§ 9 A-10 og 9 A-11.

§ 9 A-2 Retten til eit trygt og godt skolemiljø

Alle elevar har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, trivsel og læring.

§ 9 A-3 Nulltoleranse og systematisk arbeid

Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering.

Skolen skal arbeide kontinuerleg og systematisk for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane, slik at krava i eller i medhald av kapitlet blir oppfylte. Rektor har ansvaret for at dette blir gjort.

§ 9 A-4 Aktivitetsplikt for å sikre at elevar har eit trygt og godt psykososialt skolemiljø

Alle som arbeider på skolen, skal følgje med på om elevane har eit trygt og godt skolemiljø, og gripe inn mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering dersom det er mogleg.

Alle som arbeider på skolen, skal varsle rektor dersom dei får mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø. Rektor skal varsle skoleeigaren i alvorlege tilfelle.

Ved mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø, skal skolen snarast undersøkje saka.

Når ein elev seier at skolemiljøet ikkje er trygt og godt, skal skolen så langt det finst eigna tiltak sørgje for at eleven får eit trygt og godt skolemiljø. Det same gjeld når ei undersøking viser at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø. Dersom ein elev eller forelder ber om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, deriblant tiltak mot krenkjande åtferd som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningsloven. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningsloven som om det var gjort vedtak.

Skolen skal sørgje for at involverte elevar blir høyrde. Kva som er best for elevane, skal vere eit grunnleggjande omsyn i skolen sitt arbeid.

Skolen skal lage ein skriftleg plan når det skal gjerast tiltak i ei sak. I planen skal det stå

- a) kva problem tiltaka skal løyse
- b) kva tiltak skolen har planlagt
- c) når tiltaka skal gjennomførast
- d) kven som er ansvarleg for gjennomføringa av tiltaka
- e) når tiltaka skal evaluerast.

Skolen skal dokumentere kva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikta etter første til femte ledd.

§ 9 A-5 Skjerpa aktivitetsplikt dersom ein som arbeider på skolen, krenkjer ein elev

Dersom ein som arbeider på skolen, får mistanke om eller kjennskap til at ein annan som arbeider på skolen, utset ein elev for krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering, skal vedkommande straks varsle rektor. Rektor skal varsle skoleeigaren. Dersom det er ein i leiinga ved skolen som står bak krenkinga, skal skoleeigaren var-

slast direkte av den som fekk mistanke om eller kjennskap til krenkinga. Undersøking og tiltak etter § 9 A-4 tredje og fjerde ledd skal setjast i verk straks.

§ 9 A-6 Fylkesmannen si handheving av aktivitetsplikta i enkeltsaker

Dersom ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø, kan eleven eller foreldra melde saka til Fylkesmannen etter at saka er teken opp med rektor.

Fylkesmannen skal avgjere om aktivitetsplikta etter §§ 9 A-4 og 9 A-5 er oppfylt. Dersom saka ikkje er teken opp med rektor, eller om det er under ei veke sidan ho vart teken opp, skal Fylkesmannen avvise saka, med mindre særlege grunnar gjer dette urimeleg. Det same gjeld dersom saka ikkje gjeld skolemiljøet på skolen der eleven går når saka blir meldt til Fylkesmannen.

Skolen og skoleeigaren skal utan hinder av lovfesta teieplikt leggje fram alle opplysningar som Fylkesmannen meiner må til for å greie ut saka. Fylkesmannen skal sørgje for at involverte elevar blir høyrde. Kva som er best for elevane, skal vere eit grunnleggjande omsyn i Fylkesmannen si saksbehandling.

Kjem Fylkesmannen til at skolen ikkje har oppfylt aktivitetsplikta etter §§ 9 A-4 og 9 A-5, kan Fylkesmannen vedta kva skolen skal gjere for å sørgje for at eleven får eit trygt og godt skolemiljø. Det skal setjast ein frist for gjennomføringa av vedtaket, og Fylkesmannen skal følgje opp saka. Fylkesmannen kan vedta reaksjonar etter skolen sitt ordensreglement, jf. § 9 A-10, eller at ein elev skal byte skole, jf. § 8-1 fjerde ledd.

Avgjerda til Fylkesmannen er eit enkeltvedtak og kan påklagast etter reglane i forvaltningsloven. Skoleeigaren har ikkje klagerett.

§ 9 A-7 Det fysiske miljøet

Skolane skal planleggjast, byggjast, tilretteleggjast og drivast slik at det blir teke omsyn til tryggleiken, helsa, trivselen og læringa til elevane.

Det fysiske miljøet i skolen skal vere i samsvar med dei faglege normene som fagmyndighetene til kvar tid tilrår. Dersom enkelte miljøtilhøve avvik frå desse normene, må skolen kunne dokumentere at miljøet likevel har tilfredsstillande verknad for helsa, trivselen og læringa til elevane.

Alle elevar har rett til ein arbeidsplass som er tilpassa behova deira. Skolen skal innreiast slik at det blir teke omsyn til dei elevane ved skolen som har funksjonshemmingar.

Dersom ein elev eller forelder eller eit av råda eller utvala ved skolen der desse er representerte, ber om tiltak for å rette på fysiske miljøtilhøve, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningsloven. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningsloven som om det var gjort enkeltvedtak.

§ 9 A-8 Elevdeltaking i arbeidet med skolemiljøet

Elevane skal få ta del i planlegginga og gjennomføringa av arbeidet for eit trygt og godt skolemiljø.

Elevrådet kan oppnemne representantar til å vareta elevane sine interesser overfor skolen og styresmaktene i sko-

lemiljøsaker. Dersom det finst eit arbeidsmiljøutval eller liknande organ ved skolen, kan elevane møte med opp til to representantar når utvalet behandlar saker som gjeld skolemiljøet. Representantane skal bli kalla inn til møta med talerett og rett til å få meininga si protokollert. Dei skal ikkje vere til stades når utvalet behandlar saker som inneheld opplysningar som er omfatta av lovfesta teieplikt.

Representantane skal få den informasjonen dei treng, men ikkje opplysningar som er omfatta av lovfesta teieplikt. I den mon det trengst, har dei rett til opplæring for å skjytte oppgåvene og fritak frå undervisninga.

§ 9 A-9 Informasjonsplikt og rett til å uttale seg

Skolen skal informere elevane og foreldra om rettane i dette kapitlet. Skolane skal òg informere om aktivitetsplikta etter §§ 9 A-4 og 9 A-5 og om høvet til å melde saka til Fylkesmannen etter § 9 A-6.

Dersom skolen finn ut at noko ved skolemiljøet kan skade helsa til elevane, skal elevane og foreldra snarast mogleg varslast om det.

Samarbeidsutvalet, skoleutvalet, skolemiljøutvalet, elevrådet og foreldra skal haldast informerte om alt som er viktig for skolemiljøet, og så tidleg som mogleg takast med i arbeidet med skolemiljøtiltak. Dei har rett til innsyn i all dokumentasjon som gjeld det systematiske arbeidet for eit trygt og godt skolemiljø, og har rett til å uttale seg og komme med framlegg i alle saker som er viktige for skolemiljøet.

§ 9 A-10 Ordensreglement

Kommunen skal gi forskrift om ordensreglement for den enkelte grunnskole, og fylkeskommunen skal gi forskrift om ordensreglement for den enkelte vidaregåande skole.

Reglementet skal gi reglar om rettane og pliktene til elevane så langt dei ikkje er fastsette i lov eller på annan måte. Reglementet skal innehalde reglar om orden og oppførsel, om kva tiltak som kan nyttast mot elevar som bryt reglementet, og om korleis slike saker skal behandlast.

Skolen kan berre nytte tiltak som er fastsette i ordensreglementet. Tiltaka skal ikkje innebere fysisk refsing eller anna krenkjande behandling. Før det blir teke avgjerd om tiltak, har eleven rett til å forklare seg munnleg for den som skal ta avgjerda.

Ordensreglementet skal gjerast kjent for elevane og foreldra. Kravet i forvaltningsloven § 38 første ledd bokstav c om kunngjering i Norsk Lovtidend gjeld ikkje.

§ 9 A-11 Bortvising

Kommunen kan fastsetje i ordensreglementet at grunnskoleelevar kan visast bort frå undervisninga dersom dei bryt reglementet i alvorleg grad eller fleire gonger. Elevar på 1. til 7. årstrinn kan visast bort for enkelttimar eller resten av dagen, og elevar på 8. til 10. årstrinn kan visast bort for opp til tre dagar.

Fylkeskommunen kan fastsetje i ordensreglementet at elevar i vidaregåande skole kan visast bort frå undervisninga i opp til fem dagar dersom dei bryt reglementet i alvorleg grad eller fleire gonger. Det kan like eins fastsetjast at elevar kan visast bort for resten av skoleåret dersom brota er særleg alvorlege.

Rektor kan vedta bortvising etter å ha rådført seg med lærarane til eleven. Fylkeskommunen kan vedta at ein elev

i vidaregåande skole skal visast bort for resten av skoleåret. Om ikkje kommunen eller fylkeskommunen fastset noko anna, kan rektor gi lærarar høve til å vise bort elevar frå si eiga undervisning for ei opplæringsøkt, men ikkje meir enn to klokketimar.

Før det blir gjort vedtak om bortvising, skal ein ha vurdert andre tiltak. Foreldra skal varslast før ein elev på 1. til 7. årstrinn blir bortvist for resten av dagen.

§ 9 A-12 Tvangsmulkt

For å sikre gjennomføringa av vedtak etter § 9 A-6 fjerde ledd kan Fylkesmannen og klageinstansen fastsetje tvangsmulkt for skoleeigaren. Avgjerd om tvangsmulkt kan gjerast samtidig med vedtak etter § 9 A-6 fjerde ledd eller seinare.

Ei avgjerd om tvangsmulkt får verknad når skoleeigaren ikkje held fristen for gjennomføring av vedtaket etter § 9 A-6 fjerde ledd, og mulkta går inntil vedtaket er oppfylt. Ei avgjerd om tvangsmulkt får ikkje verknad dersom det blir uråd å rette seg etter vedtaket og den ansvarlege ikkje kan noko for dette.

Avgjerda om tvangsmulkt skal behandlast i samsvar med reglane i forvaltningsloven kapittel IV og V. Skoleeigaren har ikkje klagerett.

Mulkta går til statskassa. I særlege tilfelle kan tvangsmulkta reduserast eller falle bort.

Departementet kan gi forskrift om kva slags tvangsmulkt som kan nyttast, og om kor stor mulkta skal vere.

§ 9 A-13 Straffansvar

Med bøter, fengsel i opp til 3 månader eller begge delar blir den straffa som forsettleg eller aktaust, og alvorleg eller gjentekne gonger, bryt plikta etter § 9 A-4 første og andre ledd og § 9 A-5. Med bøter, fengsel i opp til 3 månader eller begge delar blir rektoren straffa som forsettleg eller aktaust, og alvorleg eller gjentekne gonger, bryt plikta etter § 9 A-4 tredje og fjerde ledd.

Dersom § 9 A-4 første til fjerde ledd eller § 9 A-5 er brotne av nokon som handlar på vegner av skolen, kan skoleeigaren straffast, jf. straffeloven § 27.

Fristen for forelding av straffansvaret er 5 år.

§ 9 A-14 Erstatningsansvar og bevisbyrde

Reglane i lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning kapittel 2 gjeld for saker om psykososialt skolemiljø etter reglane i dette kapitlet.

Dersom det i saker etter første ledd ligg føre tilhøve som gir grunn til å tru at skoleeigaren ikkje har følgd reglane i eller i medhald av kapittel 9 A om psykososialt skolemiljø, skal dette leggjast til grunn med mindre skoleeigaren gjer noko anna truleg.

§ 9 A-15 Forskrift om skolemiljøet

Departementet kan gi forskrift om krav til skolemiljøet.

§ 15-2 andre ledd skal lyde:

Departementet er klageinstans for enkeltvedtak om inn- og spesialundervisning i den vidaregåande *opplæringa, enkeltvedtak* om opplæring i inntil to år ekstra etter § 3-1 femte ledd, enkeltvedtak om særskild språkopplæring etter § 3-12 og enkeltvedtak om *fysiske miljøforhold* etter § 9 A-7.

II

I lov 4. juli 2003 nr. 84 om frittstående skolar gjøres følgende endringer:

§ 2-4 andre ledd skal lyde:

Opplæringslova kapittel 9 A om elevane sitt skolemiljø gjeld også for skolar godkjende etter lova her, *med unntak av §§ 9 A-10 og 9 A-11*. Departementet er klageinstans for vedtak etter § 9 A-7 om det fysiske skolemiljøet.

§ 3-9 skal lyde:

§ 3-9 *Ordensreglement*

Kvar skole skal ha eit reglement med rettane og plikterne til elevane så langt dei ikkje er fastsette i lov eller på annan måte. Reglementet skal innehalde reglar om orden og oppførsel, om kva tiltak som kan nyttast mot elevar som bryt reglementet, og om korleis slike saker skal behandlast.

Skolen kan berre nytte tiltak som er fastsette i ordensreglementet. Tiltaka skal ikkje innebere fysisk refsing eller anna krenkjande behandling. Før det blir teke avgjerd om tiltak, har eleven rett til å forklare seg munnleg for den som skal ta avgjerda.

Ordensreglementet skal gjerast kjent for elevane og foreldra.

§ 3-10 skal lyde:

§ 3-10 *Bortvising*

Styret kan fastsetje i ordensreglementet at grunnskoleelevar kan visast bort frå undervisninga dersom dei bryt reglementet i alvorleg grad eller fleire gonger. Elevar på 1. til 7. årstrinn kan visast bort for enkelttimar eller resten av dagen, og elevar på 8. til 10. årstrinn kan visast bort for opp til tre dagar.

Styret kan fastsetje i ordensreglementet at elevar i vidaregåande skole kan visast bort frå undervisninga i opp til fem dagar dersom dei bryt reglementet i alvorleg grad eller fleire gonger. Det kan like eins fastsetjast at elevar kan visast bort for resten av skoleåret dersom brota er særleg alvorlege.

Den daglege leiaren kan vedta bortvising etter å ha rådført seg med lærarane til eleven. Heimfylket kan vedta at ein elev i vidaregåande skole skal visast bort for resten av skoleåret. Heimfylket kan ikkje overlate til skolen å gjere slikt vedtak. Norske vidaregåande skolar i utlandet gjer sjølv vedtak om bortvising. Om ikkje styret fastset noko anna, kan den daglege leiaren gi lærarar høve til å vise bort elevar frå si eiga undervisning for ei opplæringsøkt, men ikkje meir enn to klokketimar.

Før det blir gjort vedtak om bortvising, skal ein ha vurdert andre tiltak. Foreldra skal varslast før ein elev på 1. til 7. årstrinn blir bortvist for resten av dagen.

Avgjerd om bortvising er enkeltvedtak, og reglane i forvaltningsloven gjeld. Departementet er klageinstans.

III

Loven gjeldar frå det tidspunktet Kongen bestemmer.

Presidenten: Det voteres over A, I, § 9 A-4 fjerde ledd, nytt tredje og nytt fjerde punktum.

Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

Voteringstavlene viste at det var avgitt 52 stemmer mot komiteens innstilling og 52 stemmer for.*
(Voteringsutskrift kl. 14.28.55)

(*Denne voteringen ble – på grunn av stemmelikhet – tatt om igjen ved møtestart dagen etter, dvs. tirsdag den 23. mai, voteringsutskrift kl. 10.09.23).

Presidenten: Det voteres over resten av A.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

Votering:

Lovens overskrift og loven i sin helhet ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli satt opp til andre gangs behandling i et senere møte i Stortinget.

Det voteres over forslag nr. 1, fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at omleggingen fra vedtakspunkt til aktivitetspunkt samt de lovendringene som gjøres når det gjelder klageordningen i mobbesaker, evalueres senest innen 2 år etter ikrafttredelse.»

Arbeiderpartiet og Venstre har varslet subsidiær støtte til forslaget. Er det flere som har varslet subsidiær støtte til forslaget?

Anne Tingelstad Wøien (Sp) (fra salen): Ja!

Rasmus Hansson (MDG) (fra salen): Ja!

Presidenten: Da har også Senterpartiet og Miljøpartiet De Grønne varslet støtte til forslaget. Gjelder det også SV?

Torgeir Knag Fylkesnes (SV) (fra salen): Ja!

Votering:

Forslaget fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti ble enstemmig bifalt.

Videre var innstilt:

B.

I

Stortinget ber regjeringen sikre at skolens ledelse og andre relevante yrkesgrupper har tilstrekkelig kunnskap om plikter, ansvarsforhold og formkrav.

Presidenten: Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble med 53 mot 51 stemmer ikke bifalt.
(Voteringsutskrift kl. 14.30.53)

Videre var innstilt:

II

Stortinget ber regjeringen utrede tidsfrister for Fylkesmannens behandling av meldinger og klager i mobbesaker med sikte på å innføre dette.

III

Stortinget ber regjeringen foreta en gjennomgang av de statlige oppreisningsordningene med sikte på å innlemme en kompensasjons- og oppreisningsordning for elever som er påført skade eller læringstap som følge av mobbing.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 6

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre slikt

v e d t a k :**I**

Stortinget ber regjeringen fremme et forslag om å innføre lokale mobbeombud i hvert fylke eller hver region.

II

Stortinget ber regjeringen gjennomgå ombudsstrukturen for elever og lærlinger på ulike utdanningstrinn, herunder vurdere ansvarsfordeling, mandat og arbeidsgiveransvar for henholdsvis mobbeombud og elev- og lærlingombud, med mål om et oversiktlig og tilgjengelig ombudssystem.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Videre var innstilt:

III

Dokument 8:55 S (2016–2017) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Anders Tyvand, Kjell Ingolf Ropstad, Olaug V. Bollestad og Hans Fredrik Grøvan om å innføre fylkesvis eller regionale mobbeombud – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 7

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre slikt

v e d t a k :**I**

Stortinget ber regjeringen foreta en ny gjennomgang av kontrakten om anskaffelse av helikopter NH90 til fregatene og meddele Stortinget resultatet, herunder forventet fremdrift i helikopterleveransen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Videre var innstilt:

II

Dokument 3:13 (2015–2016) – Riksrevisjonens undersøkelse av fregattvåpenets operative evne – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sak nr. 8

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre slikt:

v e d t a k :

Dokument 5 (2016–2017) – Ombudsmannsnemda for Forsvaret sin innberetning om virksomheten i tiden 1. januar–31. desember 2016 – vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Votering i sakene nr. 9 og 10

Presidenten: Sakene nr. 9 og 10 gjelder andre gangs behandling av lovsaker og gjelder lovvedtakene 79 og 80.

Det foreligger ingen forslag til anmerkning. Stortingets lovvedtak er dermed bifalt ved andre gangs behandling og blir å sende Kongen i overensstemmelse med grunnloven.

Sak nr. 11 [14:33:28]

Referat

1. (378) Statsministerens kontor melder at
 1. lov om endringer i folketrygdlova og krisesenterlova (fordeling av foreldrepengar ved samlivsbrot med meir) (Lovvedtak 78 (2016–2017))
 2. lov om tilskudd til sysselsetting av arbeidstakere til sjøs (Lovvedtak 68 (2016–2017))

3. lov om taubaner (taubaneloven) (Lovvedtak 71 (2016–2017))
4. lov om fornøyelsesinnretninger (tivoliloven) (Lovvedtak 72 (2016–2017))
– er sanksjonert under 22. mai 2017
Enst.: Vedlegges protokollen.
2. (379) Tillegg til Prop. 129 S (2016–2017) om tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2017 (Prop. 142 S (2016–2017))
Enst.: Sendes finanskomiteen.
3. (380) Endringer i straffeloven m.m. (skjerpet straff ved flere grove integritetskrenkelser og styrket oppreisningsvern ved krenkelser begått av flere i fellesskap) (Prop. 137 L (2016–2017))
Enst.: Sendes justiskomiteen.
4. (381) Endringer i statsbudsjettet 2017 under Landbruks- og matdepartementet (Reindriftsavtalen 2017/2018 m.m.) (Prop. 138 S (2016–2017))
5. (382) Endringer i statsbudsjettet 2017 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2017 m.m.) (Prop. 141 S (2016–2017))
Enst.: Nr. 4 og 5 sendes næringskomiteen.
6. (383) Finansiering av prosjektet fv. 659 Nordøyvegen i Møre og Romsdal (Prop. 140 S (2016–2017))
Enst.: Sendes transport- og kommunikasjonskomiteen.
7. (384) Endringer i statsbudsjettet 2017 under Forsvarsdepartementet (Endringer i «Regulativ for tillegg til utskrivne vernepliktige mannskap») (Prop. 139 S (2016–2017))
Enst.: Sendes utenriks- og forsvarskomiteen.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdig behandlet.
Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 14.35.